

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

DEMÉNY PÉTER

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

VIDA GÁBOR

Tördelőszerkesztő:

MOLNÁR ROZÁLIA

Korrektor:

SZÓCS KATALIN

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

ZÁVADA PÉTER:

Egy sírkamra nyelvemlékeinek föltárása (Versciklus) ■ 5

MÁRTON EVELIN:

Gondolkodó tehát (Novella) ■ 9

MARKÓ BÉLA:

Idegen tárgy; Óda egy régi cserépfazékhoz (Szonettek) ■ 15

TATÁR SÁNDOR:

Azért mégiscsak többről van/lenne szó, mint a sertéseportról és az -árakról!... (Esszé) ■ 17

ROBERT MENASSE:

A főváros (Regényrészlet; Tatár Sándor fordítása) ■ 21

DANKULY CSABA:

Tét; Habozás; Kimenetel; Szégyen; Fal; Rejtély (Versek) ■ 30

SEBESTYÉN MIHÁLY:

Nagyapám aranyszíve (Novella) ■ 34

HAJÓS ESZTER:

Szobanövény, eső; Vízszintes nappal; Benti fák (Novellák) ■ 39

PÁL TAMÁS:

helyzetjelentés senki úrnak; hazaköltözés Pripjatyba (Versek) ■ 44

TÓTH ÁGNES:

Kocsma-mesék; A Virágváza; Régiségek; Franciska;

Rivanolos Berta; Közömbösség (Novellák) ■ 45

GAGYI JUDIT ESZTER:

Patyolat #1; Furcsallegória (Versek) ■ 55

„Mindegyik szó egyaránt fontos” (Selyem Zsuzsa válaszol

Láng Zsolt kérdéseire) ■ 57

FAZAKAS ATTILA:

Cavallo; Watteau-arc; A „Hableányban”...; Tao Jüa Ming
sutyorgása; Kínai legyezőtárlat; Főnixmadarak; Czímkézett
féldisznók; Szaturnusz (Versek) ■ 64

SÉTATÉR

HAJDÚ FARKAS-ZOLTÁN:
Diszkréciók ■ 71

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:
A tűrés testamentuma (Gerlóczy Márton: *Mikecs Anna – Altató*) ■ 97
LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:
A megnyíló regény (Tompá Andrea: *Omerta*) ■ 102

TÉKA

ADORJÁNI ANNA:
Tétova halálugrás (Han Kang: *Növényevő*. Ford. Kim Bogook
és Németh Nikoletta) ■ 105

TALÁLT VERSEK

EZRA POUND:
A CXV. cantóból (Kemenes Géfin László fordítása) ■ 110

NÉVJEGY

ZÁVADA PÉTER ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Závada Péter

EGY SÍRKAMRA NYELVEMLÉKEINEK FÖLTÁRÁSA

(1)

A hó, ez a súlytalan nagyvonalúság,
ahogy megszüntetve-megőrizve
mindent belep.

A fehér udvaron állok.
A járdák sötét egyenesei
metszik egymást.
Keresztre feszítik a telet.

Nem messze a háztól,
a befagyott tavon
gyerekek korcsolyáznak.
Kiáltásukat nem hallani.

Mintha láthatatlan kezek írnának a jégre.
A mondatokat fűzfák szegélyezik.
Eltűnnek, mire az utolsó betűt leírják.

(2)

Önmagát veszi körül a tisztás
köríveivel. Ott is a tisztás van,
ahol megsérti határait.

Emlékek nélkül, akár egy kőfal.
Átlépnék magamon a boltív alatt,
de a hóésés föltartóztat.

(3)

Mikor mivé roskad egy erdő.
Fehér zajjá, gazdátlan neszezéssé,
saját tömege alatt,
ha képtelen megtartani.

Ahogy árnyékukba húzódom,
a fák felelősségre vonnak a kezeimért.
Lassúbbak nálam,
mégis erősebben szorítanak.

(4)

Élő adásban a lomb.
Az emlékek felezési ideje a földben.

Ahogy a hágón fölfelé kapaszkodunk,
megcsap egy üszkösödő csillag szele.

(5)

A nap végére értem.
Áthajolok párkánya fölött.

(6)

Tavasszal, mikor a hegyekben megindul
az olvadás, víz alá kerülnek a völgyben
a turistaösvények.

Az elsüllyedt erdőben látható
az egyetlen híd, melynek pallója
felett is víz örvénylik.

Búvárok úsznak hozzá, hogy lefilmezzék,
ahogy végigsimítják,
mint egy roppant gerincet.

(7)

Megjegyezhetetlen nevű kősvatag
– talán Negev – gránit-
vagy bazalttömbje.

Belsejéből ki kell vésni a kifejezést,
mely befelé nőtt túl azon,
ami köré merevedett.

Elbontani a sírkamrát, a temetőfolyosókat,
a szóról lefejteti a hétközpapi értelem
kovalens kötéseit.

Ami most még csak egy masszívumba zárt
némaság magja, egyszer majd megszólal
a fossziliák, a pleisztocén egyszerűségével.

(8)

Az erjedés fanyar áfonyaillatát az eső
az ázott föld szagával
összemossa.

Mint amit elharaptak, az utcát az este
félig kimondja, az aszfalt beszédként
lassú, töredezett.

És szavaid a homályból előlépve
meglepnek. Megtanítják neked,
amit mondani akarsz.

(9)

A huzalon dér, zúzmara
a sodronykötélen.

Peremig telik magával a mozdulat,
és a váll rezzenése a csontok
katakombáin keresztül folyik át
egy újabb kétségbeesett rándulásba.

Mondataid túlfelén is áll valaki.
Az arcát nem látod. Kölcsönösség
helyett az ösztönök utóvédharca.

Így végződsz orrnehez
szabadkozásban.
Bevackolsz árnyékodba.

GONDOLKODÓ TEHÁT

Zene: Orfeo – Monteverdi – nyitány

...és utána mindig az az érzésünk, hogy a szerelem hülyét csinált az emberből.

– Van egy ilyen is. De nem bánom azt a hülyeséget, bár visszajönne, ha most azonnal jönne, sem bánám, azt bánom, hogy soha nem fog visszajönni.

– Visszajöhet még. Mint időnként az ebéd.

– Nagyon romantikus vagy ma éjjel.

– Igen, telihold van, talán amiatt.

– Itt is az van, pedig annyira messze vagyok tőled, hogy azt hittem, az égen is más holdat látok, mint te.

– A Hold mindenhol egyforma a Földről nézve.

– Majdnem egyforma.

– A mi esetünkben ennek az apró különbségnek nincsen semmi jelentősége.

(Alois és Hórum párbeszédfoszlánya virtuális térben)

Hagyományos búcsúvétel „Utolsó Találkozással” – és aztán ágyó, kedvesem? Annak meg mi értelme van? Lezárni a dolgokat szépen, mint egy szimfóniát? Megszűnhet a zene? A zaj zene? A zene zaj? Minden bizonyosan, igen, igen.

Dalolt anyád magzatkorodban? És ha igen, mit? És te, te mit hallottál anyád hasában? Varrógépek kattogását, kiabálást, gyöngéd szavakat, átkokat, ütést, a távolból sípoló vonatok füttyét, zúgó patakot, egy vízimalmot, földet szántó traktort? Ujjongást, suttogást, madarak dalát, az esőcseppek dobolását a tetőn, olyan dalokat, amelyeket csak te hallhattál, mert soha senki másnak nem dalolták el őket, talán még gondolatokat is megérezteél ugyanúgy, ahogy érezted egy szív dobogását, mely nem a tied, hanem valahol fölötted pulzált, érezted a nap melegét és a hideg padlót, időnként nagyokat nyeltél a magzatvízből és csuklottál, néha még sírtál is, mert rosszat álmodtál, és anyád még nem tudta, hogyan nyugtasson meg, fel-alá járkált, mert fájtál neki és aggódott érted, vagy éppenséggel magáért aggódott, hogy mi

lesz vele, amikor már nem egyedül lesz, mi történik vele, veled, veletek. Anya szült téged is, ez a kijelentés ma még hihető, de eljön az a nap, amikor már nem lesz olyan biztos... Hogy miért mondom pont most, pont ezeket? Csak a figyelem eltereléséért, semmi másért. Ez az anyaszült és meztelen igazság, Hórum édes, te anyaszült, te meztelen, te igaz.

„Utoljára látni” – ilyen nincs, ezt előre nem szokás kijelenteni, kedvesem. Ilyeneket az ember csak halála óráján mondjon. Akkor meg már minnek?

De hát reménytelen minden, teljesen reménytelen, Alois, gyere el, látni akarlak még egyszer.

Hórum édesem, a kurva életbe! Ez már olyan, mint egy szappanopera, amelyben sohasem történik semmi, de ez a semmi annyira drámai, annyi kérdést tesz fel, hogy muszáj megnézni a következő és a sokadik következő részt anélkül, hogy ezekre a kérdésekre valaha is konkrét választ kapnánk.

Hát eljöttem. Most jobb? – kérdezte Alois, és Hórum szemébe nézett. A királyfi arca, mint minden vándorút előtt, nyúzott volt, szeméi alatt sötét karikák, keze reszket, alig tudja meggyújtani a cigarettát. Csak sírni ne kezdjen – fohászkodott magában Alois, és egy gyors csuklómozdulattal megfojtotta magában a zokogást. Már megint ez a mocsok állat itt bennem, szisszent fel, mintha elvágta volna az ujját, szeretnék valahol máshol lenni most azonnal, mormogta maga elé, és eldobta a félig szívott cigarettát. Megyek, mondta, és hátra nem nézve elporoszkált. Pont úgy ment, mint kiöregedett versenyló, aki rájött, hogy vége a dalnak, számára itt már nem terem több babér, de talán nem is bánja ezt, bár hiányozni fog kicsit az ünnepelés, ám a pihenés is jólesik majd. Ha meg nem döglük közben, persze, mert van az úgy, hogy szegény versenyló szíve a jól megérdemelt nyugdíj előtt mondja fel a szolgálatot. Túlhajszoltság vagy örökölt szervi probléma, vagy a kettő keveréke, egyre megy a végeredmény szempontjából. Hórum a sarkon még tétovázott egy kicsit, de rossz irányba nézett, és nem a tükörbe, így észre sem vette maga mögött Aloist, aki tudta, innen már biztosan különböző irányba mennek tovább, de azt is, hogy a Föld többé-kevésbé gömbölyű, elméletileg még összeütközhetnek rajta, és az a szép az egészben, hogy ehhez végül is nem kell egyenes vonalban haladni. Bár nyilván az érzelmek hullámozása is bizonyos (kémiai?!) szabályok szerint működik, csak még nem tudjuk pontosan, melyek ezek. Sejtteni vélünk e mozgás okáról sok mindent, de az sem baj, hogyha nem tudunk róla semmit. A tudás ebben az esetben nem sokat segít, a tudás bizonyos esetekben alkalmas ugyan az érzelmek elfojtására, de meglehetősen nagy a hibaesély. Vajon van ilyen kifejezés valahol, hogy hibaesély? Illene ezt tudni?

Az illendőség időnként fabatkát sem ér, és sírva fakadunk, bármennyire is gondolkodunk, tehát: tehát. Gólya orra, gólya tolla, kés, villa, koppantója, egyenes, görbe, fakereke, hosszú, kurta, véres hurka, hogy van tovább? – akadt meg Alois a mondókában és jutott vissza újfent oda, ahonnan menekülni szeretett volna, a saját érzelmeinek és égen-földön kószáló gondolatainak ingoványos terepére. Megette a fene az egészet, csak éppenséggel nem nyelte le. Ott forgatja a szájában, mert nem tudja még, hogy kiköpje, vagy próbálja meg legyűrti mégis. Emésztteni, enyészteni, komposztálni, újrahasonosítani, átalakítani, átvilágítani, megvilágosodni, örök homályba vonulni, leborulni, morzsolgatni, számolgatni, reménykedni, lemondani.

A mienk mától újra a nagy, néha mégis szűkösnek tetsző, de boldogságos nihil. A létben a nemlétezés keresése. Hogyan lehetne mindezt elmagyarázni egy mellőzött királyfinak, aki célt keresve bolyong a világban? Hogy a legjobb az, ha semmi cél nincs. Hórum édes, nem keresünk semmit görcsösen, az, hogy összejönnek dolgok, nem valamiféle munka eredménye, csupán ezé a nemlétezést kereső létezésé. Utóbbtól lehetetlen megszabadulni az abszolút cél elérése előtt, bár ez sem biztos, mert a nemlétezés talán mégis létezést feltételez. Borzasztó filozófiai undormány, hogy lehet ebbe a zsákutcába egyáltalán betévedni, bár ugye a zsákutcákból is ki lehet valahogy jutni, de csak errefelé, ahol még kertek is akadnak és kerítések, bár itt is egyre inkább betonból betonba ütközik az ember, fehéregér mivoltába, és a teljes reménytelenségbe, mert a kertek hiánya ráébreszti arra a szomorú igazságra, hogy vége, be van zárva, körbekerítette önmagát, és nem létezik kiút, mert azt is befalazta.

...hogy a túlzott ragaszkodás mindig félelmet kelt és menekülésre készítet, nem kívánom az egészet, beérem a részecskék okozta gyönyörrel és boldogsággal, hogy minden, ami annál nagyobb, csak fájdalmat okoz, régen tudom, ennek a sorozatos megtapasztalása győzött meg arról, hogy az egész, az nem nekem való. Nem érzem a birtoklási vágyat, ez az én autizmusom, érteni értem, de még gyűlölni sem tudom, pedig mennyi keserűséget okoz.

Boldogtalanság. Az állandó hiányérzet. A másik vágyának kihunyása. Az a rettenetes, jeges rémület és szomorúság, ami azt a pillanatot jellemzi. Amikor megérezed, hogy kihűlt irányodba, és már azt sem látod, ahogy lehullt valahol, hajszálnyi tüzes csíkot hagyva a horizonton. Amit talán senki sem vett észre, te magad sem, csak elképzeled. Pont egy ilyennek a fényénél kérted azt, amit most meg is kaptál, és el is vesztettél. A pillanat, amikor megérted, vége, semmit sem érzel már, hiába akarsz, nem érzel, csak az agyad tudja, hogy kellene, de nem megy. És akkor felépíted a maszkot, mö-

gé bújsz, és ezentúl ott élsz, onnan nézel ki, senki sem lát, senki sem hall, senki sem érez, vagy ha mégis, elmenekülsz, és tagadsz utolsó vérig.

Nosztalgia. A boldognak tartott órákra való emlékezés. Annak felidézése, ahogyan két test valahol összeért, és a lelkek is kezet fogtak egymással. Hogy volt valamikor egy közös nyelv, amelyet ott és akkor csak ti értettetek és senki más. Valamiféle cinkos összetartozás, Bonnie and Clyde, mondtad. Sok nevetés. Egyszerűség és elégedettség, gondolod, és hátradólsz egy fotelben, cigarettázol és bort iszol. Egyedül vagy, írnál, de már minek, kinek, illetve lehet, pont azért nem, mert tudod, ugyanúgy folytatódna, és már félsz ettől, jobban félsz, mint amennyire vágysz rá. A félelem felőrli a vágyakat. Talán a félelem is függőséget okoz. Jó lenne tudni, mikor verem át magam, és mikor gondolok igazat, gondolod, miközben tudod jól, mindig, minden pillanatban, a legszédültebben is tudod, ki vagy, mennyit érsz, mennyi a súlyod, mennyit bírsz, mennyit adsz és mennyit lopsz, ha lopsz, bár van olyan is, hogy semmi szükséged a lopásra, mégis megteszed, csupán azért, mert szabályon túli valami, és szabályt teremtesz ebből is aztán, szokást, amely annyira rossz, amennyire jó is. A lopás egyensúlya, írod, és eszedbe jut mindenféle rokon értelmű szó, melyek egy súlycsoportba kerültek, pedig sokkal súlyosabbak, nehéz dolgok, mint amilyen a csalás és megcsalás, önzés, harag, torkosság, csupa bűnös gondolat, amelyek a pokol felé vezető utad burkolatát adják. Meg-megcsúszik rajta a láb, oly simára koppott a sok jövés-menéstől, használattól, hogy hamarosan korcsolyázni lehet rajta, piruettezni és nyolcasokat írni, majd nagyokat fékezve jégkását célozni koktélospoharakba. Alexej Urmanov és Elvis Stojko. Alois fejében most éppen ezek a fiúk táncolnak a jégen, meg még sokan mások, Alois egy fotelben ül, még félig gyerek, és szereti a jégtáncot, tetszik neki az egyik francia fickó is, de semmiféle romantikus vágyakozást nem érez iránta. Persze frankó lenne, ha valahol összefutnának, de Alois komoly és megfontolt gyerek, nem vágyik elérhetetlen hülyeségekre. Akkor már tudja, hogy az egyensúly lenne a legfőbb érték, amit birtokolni szeretne, miközben mindenki azt sulykolja fejébe, hogy labilis egyéniség, labilis szellem, egyáltalán labilis. Alois nem szereti ezt a szót, állandóan a szeméremajkak jutnak eszébe róla, de semmiféle szexuális begerjedést nem okoz neki ez a hasonlat, egyszerűen csak ez jut eszébe, meg az, hogyha most megfogná az anyja nyakát, és felnyomná egy kicsit a falra, az biztos nem tenné rendbe a dolgait, de legalább jelezné, hogy fizikai kondíciója nem a bevitt kalóriamennyiségtől függ, hanem a dühtől, ami benne lakozik. A düh a fiatal Aloisban olyan bentlakó, aki kitart mellette egész életében, jól idomítha-

tó társsá válva az idők során, amelyekben sajnos nem szűnt meg az a dolog, ami ezt a düh nevű lakót táplálja és éteti. Reménykedjünk abban, hogy az öregedő Alois valahogy csak halálra éheztesse ezt az illetőt a szomorúsággal együtt, amely szintén társtulajdonos abban az kégliben, ami Alois.

Mi az igazság? Az igazság mindig az, ami látszik – legalábbis nekem, mondja Atticus egy vita alkalmából, és természetesen neki van igaza, mert igazságféle az is, ha valaki nem akarja tudni az ok– okozati összefüggések bonyolult hálóját, akit nem érdekelnek a lehetséges válaszok, és úgy dönt, csak és csakis azt hiszi el, amit lát.

Szorongás, néha paranoia, üldözési mánia egyéb jelei. Sorozatos emlékezetvesztések, melyeket a szomorúság, menekülni vágyás, alkohol és drogok kombója okozott. Trágár felhangú hegyibeszédek, melyekre másnap nem emlékszel, de bánod őket, mint a kutya, amelyik kilencet kölykedzett, bár ugye tudjuk, a kutya nem bánja egyáltalán, de attól még szenved. Hegyibeszédek, amelyekben a csupaszigazságot adtad elő, a bonyolult hálóval egyetemben, részletekre közelítve és a nagy egészre távolítva. Fisheye-technikával. A panoráma csodálatos, de látványa keserűséget is okoz, megkeseredik minden, mint amikor véletlenül kifakad az epe, és tönkreteszi az egész ebédet, a vacsorát, a másnapi reggelit, a jövőt, amelyről álmodozni szokás, a jelent, amely múltó pillanatok tömkelege, melyekben mindez történik. Megkeseredik az emlék is, bár léteznek a szeretetnek olyan fokozatai, melyek e keserűséget is képesek átformálni, ki tudja, milyen erők hatására. Ha ezen állítás bizonyítására elfogadjuk azt, hogy a gyengeség is erő, csak olyan fajta, melyet viszonyítási alapnak szoktak használni. A gyengeség fokozatai. A gyengeségi fokozat térdszalagrendje. A gyengeségi fokozat szívbillentyűrendje, bármilyen billentyű rendje. A trombitának billentyűje van-e? Főgyengeségi karszalagrend, algyengeségi filmszalagrend, középgyengeségi ínszalagrend és közönséges gyengeségi fakereszt intarziával, közönséges gyengeségi fakereszt intarzia nélkül, készül a legolcsóbb fából, összeütve egy eleve rozsdás szeggel, név felírására nincs igény, ki maga fölött viseli, már nem törődik az ilyen földi dolgokkal, mint erő és gyengeség és bármilyen fokozatú szalagrend, kitüntetés birtoklásának vágya. Egyáltalán, a birtoklási vágy mint olyan, nevetséges dolognak tűnik, mely oly sok keserűséget okoz a földi halandóknak, mégsem mondanak le róla, mert bárminek a birtoklása holmi perverz örömet okoz, mely perverzió abban rejlik, hogy a birtoklás öröme soha nem lehet teljes, örök bizonytalanság övezi, szerencsére az emberben benne vagy az önmaga átverésére való képesség. Hajlam, átörökíthető tulajdonság, túlélési technika. Bódulat és hódolat,

örök álom, fájdalmas ébrenlét, menekülés, ellazulás, ábrándozás, ébredések. Vöröslő csík a hajnal, cigarettaparázs, az első madarak, az első autók, az első szomszéd, aki elindul valahova. Hogy ki ő? Nem tudod, de ismered reggeli, déli, éjjeli lépteit, tudod, hogyan sír, milyen zenét szeret, milyen cigarettát szív, mikor van otthon, vannak-e barátai. Az arcát sohasem figyelted meg, minnek, tulajdonképpen nem érdekel. Tudsz róla így is eleget. Egy házban laktok, de nem ugyanazon fedél alatt, bár eme fedél mégis közös, neki a padló, neked a mennyezet.

Mindannyian közös házakban lakunk, a ház mindig közös valakivel vagy valamivel, bármi legyen is az. Természet, részvénytársaság, hajótársaság, egylet, ügynökség, apátság. Anya, apa, férj, feleség, nagybácsi. Egy idegen, akit gyűlölsz, egy idegen, akit titokban szeretsz, egy idegen, aki titokban szeret. Férj, feleség, aki igazán. Férj, feleség, aki hozzászokott, megszokta, beletörődött, elfogadta, hogy az élet is csak egy közösen birtokolt valami, amivel illik kezdeni valamit, ha már van, használjuk ki, használjuk fel, használjuk el, tessék fogyasztani, mi sütöttük, mi főztük, általában mi esszük, mi isszuk meg, a levéből néha mások is kapnak, a mi utódaink, a mi szüleink, a mi szomszédaink, rokonaink, barátaink, hogy eljönnek-e majd a temetésünkre, édesmindegy, az már minket úgysem fog érdekelni, szeretnénk persze befolyásolni a halálunkat, körülményeit és utójátékát, de semmi kedvünk erre energiát fordítani, örvendünk, ha jut arra, hogy éljünk valahogyan itt, ahol közös a ház, közös a szoba, közös az ágy, de van külön fürdő, külön wc, másik tányér, másik kés, ám közös a fazék, a vasaló, de van külön autó, közös gyermek, nyaraló, póniló, emlékek, dudaszó, egy város, másik város és falu, negyedek, kocsmák, illatok, évek, hónapok, napok, néha percek, hosszúra nyúlt pillanatok, fájdalmak, félelmek, aggodalmak, szerelem, gondolatok, szívhang, felhang, leütés, elképzelés, csalódások, bizonyosság, bizonytalanság, szemérem és tisztelet, hagyományok, szokások, én, te, ő, mi, ti és ők. Emberek, anyaszült meztelen. Gólya orra, gólya tolla, gondolkodom tehát, tehát, kapa, kasza, faragószék, ó be szép, ó be szép, klázli, flaska, részeg Miska, kés, villa, koppantója, gyertyaoltás, elmúlás, búcsúzás, távozás, megjelenés, ébredés, számonkérés, megégés, közönséges gyengeségi fakereszt, a legolcsóbb fából összeütve, fa származási helye nem ismert, gyengeség eredete nem ismert, halál oka elhalálozottság esetén édesmindegy, a gondolat elszáll, a tehát sem marad, semmi sem marad, minnek is maradna.

Markó Béla

IDEGEN TÁRGY

Gyarmathy János szobraitra

Tetőtől talpig bronzból van a testünk,
kívül-belül ugyanaz, semmi más,
s ha megtaláljuk bent, amit kerestünk,
annyt jelent csak, hogy gyári hibás

az ember, s belekerült valami
idegen tárgy, afféle szennyeződés,
vagy Noé hírhozó galambjai,
üveg pohár, cipó, börtönrács, tőr kés,

míg függőn leng bennünk, mint a szív,
bronz küszködik mindenfelé a bronzsal,
bronz-angyalt küld az Úr, bronz-lábnyomokkal,

és mint elrontott példányt, visszahív
majd engem is, s még dolgozik a bronzon,
hogy egyszer ismét forgalomba hozzon.

ÓDA EGY RÉGI CSERÉPFAZÉKHOZ

Nem Keats, nem Dante, és nem is Homérosz,
csupán a megfeketült szilvaíz,
amí egy másik korba visszavisz,
s nem valamelyik rég elporladt hérosz,

csak egy törött cserépfazék, ahogy
a beleszáradt édesség kicsöppen
a sok-sok apró pórusból, miközben
magába szívja a forró napot,

ha mindenféle ócskaság között
keresgélve a padlásról lehozták,
s nézegetik a színevesztett formát,

hiszen a lepattogzott máz mögött
ott van még egy-egy buborékba zárva
a múlt idő néhány molekulája.

Tatár Sándor

AZÉRT MÉGIS CSAK TÖBBRŐL VAN/LENNE SZÓ, MINT A SERTÉS- EXPORTRÓL ÉS AZ -ÁRAKRÓL! . . .

ROBERT MENASSE *DIE HAUPTSTADT* (A FŐVÁROS)
CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

A regényíró Menasséról* is (minimum) sejthető volt, a politikai esszéistáról (*Der Europäische Landbote*, 2012; *Heimat ist die schönste Utopie. Reden (wir) über Europa*, 2014; „*Kritik der Europäischen Vernunft – Critique de la raison européenne – A Critique of European Reason*”, 2017) biztosan tudható, hogy – annak minden funkció-, illetve időnkénti [?] szerepzavara ellenére – meggyőződéses híve az Európai Uniónak. Az Unióról írt (világviszonylatban) első regényként emlegetett könyve ehhez képest (*nem* „ezzel ellentétben”!) vitriolos szatíra és keserű számvetés egyszerre. Hát kell-e

* Robert Menasse (*1954, Bécs) osztrák prózaíró, esszéista. A '80-as években előbb osztrák irodalmat tanító lektorként, majd az Irodalomelméleti Intézet vendégdocenseként oktatott a São Pauló-i Egyetemen; fordított is braziliai portugálból. Hazatérése óta szabadfoglalkozású íróként főleg Bécsben él. Termékeny epikus és esszéíró; nem kis részt az osztrák történelemmel és nemzettudattal, az osztrákok, illetve a németiség történelmi önképével foglalkozó esszéinek többnyire politikai relevanciájuk és kultúrkritikai tétjük van; nem ritkán váltanak ki élénk visszhangot. Írásait jó néhány nyelvre lefordították (magyarul *A regény kora* [1995], a *Kiűzetés a pokolból* [2008], valamint a *Don Juan de la Mancha avagy A vágy iskolája* [2010] c. regényei, *Ez volt Ausztria. Összegyűjtött esszék a tulajdonságok nélküli országról* [2008] c. esszékötete, továbbá néhány esszéje és novellája jelent meg), és számtalan irodalmi díjjal ismerték el. *Die Hauptstadt* című, megjelenésének évében a Német Könyvdíjat elnyert regénye 2017-ben látott napvilágot a Suhrkamp Verlagnál.

(már-már: képzelhető-e) gyilkosabb szatíra annál, mint hogy az uniós főváros, Brüsszel „kabalaállata”, mondhatni, időszakos jelképe és többé-kevésbé vezető médiahíre egy, az utcákon szabadon kószáló disznó – nem mellesleg: a regény szövetében más összefüggésben is hangsúlyosan föl-bukkanó sertés(-motívum) leitmotívként húzódik végig a cselekményen – vagy hogy az Európai Bizottság kulturális főigazgatóságának egyik vezető tisztségviselője, a „kőkemény pragmatista” ciprusi-görög ifjú hölgy minden erőfeszítése és *áldozata* arra irányul, hogy valamely *komoly* reszorthoz (pénzügy, kereskedelem) kerülhessen át a nevetségesen, sőt talán egyenesen szánnalmasan súlytalan kulturális „tárcától”, s hogy az ezért hozott *áldozatok* közül számára az egyik legnagyobb, hogy *elolvassa* a bizottsági elnök kedvenc *regényét*, jó pontokat szerzendő a férfinál, aki a kulturális főigazgatóságtól való menekülésének útját egyengetheti. (Hogy érti-e, vagy sem az ambiciózus hölgy a regényt, nem igazán derül ki, és nem is lényeges; azt egészen bizonyosan nem érti, hogyan fecsérelnének egyesek ilyen haszontalanságok olvasására az idejüket.) – A *Die Hauptstadt*nek sokan már pusztán újszerű, egyelőre unikális témaválasztása okán megelőlegezték a Német Könyvdíjat, amelyet azután valóban odaítéltek a regénynek, a könyvet mindazonáltal távolról sem egyedül vagy akár elsősorban témaválasztása érdemesítette az elismerésre.

A (ha szabad ilyen képzavarral élnem) többszálú kirakós, azaz a regény vezérfonalának leginkább az Európai Bizottság fennállásának 60. évfordulójára (2018) kidolgozandó ünnepség-forgatókönyv, a *Big Jubilee Project* sorsa tekinthető. Szimptomatikusnak mondható, hogy az ügy a magasabb sarzsíjú projektfelelősöknek sem szívügyük (van, akinek púp a hátán, van, akinek kizárólag karrier-lépcsőfok lenne), és jelképesnek tekintendő, ahogyan részint személyes motívumoktól vezetett karrieristák, részint a partikuláris, nemzetállami érdekek szabta korlátokat illetve szemellenzőt egy összeurópai elköteleződésért, szemléletmóddért félretenni nem hajlandó döntéshozók megfúrják a (szupranacionális társulás és együttműködés gyökereire emlékeztetendő holokauszt-túlélőket a középpontba állítani tervező) projektet. Köhög az EU motorja a könyvben, a sminkelt felszín, a kiüresedő rutin és a mélyebb régiók EU-érdektelensége meglehetősen szembeszökő – ez az apparátus mindinkább sajátelőny-hajhászó személyi állományában és a különböző munkabizottságokban és grémiumokban mindinkább egyeduralgó tétova-kishitű nyelvhasználatban egyképpen megmutatkozik.

Vannak a menasséi fikció (tapasztalatok? – a szerző hosszabb ideig tanulmányozta helyben, Brüsszelben az EU működési mechanizmusait) sze-

rint a nacionalizmusokon, a szétszabdaltságon, az egymás-ellen-fordíthatóságon túllépett Európa látomása iránt elkötelezett hívei-munkásai is az EU ügyének, akik szeretnék megtisztítani-föltámasztani és továbbörökíteni az önkéntes nemzetközösség morális alapját („Soha többé Auschwitz!”), s akiknek ezért szívügyük az Unió s mindenekelőtt az Európai Bizottság erodált tekintélyének helyreállítása, ők azonban jellemzően vagy a hierarchia alsóbb szintjein működő apró fogaskerekek vagy az „együttgondolkodásban” (a nem igazán működő, tartalmatlan együttgondolkodásban) külső szakértőként, illetve tanácsadóként részt vevő, a szót-nem-értéstől frusztrált európai „veteránok” (a holokauszttal így-úgy összefonódó családtörténettel). A magasabb státusú, döntési (vagy legalább projektbedöntési) pozícióban lévő tisztségviselők, csakúgy, mint az évfordulós ünnepséget koncipiáló, egyenesen bizarr *think tank*-be meghívott külső tanácsadók igen kevés kivétellel cinikusak, pragmatisták, revansisták, akik közös, imázsjavító projektek megtorpedózása árán is elégtételt vesznek elébük vágott riválisaikon, vagy nárcisztikus szajkók, akiktől szakállas közhelyeknél és fájóan üres bombasztoknál egyéb nem telik. Miközben a kortanúk (*Zeitzeugen*), különös tekintettel a táborok túlélőire, szinte egészen elfogytak, az apparátus kitermelte tisztségviselő-utánpótlásként az új túlélő-bajnokokat, egyenfrizurával, egyen-diplomataöltönyben; őket nevezi a(z idősebbek) brüsszeli zsargon(ja) „szalamandrák”-nak: ők az elpusztíthatatlanok, akik túlélnek azt is, ha tűzbe dobják őket; főleg, mert nincsenek ideáljaik, amelyekhez való ragaszkodás útját szegheti a karrierjüknek.

Az alábbi szemelvényben föllépő kulturális főigazgatósági hivatalnokok, a középkorú osztrák Martin Susman és a fiatal cseh Bohumil inkább kivételek, akárcsak a(z alibi-) *think tank* munkájában csak botrányt kavarázó leköszönő beszédéig és csak kakukktójásként részt vevő osztrák közgazdász professor emeritus, Alois Erhart. (A fenti tipizálás ugyan, úgy tartom, megállja a helyét, ám helyszűke miatt a képet árnyaló vonásokra nem lehetett tekintettel, így akár az a benyomás is támadhatott az olvasóban, hogy *A főváros* „afféle” sematikus regény. Nos: teljesen nem mentes a kliséktől, de *nem az.*)

Van a nemzedékek és mentalitások kontrasztjával Maren Ade filmjére, a *Toni Erdmann*-ra is emlékeztető regényben (lényegében elvarratlanul maradó) krimi-szál, felsőbb helyről parancsba adott eltussolásba ütköző nyomozással, van benne összeesküvés-elmélet, a Vatikán és különböző államok titkosszolgálatai közötti konspirációval és együttműködéssel, Magyarországról az autópályán gyalog(!) Bécs felé tartó menekültoszlop és kapzsiságból száguldozó, súlyos közlekedési balesetet okozó burgenlandi embercsem-

pész-taxis, valamint van benne számos olyan egyéni mikrotörténet, életrajz-sűrítő, amelyek a maguk példászerű voltában mélyen bevilágítanak az európai történelem (mint tapasztalhatjuk, sajnos a jelenbe is jócskán *belehozzabbodó*) sötétjébe. És – miközben a jubileumi projekt előkészítői élénk, ám sokáig eredménytelen levelezésben állnak a túlélőket elvben nyilvántartó szervezetekkel, hivatalokkal – ott él, az EU központjának szomszédságában, egy öregek-otthonában David de Vriend, a holokauszt egyik utolsó, Európában maradt túlélője, mintegy az emlékei és a dementia „satupofái” között, aggastyánként, de még mindig nem elég öregen ahhoz, hogy természetes halált haljon: amikor, 2016. március 22-én emlékeit és a jelent összemósó kényszerképzetei kiűzik az idők otthonából, és tisztázatlan céllal buszra, majd metróra száll, a maelbeeki metróállomáson iszlám terroristák bombamerényletének esik áldozatul. Ebben a regény kontextusában semmi hangulatkeltés, semmi uszító propaganda nincs, ám mindenesetre nem mondható, hogy Menasse ignorálná vagy bagatellizálná az iszlám szélsőségesek végrehajtott terrorcselekmények veszélyét.

Nagyon szándékom ellen való volna, s távolról sem tükrözné a könyvről alkotott elismerő véleményemet, ha valamely lapos facittal „kompromitálnám” Menasse regényét. Mindazonáltal adható lenne a *Die Hauptstadt*-nak olyan „összegzése”, miszerint: „Bizony, az emberek (bizonyos történelmi helyzetek, illetve korok bizonyos tapasztalataival rendelkező, ugyanakkor természetesen szintén gyarló embereinek) nagy és nemes gondolatait gyarló emberek valósítják meg, vagy épp szabotálják el, forgatják ki, száműzik a sülyesztőbe stb. Ez már csak így van.” Ám főleg azért lenne elhibázott, hogy ez legyen a végszó, mert egy sokat idézett klasszikus is eszembe jut a regényről, Babits szavai a Julien Benda könyvéről vagy még inkább annak ürügyén írt nevezetes nagyesszéjéből, *Az írástudók árulásából*: „Az »áruló« írástudó tehát nem avval lesz árulóvá, ha lába nem megy egyenesen a Csillag felé, melyre ujjja mutat. Az árulást akkor követi el, ha nem is mutat többé a Csillagra.” – Csillagból: aranycsillagból (hogy visszkapcsoljuk ide a regény világát) most tizenkettő van, kör alakban elrendezve; korántsem mindig és mindenben olyan biztos eligazító pontok, ahogyan az csillagoktól elvárható volna; itt, a Kárpát-medencében ráadásul olyan hazug propagandafelhők bocsátanak föl „egyes” politikusok, amelyek mögött (legalábbis némelyek szemében) kiváltképp betegen pislákolnak. De, ugye, Babits után szükségtelen is mondani, mit követnek el azok, akik helyettük, a „bandák keserves jussát” hajhászva, mondvacsinált bűnbakokra mutogatnak?

Robert Menasse

A FŐVÁROS

HETEDIK FEJEZET – RÉSZLETEK

Hogyan lehetséges nem hinni a jövőben, ha egyszer tudatában vagyunk halandóságunknak?

Egyre melegedtek a napok, az évszakhoz képest szokatlanul meleg volt. A tisztviselők, ha találkoztak a folyosón, a büfében vagy a lift előtt, szellemeskedő megjegyzéseket sütöttek el a globális felmelegedésről.

Mi, itt, Brüsszelben egyértelműben a folyamat nyertesei vagyunk.

Ezért is ránk fognak görbén nézni: újabb privilégium a brüsszeli bürokratáknak!

Nekem köszönhetitek a meleget; világéletemben hajtógázás dezodorokat használtam!

Saját magunk alatt vágjuk a fát a klímavédelmi irányelvekkel.

Ugyan már, ki tartja be azokat? Meglátjátok, maholnap pálmák nőnek itt, Brüsszelben!

Ez azonban az Archéban* volt, nem a Klímapolitikai Főigazgatóságon, és valójában senki nem a lapos smalltalk-poénokon nevetett, hanem egyszerűen azért, mert ebben az esős városban, ebben az egyébként hűvös évszakban napok óta kitartóan sütött a nap. A napfényt mintegy visszaverte az emberek sugárzó arca, kiragyogott a szemükből, visszavillódzott az ablakokból, és megcsillant az utcákon hömpölygő járművek karosszériáján.

Martin Susman a Xenóval folytatott megbeszélés után kidolgozta a jubilee project vázlatpapírját, Xeno írásban megjegyzéseket fűzött hozzá, Martinnak most ennek megfelelően át kellett dolgoznia, illetve tovább kellett fejlesztenie a koncepciót, hogy aztán megvitathassák egy inter-service consultationben. Ez lenne a következő lépés. Martin megígérte, hogy hét végéig leadja a papírt, de voltak még nyitott kérdések, vagy legalábbis egy nagy megválaszolatlan kérdés mindenképpen. Amit az ezzel megbízott

* Az Európai Unió Kulturális Főigazgatóságának a munkatársak (és, véltőleg, az EU-központ más tisztviselői) által használt nem hivatalos elnevezése. A. m. bárka [A ford.]

Bohumillal kellett a lehető leggyorsabban tisztázni. Fölkereste hát Bohumilt a szobájában, és megkérdezte, nem volna-e kedve egy könnyű ebédhez.

Ebben a szép időben elsétálhatnánk a Place Jourdanra; mehetnénk például a Brasserie L'Esprit-be. Szerintem akár kint is leülhetünk.

Remek ötlet! Hívjam föl őket és foglaljak asztalt?

Légy szíves; én addig hozom a dzsekimet!

A Rue Joseph II-n traktorok pöfögtek.

Mi ez, gazdatüntetés?

Hogy?

Martin kiabálva: Gazdatüntetés?

Bohumil fölhúzta a vállát.

Hosszú traktoroszlop; némelyikük utánfutóval – ezeken emberek álltak, akik kiabáltak valamit, ami azonban beleveszett a motorok, a dudák és a dallamkürtök hangzavarába.

A mellékutcákat keresztbe álló rendőrautók zárták le.

Martin és Bohumil a Rond-Point Schuman irányába mentek; beszélgetni közben lehetetlen volt. Látták, hogy a Rue Archimède-en és az Avenue de Cortenbergh-en szintén traktorok közelednek; trágyaszállító traktorok; közöttük emberek gyalognak, csoportosan, vasvillákkal és kaszákkal. Az egész fenyegető látvány volt, s egyben atavisztikus: düh, folklór-kosztümben. A Schumann-körforgalomban az Európai Bizottság és a Tanács épülete között és mélyen belenyúlva a Rue de la Loi-ba, traktorok álltak; trágyát döntöttek az útestre, transzparenszeket göngyöltek ki, a levegőben dízelnő bűze, fekete kipufogógáz-felhők, egy teherautó platóján fiatal nő állt, fedetlen keblekkel, trikólórt lengetve; Martin megállt és nézte a tüntetőket, a rendőrök továbbintették, continuer s'il vous plaît, doorlopen alstublieft – terelgették a gyalogosokat a kordonrácsok között; Martinék a Rue Froissart-ra értek, amely már nyugodalmasabb volt; ők ennek ellenére hallgatagon mentek tovább a Place Jourdan felé.

A vendéglőben, pontosabban a vendéglő előtt, mert tényleg le lehetett ülni odakint, Martin és Bohumil rágyújtottak, vetettek egy pillantást az étlapra, a napi ajánlatot, *waterzooi de la mert* rendeltek, hozzá fehérbort és vizet, Bohumil füstkarikákat fújt, és azt mondta: Tisztára, mintha szabadságon volnánk, nem? Már félek a hazamenéstől.

Hazamenéstől? Hogy érted?

Pénteken haza kell mennem Prágába. Szombaton férjhez megy a húgom.

A pincéernő meghozta a bort, Bohumil szürcsölt a poharából, és folytatta: Rettenetes lesz. Kvetoslav Hankához megy hozzá; neked, gondolom, nem mond semmit a neve. De Prágában elég híres, hogynemondjam, hírhedt: egy – hogy is mondják angolul... mi azt mondjuk rá: krikoun. Rowdy, ez az. Szóval egy rowdy. Ott ül a parlamentben; meglehetősen radikális Úsvit-képviselő; ez nálunk a nacionalista párt, magától értetődően radikális ellenzői az EU-nak. Tiszta örület, nem? Én az Európai Bizottságban dolgozom, a sógorom meg az EU szétverésén munkálkodik.

Komolyan? Csak azt ne mondd, hogy te vagy az esküvői tanú is!

Nem, persze hogy nem. Ennyi gömbérzéke azért van a húgomnak. Egyelőre még. Kezdetől világos volt, hogy nem is gondol rá, hogy tanúnak hívjon. Eléggé összebalhéztam vele, amikor a szerelméről beszélt nekem. Először a tévéből tudtam meg az egészet – időnként cseh híreket nézek a neten. Egyszer csak látom a fickót, egy Charity-rendezvényen – Charity!! Ezek a gyilkosok képesek karitatív akciókat szervezni szegény elkövetők javára! Szóval látom ezt a Hankát, a képviselő urat, és közben azt mondja a hang: „bájos új barátjánője társaságában” – és mit látok? A húgomat!! Rögön föl hívtam, és kérdőre vontam. Csak annyit mondott: Férfiak!

Férfiak?

Igen; szerinte a politikai nézetkülönbségek a férfiak spleenjéből fakadnak. A nők a szerelemben illetékesek, a férfiak az idióta háborúskodásban.

Ilyen a húgod?

Ekkor kihozták az ételt; Bohumil belemerítette a kanalát a tányérba, és olyan odaadással kavargatta, mintha föltétlenül a leves felszínére akarná hozni, ami alul volt, aztán megrázta a fejét és azt mondta: El tudod képzelni az esküvőt? Az ünnepséget? Ott lesz az egész prágai fasiszta csúcstagázs, és Kvetoslav a *Blesk*nek adta el a fotózási jogot...

Kinek?

A *Blesk*nek. Egy újság. A cím azt jelenti: Lightning. Egy bulvárlap.

Lightning? Látnivalóan az *enlightenment* ellentéte.

Bohumil arcára elkínzott kifejezés ült ki.

Én nem mennék oda, mondta Martin.

Mégis csak a húgom. Anyánk ráadásul azt mondta, öngyilkos lesz, ha nem megyek el.

Nem mennék oda, ismételte Martin. Meglepte, amit hallott. Kedvelte Bohumilt, és azt hitte, elég jól ismeri. Nem gondolta volna, hogy alapvetően derűs kollégájának, aki az imént még olyan gondtalan örömmel hunyorgott a napsütésben, ilyen húsbavágó problémája lehet. Azt hitte... –

Bohumil mondott valamit, amiből Martin csak annyit értett: „a háború előtt”; tényleg azt mondta, hogy „a háború előtt”? Ekkor megszólalt Martin mobiltelefonja; fogadta a hívást, és ennyit mondott: visszahívom; épp tárgyaláson vagyok. Majd Bohumilhoz: Ne haragudj, mit is mondtál?

Bohumil a waterzooi levesét kanalazta, majd egyszer csak félretolta a tányérját: Én ezt tulajdonképpen nem is szeretem!

Mit?

Nem vagyok történész, mondta Bohumil, de ez számomra mindig történelem volt, valamiképpen a múlt, érted, kőkorszak, és a kőkorszaknak ezt a fejezetét úgy hívták, „a háború előtt”; akkor szakították szét a családokat a radikális szembenállások; az egyik családtag a fasisztákhoz áll, a másik a kommunistákhoz, ésatöbbi. Lehet, hogy nem figyeltem eléggé az iskolában? Mindenesetre így emlékszem, így mesélték: egykor, a sötét időkben politikai gyűlölködés osztotta meg a családokat. Miféle lidércnyomás ez most?! Mi az, hogy ezekre a sötét időkre most a saját családomban kell ráismernem!? Egyébként apám sem jön el az esküvőre.

És emiatt nem akar anyád öngyilkos lenni?

Á, nem; ellenkezőleg. Anyám egyáltalán nem bánná, ha az öregem kinyírná magát. Elváltak, és most pereskednek.

Martin eredetileg valami fontosat akart megbeszélni Bohumillal a jubilee projecttel kapcsolatban, de most későbbre halasztotta – majd ha visszamentek az irodába –, most úgy érezte, hogy neki, pont neki kell a kollégáját, pont a máskor kópésan derűs Bohumilt fölvidítania. Fölemelte a poharát, és azt mondta: Tudok neked vigasztalót mondani. Gondolj Herman Van Rompuy-ra!

Bohumil kérdően nézett rá.

Ezt képzeld el: Herman Van Rompuy az Európai Tanács elnöke volt, más szóval az Európai Unió egyik elnöke, a húga a belga maoisták vezetője, a fivére képviselő a belga nacionalisták színeiben, kőkemény flamand szeparatista. Az újságban azt olvastam, a család csak évente egyszer jön össze – karácsonykor!

Bohumil, aki épp akkor kortyolt a borából, prüsszkölve felnevetett: Karácsonykor! Az uniós elnök, a nacionalista és a maoista!!

És eléneklik a *Csendes éjt!*

A *Csendes éjt!* Hahaha! Igaz ez?

Igen; állítólag. Legalábbis ezt olvastam. A *De Morgen*ben jelent meg a sztori.

Mire Bohumil nevetve: Egy pohárral még iszunk!

Mire visszafelé mentek az irodába, a tüntetés már feloszlott; a Schumann-körforgalmon útlezáró rácsok között, trágyakupacokat kerülgetve vágtak át; ez utóbbiakat épp a köztisztasági hivatal járműveire lapátolták föl. Mészire terjengett a bűz. Nevetett a Nap.

[...]

Erhart professzor karján a szállodában a fűtőtestnek való nekizuhanásakor szerzett véraláfutás nagy kiterjedésű sötétkék folt lett, amely úgy nézett ki, mint egy Európa monokróm térképét ábrázoló, de elfuserált tetoválás.

A professzor a Reflection Group ülése után nem ment vacsorázni a többiekkel, hanem tüstént visszametrózott a Sainte-Catherine-re. Most a Brasserie Van Gogh teraszán üldögélt, közvetlenül a templom mellett; a metrótól a hotel felé tartva meglátta itt a jégágyon elrendezett osztrigákat, homárokat és rákokat, s hirtelen elhatározással leült az egyik asztalhoz, hogy kényeztesse magát egy kicsit. Szó szerint erre gondolt: kényeztetni akarta magát. Vigasztalásul. Dacból. Az iménti ülésen kerekedett megalázó botrány miatt.

Este volt már, de még mindig akkora hőség, hogy Erhart professzor levette és a szék támlájára terítette a zakóját. Ekkor pillantotta meg a nem kívánt tetoválását. Megijedt; ujjbegyeivel óvatosan megtapogatta, és halkán nyögött; nem a fájdalomtól, legalábbis nem az alkarjában érzett fájdalomtól. A kétségbeesése, lelki gyötrelme szabadult föl a nyögésben.

Úgy viselkedett a megbeszélésen, mint azok a tekintélyellenes egyetemisták, akikkel hosszú évekkel ezelőtt professzorként akadt dolga, még ha kollégái többségénél jobban szót értett is velük, minthogy képes volt fölismerni a tehetségeket, és komolyan venni azokat az eszméket, amelyekért azok rajongtak, ám ezzel együtt teljesen világos volt számára, hogy hozzá a legkevésbé sem illik az ilyen viselkedés. Hát hiszen professzor, csakhogy korántsem viselkedett professzorszerűen. Netán azt lehetett mondani rá, hogy inkonvencionális professzor? Ezekben az időkben, amikor bárki vagy bármi, ami vagy aki tagadja a konvenciókat, kizárólag akkor számíthat elismerésre, ha egyszersmind mainstreamként is jelentkezik, nyilván nem. Az ő viselkedése egyszerűen ostoba és botrányos volt. Jobban tette volna, ha lehetőleg sokáig hallgat a *think tank*-ülésen, majd csupán néhány rövid megállapítást tesz, lassan, diplomatikusan tapogatózva. De hát olyan fölfoghatatlan ostobaságokat kellett végighallgatnia! És akkor mi van? Lehet az os-

tobaságra egészen nyugodtan és tárgyilagosan is válaszolni. Ha például egy szakértő azt a tézist állítja föl, hogy – képből kifejezve – a mi problémánk a túlsúly, és hogy ennek leküzdésére a legjobb módszer még többet enni, arra kényszerítendő a szervezetet, hogy intenzívalja a kiválasztást, s ez utóbbi fokozása azután testtömeg-csökkenéshez fog vezetni, nos, akkor sem kell az illetőt bömbölve leidiótázni. Könnyű lett volna másképp csinálni, mint ahogy csinálta. Valóban? Fityfenét. Pont az volt a kísérteties, hogy ebben a körben kezdettől fogva az a közös meggyőződés uralkodott, hogy Európa válsága csakis azokkal a módszerekkel oldható meg, amelyek ehhez a válsághoz vezettek. More of the same. Nem működött ez vagy az a stratégia? Akkor nyilván nem ültették át elég következetesen a gyakorlatba. Következetesen és nagyobb szigorral folytatni! More of the same! Csak súlyosbodtak a problémák valamely döntés következtében? Csak átmenetileg! Fokozni kell az erőfeszítéseket! More of the same!! Erhartot ez az örületbe kergette.

Egy tucát osztrigát rendelt, s utána egy fél homárt. És egy chablis-t.

Chablis-nk csak palackozva van, monseieur. Kimérve a ház borát tudom hozni, egy sauvignont.

Akkor hozzon egy üveg chablis-t.

Ujjbegyével újra meg újra finoman végigsimította a kék feltját.

Az osztrigák. Egyiket a másik után szürcsölte ki, s közben azt kérdezte magában, vajon miért gondolta, hogy élvezet lesz számára az osztrigaevés. Semmilyen boldog pillanat emléke nem kötődött benne az osztrigák ízéhez. Így persze nem is tehetette boldoggá az egész. A homárban az volt a legjobb, hogy nem volt kiadós. Az ollókhöz nem volt türelme. Hiszen nem is volt éhes. Csak kényeztetni akarta volna magát. Egy fél üveg bort már megivott. A téren egy figura tangóharmonikán német slágereket játszott a harmincas évekből. Erhart ismerte őket; a szüleinek annak idején megvoltak lemezen. Most mégiscsak élvezett valamit: azt, hogy lenyalja az ujját, mielőtt a citromszeletes, meleg vizet tartalmazó tálkába mártja.

Az volt a legjobb, amikor az a német közgazdász az angolul folyó heves vita közepette németül utasította rendre Erhartot: „Mérsékelje magát!” Mérsékelje! Pont ő mérsékelje magát ebben a mérhetetlenül ostoba vitában. Egy görög pénzügyi szakértő aprólékosan kifejtette, hogyan keletkezett és hízott egyre nagyobbra a görög államháztartási hiány, és a magát az oxfordi biztonságba menekített szakteknitély magabiztosságával leszögezte, hogy a görög szociális szférát érintő további súlyos megszorítások nélkül lehetetlen rendbe tenni a dolgokat. Nem más, mint épp egy olasz politoló-

gus kontrázott neki tüstént lelkesen, hangsúlyozva a stabilitási követelmények betartásának szükségességét. Közben úgy gesztikulált, két kezének kinyújtott mutatóujjával fekvő nyolcasokat rajzolva a levegőbe, mint aki gyermekkórust vezényel. A francia filozófus – Erhart először izgalmasnak találta, hogy filozófust is meghívtak a *think tank*be – nagy meggyőződéssel szorgalmazta a német–francia tengely újbóli megerősítését, amit a román kolléganő is fenntartás nélkül támogatott. Csak a két német résztvevő között támadt apróbb véleménykülönbség, ők ugyanis nem tudtak megegyezni abban, hogy Németország „öntudatosabban” vagy „több alázattal” képviselje az európai vezető szerepre támasztott igényét. És ez így ment, Erhart pedig azt kérdezte magában, hogyan történhetett és hogy a csudába lehetséges, hogy ezektől az emberektől stúdiumaik és az egyetemi katedrákért vagy felelős pozíciókért vívott harcaik hosszú esztendei után nem telik több, mint hogy a hosszú-hosszú évek óta követett gyakorlatot fogalmazzák itt meg a jövőbeli politika számára kívánalomként. Minek nekem ehhez *think tank*, kiabálta közbe Erhart, ehhez tökéletesen elég egy bulvárlap!

Ekkor aztán kitört a balhé, s odáig fajult, hogy a németek egyike, aki az aacheni egyetem gazdaságtudományi szakcsoportjának határain messze túl *ismeretlen* volt, odakiáltotta Erhartnak németül: „Mérsékelje magát!”

A Cambridge Egyetem brit kultúratudomány-professzora kijelentette, hogy a közös Európa fundamentuma a kereszténység, s ma épp annak vagyunk tanúi, amint egyre inkább elveszítjük ezt az egyetlen közös nevezőt, általánosságban, társadalompolitikai vonatkozásban épp úgy, mint az egyéni életünkben.

Ekkor Erhart professzor föl pattant, és...

Nem, desszertet nem kér, mondta. Kiitta az üveg borát, fizetett és elhagyta a vendéglőt. Mindenre föl volt készülve, de arra nem, hogy mindennek a karikatúrája vár rá Brüsszelben. Különböző országokból ismert kollégákat (szakmai kapcsolatokat ápolt velük), akikkel termékeny vitákat tudott folytatni, s volt egy sereg olyan kezdeményezés, alapítvány és civil szervezet, amelyekről joggal lehetett föltételezni, hogy tudják, mik a kívánatos céljai és a közös feladatai Európának. Erhart levelezett velük, követte a blogjaikat. Csakhogy mindebből alig jutott valami a szélesebb nyilvánosság tudomására. Éppen ezért fűzött a professzor nagy reményeket ehhez a *New Pact* elnevezésű *think tank*hez, amelynek közvetlen drótja volt az Európai Bizottság elnökéhez. Ilyen közel a hatalomhoz; azért ez valami. Ámde kiderült, hogy ilyen közel a hatalomhoz nincs egyéb, mint egy buborék: szellemtelen, akár egy szappanbuborék, ugyanakkor elpusztíthatatlan: ha

tút döfesz belé, nem pattan el, csak még magasabbra imbolyog. – Erhart megbotlott. Majdnem. De talpon maradt. A brüsszeli aszfalt. Az emberek hunyorogva néztek a lenyugvó napba a kávéház-teraszokon. Egy zsonglőr négy, hat, nyolc – nyolc! labdát tartott egyszerre a levegőben. A tangóharmonikás; Erhart egy pénzdarabot dobott a kalapjába; a fazon a „Fiú, gyere hamar újra!” refrénű dalt játszott. Turisták fotózták magukat szelfi-botol a templom előtt. Erhart átvágott a téren, de aztán nem a hotel felé ment tovább, hanem befordult a Rue Saint-Catherine-be. Céltalanul bandukolt, időnként ránézett a kirakatokra, de mindig csak a saját sápadt arcát látta, a nagy, fekete szemüvegével és a fehér hajával, amely úgy meredt föl a koponyájáról, mintha föl lenne töltve elektromosan. Beért a Rue Poissoniers-be; a sarkon egy kávéházat látott: Café Kafka, ez kedvére való volt; betért egy pohár borra. Most már spicces volt rendesen. Mindig is szívesen ivott, de rendszerint akkor, ha valami ünnepelnivalója volt, és nem a frusztráltság miatt. Az üveg chablis-t az imént csak azért rendelte, mert azt tanulta, hogy az osztrigához chablis-t szokás inni. A felesége értett ezekhez a dolgokhoz. Trudi. Ha még élne az asszony, ő most fölhívná, és Trudi azt mondaná: Igyekezz holnap jobban csinálni! Van egy víziód. Ne kötekedj a többiekkel! Csak próbáld meg megvilágítani nekik ezt a víziót.

Fizetett és ment tovább. Átvágott a Boulevard Anspachon; bal kéz felől egy üzlet szép, régi portálja vont a magára a figyelmét; elegáns ékszerboltnak tűnt. Erhart közelebb ment, maga sem tudta, miért. Semmi szüksége nem volt ékszerre. Trudi meghalt. Őt magát sosem érdekelték különösebben az ötvösmunkák. Maga a portál keltette föl az érdeklődését. Az üzlet cégtábláján a „Mystical Bodies” felirat állt. Vetett egy pillantást a kirakatba. Tűk és stiftok, apró drágakővel a végükön, rajzok – mi akar lenni ez az egész? Aztán rájött: a szalon piercingeket és tetoválást kínál.

Belépett. Egy fiatalember nézett föl egy nagy, üres íróasztal mellől, amelyet egy államelnöki irodába képzelne az ember.

Erhart azt mondta, tetoválást szeretne. Olyan valóságértelmennek s mégis plasztikusnak érezte a helyzetet, mint egy különösen intenzív álomfrekvenciát. Mindig azt hitte, a tetoválókat tetőtől talpig tetkók borítják, ezen a fiatal fickón azonban nem volt tetoválás, legalábbis látható helyen nem volt.

Azt akarja...

Igen, vágta rá sietve Erhart, levetette a zakóját, és odanyújtotta a karját a szalonosnak: Tizenkét ötágú csillagot szeretnék; ide – erre a kék foltra.

Ez egy hematóma.

Úgy van.

És én tetováljak rá magának csillagokat??

Igen, ha kérhetem.

De miért?

Nem olyan, mint Európa?

Tessék?

Nézze csak: ez itt az Ibériai-félsziget, ez a kis kiszögellés pedig egyértelműen a csizma, nem?

Olaszország?

Persze. Itt meg, ahol kirojtosodik, ez itt Görögország. A vak is látja.

Legyen; nagyon nagy képzelőerővel. De az arányok nem stimmelnek; ez... ez nem Európa, ez egy torzkép. És különben is: el fog múlni – legalábbis kívánom magának, hogy múljon el.

Én ezt a foltot Európának látom, és kész. És azt akarom, hogy megjelenjen hozzá a csillagok. Mennyibe kerülne?

Felejtse el; nem csinálom. Meg vannak sérülve a véredények, hajszálerék pattantak meg; szóba nem jön, hogy én ezt döfködjem; nem tudom ellenőrizni, hova szúrok. Nem nyúlok hozzá. És pár héten belül egyébként is eltűnik a folt. Ott lennének a csillagok a karján, úgy, hogy az alap föl-szívódott; miért...

Szóval nem kap egy csillagot se az eltűnő Európa?

Sajnálom, jóember; nem csinálom meg.

TATÁR SÁNDOR fordítása

———— Dankuly Csaba

TÉT

Szolid tél, rázkódom össze,
amint feltépem az ablakot,
hogy kimenjen a pia- és baszásszag,

aztán amíg eljutok a konyháig,
ahol ő a már hűlő
bögréje mélyét fixírozza,
mintha ráadásra várna
vagy a zacsból készülné jósolni,

azon agyalok,
vannak-e angyalok, s hogy
a szolidból következik-e
a szolidáris,

mintha nem csak szavakon lovagolnék,
mintha ennek volna tétje,
mintha tényleg.

HABOZÁS

Pamacsolás közben habozni kezdek,
nem tenném-e jobban, ha mégsem borotválnám le,
nemcsak mert holnap estére hazakerülve
ténylegesen szűrni fog
– amit ordítóan rühell –,
hanem mert durván szemet szúr:

hol jártam,
mért maradtam ki egy napot,
kivel találkoztam,

meg a többi hasonlóan kínos kérdés,
ami ilyenkor elhangzik,
és amire nincs válasz,

vagy én kimondani,
ő hallani se akarja.

KIMENETEL

Nem volt nálam notesz és írószer,
a telefonomba meg lusta voltam
bepötyögni, amikor pedig épp megpróbáltam
memorizálni, leszólitott egy homlesz,
hogy adjak már, legyen szíves, némi aprót
legalább, de mert csak nagy címlet volt nálam,
amitől azért mégsem váltam volna meg egészen,
be kellett mennem a közeli üzletbe felváltani,
ahol ki kellett állnom egy végeláthatatlan sort a szóáradatban,

úgyhogy mire a végére értem, szinte egészen kiment
a fejemből a készülő vers, már csak
sorfoszlányokat bírtam visszaidézni,
de ahelyett, hogy felháborodnék:

örülök, hogy nem kell még egy
ki tudja milyen kimenetelű
szöveggel bajlódnom már megint.

SZÉGYEN

Mostanában mások előtt csak harmadik
személyben beszélek önmagamról,

mintha így valaki másról beszélnek,
akiről bármi elmondható –

mikor aztán egyedül maradok,
átteszem az egészet első személybe:

s szégyellem magam.

FAL

Nem tudtam túljutni rajta,
végül már-már fejjel mentem neki,
mintha nem akarnám tudomásul venni,
hogy széltében-hosszában
ott magaslik: de hiába
a kemény fellépés –

van ilyen, hogy beleütközöl
valami hatalmasba és szilárdba
és megkerülhetetlenbe,

s akkor nincs mit tenni:
vissza kell fordulni,
vagy irányt váltani,

esetleg nagy-nagy lélegzetet véve
nekiindulni körbejárni,

ahányszor csak meg van írva,
vagy még annál is többször,
hátha leomlik.

REJTÉLY

Gyerekoromban mindig e fal mellett mentem el.
Fehér, és magas, legalábbis hozzám képest,
azaz lentről nézve majdnem az égig ért.
Már csak ezért sem tudtam belátni
vagy megmászni. És az egész utcát
kitette. Baloldalt. A jobb oldalon
már nem emlékszem, mi volt. Talán mező.
Vagy tenger. Házak. Vagy semmi
se. Nem nagyon néztem arrafelé, nem
érekelt. Próbáltam bekukucskálni,
de a lemezek túl szorosan lettek összeillesztve
és festve, belefájdult a szemem a meresztésbe.
Sehol egy rés. Egy repedés. Sehol egy lyuk.
Egy kapu. Semmi. Mintha direkt nem
akarták volna, hogy benézz. De mért?
Mögüle egyetlen hang se jött ki.
Fákat nem láttam, épületeket sem,
pedig kicsit hátrébb lépve az azért csak
látszott volna. Csak felhők vonulása, csak a kék ég.
Mikor melyik. Elő lehetett venni és végighúzni
rajta teljes hosszában a vasdrótot. Éjjel úgyis
újrafestik. De kik? És miért? És miért akkor?

Sebestyén Mihály

NAGYAPÁM ARANYSZÍVE

Egyszer régen bükknagyapám, aki már háromszor is volt műtve, de egyszer sem vétették el, szóval műhiba nélkül zajlott minden operációja a Ravaszdi Tekercs utcai általános kórodában, kölcsönkérte Albrecht főherceg messzelátóját. Nem volt nagy ügy, hiszen egy főhercegnek rengeteg messzelátója lehet, futja rá a családi örökségből, a császári kegyből, járókeretből, a csatamezőn szerzett diadalokból, vagy a nyertes bikaviadalom után a legcsinosabb spanyol donnák is a főhercegnek ajándékozták a Habsburg-rokonság (vesd össze V. Károllyal, akinek birodalmában sohasem nyugszik...) révén a Bourbon-kukkereket.

Bükknagyapám jóban volt Albrecht főherceggel, ámbátor erről a főherceg nem tudott. Rengeteg elfoglaltságot és címet gyűjtött össze ötvenéves korára, tagja volt mindenféle hadi akadémiának és bajtársi szövetségnek, titkos tanácsnak és tanácstalan titkárságoknak, ezekről persze bükknagyapámnak fogalma sem volt, miként Albrecht főherceg előtt is teljeséggel közömbös és ismeretlen volt az én régi fából faragott rokonom.

Ámbátor – mintha ezt már korábban is használtuk volna – a tényálladék önmagában egyáltalán nem képezett leküzdhetetlen akadályt, feneketlen szakadékot, hiányérzetet vagy elidegenítő távolságot kettejük között. Albrecht főherceg a Palást-közben – egy Habsurghoz illik a palást, és van is mit palástolni történelmünkben, hogy mást ne mondjak, az öncélú kivégzéseket, vallásháborúkat, zabigyerekeket és zabszemeket a császári fenékben egy-egy hadüzenetet követően – odafordult Bükkössy nagyapámhoz, aki asztalos volt a Pintyi-közben. Ez meg hozzánk illett, minekünk ugyanis közünk volt minden pintyhez, rigóhoz, fecskéhez, gólyához, szeretjük a természetet, nagyapám kiterjesztett izmos ágain rengeteg madár fészkelte tavasztól őszig, és védtük is, amíg lehetett, az erdőirtásoktól. Szóval majdnem-őfelsége azt kérdezte, persze németül, „melyiket kéhred kéhlek alássan?”.

Ekkor elődöm, ősöm és példaképem rámutatott a legnagyobbra, melyet a custozzai csatában zsákmányolt a főherceg egy sehonnai ír önkéntestől, ugyanis az öregem nem volt szerény, és nem elégedett meg a középszerrel, meg a lejárt gyógy- és tornaszerekkel. Felemáskorlátan egyszer nyert egy

felemás kínai-japán tornacipőt. De ezt most kihagynám, ugyanis nagyon messze vezetne, amit még Albrecht főherceg kölcsönkért messzelátója sem fogna be.

Nagyszerű műszer volt, hétlencsés, tükrös, igazi célkeresztes mikroszkálás, kihúzható másfél méterre, sárgarézből készült a foglalata, elefántcsontgyűrű tartotta a szemmel érintkező lencsét, a bekukucsot, és palástján ott ékeskedett a német precíziós műszerek főfelügyelőjének hitelesítési pecsétje Graf von Zeiss portréjával.

A lencsés távcsövek testesítik meg a távcsövekről alkotott hagyományos képet. Mivel ezek a *fénytörés* (más szóval: *refrakció*) elvén működnek, *refraktoroknak* is hívják őket. Leképezésük a fénytörésen alapszik: a tárgylencse (objektív) a párhuzamosan érkező fénysugarakat megtöri, és a lencse mögötti fókuszpontban egyesíti. A képet a szemlencsén (okuláron) át szemlélhetjük. A leggyakoribb refraktorok átmérője 5–15 cm, fényerejük leggyakrabban $f/8 - f/15$. Hátrányuk a leképezés többféle optikai hibája: például a *szférikus aberráció* (gömbi hiba), a *kromatikus aberráció* (színhiba), *kómahiba* (az optikai tengelytől távolabbi pontok képe nem gömbszimmetrikus, hanem almamag alakú folt), *asztigmatizmus* (az optikai tengellyel nem párhuzamosan érkező fénysugár fókusza nem pontszerű), *diffrakciós hiba* (elhajlási hiba; a fényes pontok képe nem pontszerű), *diffrakció a távcső kerek belépő nyílásán* (a kép egy folt, körülötte egyre halványabb gyűrűkkel), *diffrakció a távcső segédtükrét tartó 4 rúdon* (amitől a csillagok négyágúaknak látszanak) *satöbbi, satöbbi*.

Ezt ide kellett iktatnom, mert bükknagyapám hiába magyarázta nekem, sehogy sem értettem a fizikát, azóta se nagyon, és az aberrációkról az jutott eszembe, amikor apám orvosi könyveiben olvastam a nemi eltévelyedésekről, bár úgy gondoltam először, hogy ez olyan, mint amikor eltévelyedik a kezem a pad alatt, és hozzáér Bölcseszku Mimi térdéhez, és akkor ő figyelmeztetőleg él egy rúgással, mondván, hogy el vagyok tévedve, vagyis aberrálok, ezért titokban, amikor az öreg nem vette észre, nagyokat rohintettem.

Szóval feltétel nélkül csodáltam, ámuldoztam, el-elvettem nagyapám bükkfa íróasztalának bal fiókjából, ahol speciálisan kiképzett fészke volt, és folyton meg akartam nézni, mi van a Hold túlsó oldalán, ha ott is van egy holdbéli kutya, de nagyapám azt mondta, hogy: te buta, ez csak földi megfigyelésekre alkalmas.

Például? – kérdeztem nem minden szemtelenség nélkül.

Például elmehetünk egy jó kis hadgyakorlatra, és megcsodálhatjuk az ostromgépeket és harci szekereket, hajítógépeket és ostromlétrákat. Éppen-séggel a páncélzat sem unalmas. A légió felvonulása egyenesen szenzáci-ós. Vagy kimehetünk megnézni a vízibolhák parádéját, esetleg a tonhalak rajzása sem érdektelen a víz alatt. Mert ez a távcső vízhatlan, a haditenge-részet számára rendszeresített. Beletörődtem. Nem is tehettem egyebet, mert a házunkból nem sok kilátás nyílt a haditengerészetre, ugyanis tá-vol laktunk a tengertől, és csak kétfévente egyszer utaztunk el Albrecht fő-herceg nyaralójába az Adriára, amely Trau és Sibenik között fekszik vala-hol a horvát horizont szélén. Nagypám ilyenkor kitakarít, megtisztítja az ablakokat, amelyek délkeletre néznek jobbára, beereszti viasszal a tölgyfa padlót, megjavítja a barokk ereszcatornát, amit Albrecht főherceg egy ve-lencei szefárd zsidótól kapott, mert volt valami peres ügye azzal az ember-rel, és a bíróság neki ítélte a catornát. Megerősíti a spalettákat, kimossa a napernyőket és szellőztet. Mire mi megérkezünk, már a szalon asztalán fek-szik a távcső, a távcsőben a horizont és a csodás tájkép, tenger és öböl, szik-laszirt, ahonnan a szolgálatos öngyilkosok rendszerint fejest ugranak a más-világba, ami sajnos már nem látható a távcsövön keresztül, akármennyire is igyekszem fénytörést produkálni vagy megaberrálni a fókusz-távolságot. Lehet látni nőket, pálmákat, romokat, fehér házakat, az ókort és pofozko-dó képviselőket, unatkozó angolokat kockás pokrócba bugyolálva, mintha kockás töltelékeket tenne ki anyám a karácsonyi ebéd helyett a homokba, töltött káposzták fekszenek egymás mellett a látóhatár széléig, bár nem hi-szem, hogy az angolok ennének efféle balkáni borzalmakat; láthatjuk a de-rék és szorgos horvát halászokat, akik tele hálóval térnek vissza a tengerről, vidám kis dallal az ajkukon, ahogyan ezt a világ összes horvát és nem hor-vát olvasókönyvei ábrázolni szokták. Csak meg kell ragadni a távolbalátót és egész nap nézheted vele a világtájakat, a fürdőzőket és azokat az izom-rigókat, lúdtalpas sármányokat, hústornyokat, akik egész nap sütkeznek, a vízbe nem mennek, ugyanis úszni nem tudnak, a partról bekiabálnak a vízben élvezkedőknek, beszélnek, valószínűleg trágárságokat, amelyek hor-vátul éppen olyan vérmesek, mint ahogyan Albrecht főherceg káromkodá-sai, ha a hadgyakorlat vagy a hadjárat, akarom hangsúlyozni, a feldcúg, ba-lul üt ki, nem találja a kedvenc kukkerét, nincs a helyén a kutyakorbács, pedig emlékszik pontosan, a XIV. Lajos-asztalkán hagyta, miután kijelen-tette, hogy *Austria felix non captat muscas*, vagyis nem paktál az oroszokkal.

Egyébiránt rettenetesen pedáns, kicsinyes, a kiszórt őrölt kávé és ku-koricadarát képes szemenként összeszedni, és az eredeti halmaz rendje sze-

rint rekonstruálni a hadállást, a konyhában a rend már-már példaértékű, az összes osztrák–magyar példatárak közötték annak idején, emlékeztek a győzelmi felvonulásokra, a nagy parádékra, amelyeknek minden részlete centiről centire ki van dolgozva, mint újévkor a Radeczky-Marsch. Albrecht főherceg nagyon pikkelt egy időben Radeczkyra – nagyapám aztán kibékítette őket a Volkstheater egyik matinéján, amikor a zenekari árokban hasaltak, és várták az ellenséget; Johann Straussra is dühös, hogy miért Radeczky-Marsch, és miért nem Albrecht-induló, amikor ő még soha el nem veszített egy csatát sem a zöld terepasztal mellett.

Különben iszonyatosan sokáig nézhetsz a távcsőbe, megfordíthatod, és akkor eltávolodsz mindentől, kicsi lesz és jelentéktelen, mint az egész rövidített történelem Custozától Verdunig és Manzikertől a Tornakertig. Azután visszacsusszanhatsz a nagyapám karosszékébe, és rettentő sokáig elmélkedhetsz a távcső csodáin, sőt a naplementét is láthatod, a csillagok is közelebb suhannak el, szinte az arcod előtt. Ha nagyon érzékeny a bőröd, még a forgás keltette szellőt is érezni véled.

Albrecht főherceg a lánya halála után – egy tűzvészben pusztult el – begubózott, feleségének bátyja az örület szélén egyensúlyozott a bajor királyi palotában, s hogy a történeteket jobban lássa Bécsből, keresni kezdte azt a messzelátót, azt az optikai csodát, amit Bükknagyapámnak adott kölcsön egyszer régen a Palást-közben, miközben felfelé kaptattak a vár felé, vagy lefelé ereszkedtek a Szentgyörgy térre. Már ez sem volt teljesen világos, nyugtalanította a sógora, de még inkább nyugtalanította, hogy a memóriája már nem a régi, felejt, kihulltak fejéből az ellenségei gáztettei, csak arra emlékezett, hogy egyszer Bécsben Napóleon hozott a mamának egy csokor páрмаi ibolyát vagy sajtot, mindegy, fő, hogy illatozott, és nem emlékezett, hogy hová tette azt a nyavalyás tengervízmentes távcsövet.

Behívta szárnysegédjét, aki előzékeny szárnycsapásokkal ért földet a szalon közepén, és megkérdezte tőle, hol a p...ban van a legjobb látcsőve.

A segédszárny azonban csak rebenni tudott, hiszen még nem is élt akkor, midőn nagyapám Bükszádról és Albrecht főherceg a Palást-köz hermelinprémes macskaköveit tapodta, és őszám, elődöm, mesterem kölcsönkérte a kuksit. Értetlenkedve állt, hüledezett von Raucher, már-már jégcsappá lett, amikor Albrecht főherceg memóriája egy pillanatra feltisztult. Tél volt, metsző hideg, kristályos lég és zúzmarás zenei aláfestés.

Mondja, fiam, kérdezte leereszkedő nyájassággal, ahogyan csak a született főhercegek tudnak alábocsátkozni a ranglétra genetikus magasságából – mond magának valamit az a földrajzi tájegység, hogy Pintyi-köz? Töké-

letes magyarsággal ejtette ki, holott nem tudott és nem is akart megtanulni az ázsiaiak, a Monarchia szegényebbik felének nyelvén. Elég volt neki, amíg a Magyarország főparancsnoki tisztségét volt kénytelen betölteni. Szerencsére közbejött a krími háború.

Mindig jól jön egy krimi, mondta nagyanyám, miközben egy percre felnézett a Tolnai Világlapjából, rendszerint félreértve a helyzetet.

A szárnyaló segéderő tüsténkedve a csász. kir. titkosított wyckypaedia fölé hajolt, beütötte a Pintyi-köz nevét, de nem volt találat. Mindenféle egyebet ajánlott a fontoskodó kémhálózat: Pintye Gligort, a Habsburg Pintyőke hidat a Szamoson, szemben a sétatéri színpörkölyrel, Piczege Pórecz szefárd kötéláncos és tilinkóművészt, a Pityiri Palkó rombolót az Adrián...

Bükkbéli nagyapám pedig csak annyit mondott a világháború után, hogy éppen Trianonban sétált Clemenceau-val karonfogva, elvégre évtársak voltak az orvosi egyetemen, csak nagyapámat jobban érdekelte az asztalosmesterség, mint a csontvázak. Ki is maradt.

Tudod, Zsorzs, mondta váratlanul az öreg, szándékosan nem adtam vissza neki a távcsövet, ugyanis ha egy kicsit ügyesebben forogtad a keresőjét, a jövőt meglepően tisztán láthatod. Nos, én láttam, rettenetes volt. Nem volt szívem elkészeríteni szegény Albrecht főherceget.

És a mi jövőnk milyen? – kérdezte reménykedve George C. De nem felelt senki sem, nagyapámat ugyanis elnyelte a korhadó tizenkilencedik század végleg és nyomtalanul. Clemenceau pedig ott állt teljesen egyedül a 40. és az 53. miniszterelnöksége után. Már erősen alkonyodott a XX. században is. Gömbszimmetrikusan.

Hajós Eszter

SZOBANÖVÉNY, ESŐ

Break Of Reality: *Vintage (Spectrum Of The Sky, 2009)*

Gondosan szögletesre nyírt felhők, gyep felett. Virágok ládáiban, fák. A bácsik mindennap hozzák a vizeket, öntögetik rájuk. Repedező aszfalt, kiszáradt fűkockák. Növénykazetta. A bácsik gömbölyűre vágják a bokrokat, a levágott ágakat a kukába teszik. Járdá, úttest, padka. Néhány billegő kő, a közökben porcsin nő, körlap sugarai. Idehozták a bácsik az összes fákat, akiknek a helyére épületet csináltak, hogy majd megnőnek itt a formatervezett ládájukban. Az égbolt túl posztmodern, hiteltelenül mozdulatlan, kifeszített felhők. Jobb volt a régi, a megszokott, ezek az új festők nem gondolnak az öregekre, akik már sok eget láttak. Kevergetik a folyékony követ, a földre kenik, aztán meg, ha nem tetszik nekik a munkájuk, szétcsinálják a szétcsinálógépeikkel, itt csattog meg durrog, biztos a hanggal csinálják a szét, aztán kezdik előlről a kevergetéssel, a föld meg végig alattuk van, és csendben hallgatja. Lebetonozott udvarok, tömbházak udvar nélkül. Koc-kaablakok, lehúzott redőny.

Az a bajuszos bácsi fog nekünk főzni, láttam kijönni a kezében a kés-sel. Kövekkel kirakott terasz, műanyag székek, asztal. Fényes műanyag borítóba csomagolt papírfüzet, felsorolás. Azokat a fákat, akiknek nem akarnak helyet találni, megcsinálják például füzetnek, kiveszik a fából a papírt, biztos vannak erre is gépeik. Előételek, levesek, főételek, desszert. Lucida Handwriting. Egy másik asztalnál két néni eszik, az esőről beszélnek, el-ázik a hajam, elcsúszok, megfázom, mint a szomszéd is, az is hogy megfázott az esőtől. Öntözik a parkban a tujákat, földet fúj a szél, verik szét az utat, ahol jöttünk. Valaki az erkélyén a balkonládában paradicsomot nevel, lenéz a szögletes füre a parkban. Varjúk röpdösnek, biztos keresnek valamit, és azért mondják, hogy kár, mert eltévedtek, és nem tudják, hogy azt kell mondani, csókolom, elnézést, hol találok a.

Jó napot kívánok, jó napot kívánok, mivel szolgálhatok, kérdezni szeretnék előbb, kérdezzen bátran. Honnan származik a hús? Anyu a fiatal né-nivel beszélget, aztán a fiatal néni bemegey a bajuszoshoz, kijön a bajuszos a kése nélkül, vagy a zsebébe tette, nem láttam. Lakásos tartásból. Milyen lakásra gondoljak, tömbházbelire, hogyan tartották, a legjobb minőségű tá-

pot és vitaminokat kapta, hány évet élt, legfeljebb tízet, hogyan halt meg, kíméletesen ölték meg, hogyan, árammal, hogyan nyúzták, csontozták, beleztek satöbbi. A balkonládás meglocsolja a paradicsomát, visszamegy a lakásba. És másféle hús nincs, miféle, nem lakásos tartásból való, sajnos nincs, majd lesz, elfogyott, nem, még nem volt eddig rá igény.

Anyu azt mondja, nem jó a lakásos tartású embernek a húsa, főleg ha tömbház, sokkal jobb lenne az embernek, ha társasházban lakna, kicsi kerttel, legalább, gyep meg ilyenek, meg még sokkal jobb lenne, ha házban, óriási kerttel, vagy ha egészen szabadon, de azért nem utcán, az utcán élő embernek a húsa az elég rossz, na, büdös meg rágós. Anyu azt mondja, nem jó az embereknek olyan közel lakni egymáshoz, mint a tömbházban, azokban a kicsi lakásokban, annyi ember, alig férnek el, alig tudják a lábukat mozdítani, kinyújtani vagy behajlítani, az meg nem jó, milyen izom lesz az, amit nem használnak, hát tuti nem finom. Az embereknek több helyet kell biztosítani, ahol el tudnak jól férni, és nem azt a szar tápot adni nekik, amitől olyan gyorsan nőnek, a minőségre kellene figyelni, nem a mennyiségre, egy idő után mindenkiben ki fog alakulni az igény, hogy jobb minőségű húst akarjon enni meg a gyerekeinek enni adni. Az is érződik a húson, milyen levegőt vett az ember, akié a hús, hogy ez se mindegy, meg az eső, ami ráesik, a víz, amit megiszik. Tuti csapos vizet adnak az embernek, amibe mindenféle már eleve bele van rakva, ami nem kéne bele. És biztos permetes is, amit enni kapnak, mármint előzőleg, a várakozási időt csak kitalálták, megnyugtatóként, benne marad a permet, minden, meg a növényben is, a földben, a vízben, esőben, levegőben. Nem kéne úgy bezárni az embereket, hadd mászkáljanak szabadon nap közben, hogy érje őket a Nap, attól érnek, attól nőnek és szépülnek, nem jó nekik folyton a lámpa alatti sötét levegőben, szorosan. És hogy lenne más mód is, biztos ki tudnának találni kíméletesebb módszereket a megölésre, valahogy elaltatni vagy érzésteleníteni, amíg meg nem halnak, mondjuk száz százalékban lebomló mérgező által, hát benne van a félelmük a húsban, a sok stressz, amúgy is, de a haláluk előtti félelem a legrosszabb, attól megkeseredik a hús, mondja anyu, meg még sok mindent, amit nem jegyeztem meg.

Kicseppen egy csepp eső egy felhőnek a szeméből. Esernyők, esőkabátok, kapualj, metró-aluljáró.

VÍZSZINTES NAPPAL

Úlfur Eldjárn: *Ástin Er Viti (Yfirvofandi, 2009)*

magában a világ. hallgatóznak a felhők. most erre fogom. a fa törzséhez két falécezt szögeztek két oldalról, vízszintesen, meg ezeknek a léceknak a végéhez még másik léceket is, függőlegesen, amik leérnek a földre. arra való, hogy másik léceket fűrészeljének rajta. most így. fák nőnek, függőlegesen, mellettük, vízszintesen, fákból készült lécek. a léceket állítgatjuk, támasztjuk a fáknak, sűrű erdő.

homályos csak, botladozón, valaki valamiért feketére festette a földjét és az eget az álmaimnak. az ő álmaikra gondolok, akik a feketében laknak, ha legalább a saját szemhéjuk feketelakát meg tudnák különböztetni a kinti feketétől. lábukkal az égen, kapaszkodni sem tudnak, nincs iránya a kapaszkodásnak. lehunytuk a szemüket, de jó éjszakát csak az kívánhat, aki vissza tud adni egy szemet nekik.

eső, függőlegesen, leér a vízszintes földre. a fák isznak, a lécek áznak. madár tanakodik, hová rakjon fészket. eső tanakodik, hová essen? tanakodnak a felhők. tanácskoznak. aztán talán megbeszélük az esővel, az esők a tanácskozásaik, függőlegesen. madarak áznak, madarak isznak. az eső tanácskozik a tanakodó madárral, aki hova rakja a fészket. keresi a fészket, hová rakta volna, nincs ott. eltűnt.

nincs sötét, nem félünk a nem sötétben. léptek, nem léptek. ki adja vissza az árnyékukat? lerögzültek, állandó szókapcsolatok. kirögzítették belőlük a nappalt. a Nap meg ott facsarodik a dobozban. utána a Hold meg a csillagok, de nem megy senki megkeresni őket. kinek az árnyékába szorultak. egyetlen homogén feketeeső, ami nem esik, áll. álló eső, naigen.

a vízszintes földön a vízszintes és függőleges ég. a lécek eldőlnék. oda kell rakni fészket, ahol már van fészkek, mert oda biztos lehet. gondolkodik a léccel, mielőtt eldönti, eldől. gondolja a fa. tanakodik. a tanácskozó felhőkből kicseppenő esők egymással is tanácskoznak. a csillagokra kellene a fészket, vagy a Holdra, de csak a feketelak van, a szemhéj mögött. ha ki nem esik az esője.

álomban sokan vagyunk mindig. most egy autó alakú üres, zárt térben, a szélvédő alatt ülök. egy sűrű bokron akarunk átnyomakodni. összeroppan, ez a szó jut eszembe, de nem tudom, hogy mi, nem akarom. sötét van a bokorban, mert sötét az ég és sötét a föld, sötét az emberek sokasá-

ga, ahogy csukják és nyitják a szemüket. sötét van a szemükben. nem látom a szemüket. a bokor van, hogy át kell rajta.

fordul, gördül, kicseppen, eső nézeget be az ablakon. az eső az esős ablak. a be a biztonság. a fák kint vannak biztonságban. mozdulatlanok a felhők, attól tartok. nem mindenhol van ablak. miért nem festik feketére az ablaktalan szobák falát. miért nem tud fény maradni a szobákban. ömlik, zúdul, igen, zúdul a fekete. fűrészelik a tekintetüket, hallom, ahogy pislognak közben.

BENTI FÁK

Hildur Guðnadóttir: *Erupting Light (Without Sinking, 2009)*

Három fekete szálon függő kerek, fehér búra, egyenlő szárú háromszög, középen a kábel szürke felfelé tekergőzése. Az nem feszül. Széncinege kapaszkodik rajta. Nem látok jól, félek, hogy engem néz. Hallja a zenét, biztos, meg hogy gépelek. Meg hogy nézem, hogy néz-e. Eddig legalább próbálkozott, most meg ez, tuti bámul, hogy ki ez, meg mit akar itt, bejött valahol, hol jött be.

Kőpadló, vagy csempe. Polc, asztal, szék. Monokróm Mondriaan. Asztalláb, széktámla. A kövek közötti szürke útvonalak. Polc, de akkor mi volt az előzőnek a neve, polcos szekrény? Szobanövény, könyv. Szirom, betű. Erezet, gerinc. Párkány, ajtófélfá. Üveg. Néz, vagy az üveget nézi. Nem fér át az üvegen, próbálta. Az üveg az nem fény. Levegő. Ég.

Kilincs, ablakon a kilincs, vagy mi a neve annak. A bukóablakok vízszintes mianeve kinyitókái, lefelé kell húzni őket és úgy. Egy kilincses, három bukóablak nyitva, a cinege meg bámul rám, hogy mit nyitogatom az ablakokat, én meg rá, hogy mit ül a lámpabúrában, meg mit repked. Meg mit bámul. Sárga más nincs is a szobában. Tűzoltó készülék. Konnektor.

A másik lámpa búrája, vezeték fel, három fekete szál le. Három búra van. Középen nem fehérek. Gyűjtemény. Sár az asztallapon, mianeve ad hoc majdhogynem vízszintes ablak kilincsel, hogy kell kinyitni. Néz a búrából, a csőre erre fordul. Kőpadló, vagy csempe? Kopogás üvegen, csettintés.

Fütty. Azt hiszem, nem ért. Bámul, érdekes, nem válaszol. Szonáta, mazurka, siralmas.

Fehér fal. Pókhálók. A nemrég kinyitott bukóablak és a mianeve ablakfélfa között is. Árnyék. Ja, keret. Nézeget be a Nap. A monitoron a kinti fák. Leragasztott billentyűkről lekopott betűk, É, Á, ezek szerint. Egyenes ülőfelület. Ablaktéglalapok, monitortéglalap, négyzet billentyűk. Téglalap billentyűk. Hatszög billentyű, ez kivételesen nem konvex. Ujjlenyomat, szellő.

Szögletes vonómozdulatok, gömbölyű dallam. Lehetnének rombuszok is a billentyűk, vagy a monitor. Az ablak. A tekinteted, amikor nem ide nézel. Vagy ide, de nem engem. Vagy engem, de. A fák, a felhők. Alaprajzát tekintve egészen átlátható, csak az alaprajzra épp rá van épülve az, ami rá van. Meg ami nincs, mégis ráépül az épületekre. Meg az, ami az épületekre épült épületekre épül.

És vagy van, vagy nincs, vagy. Meg az épületeknek az ajtóik meg ablakai, padlóik meg plafonjai, székeik, asztalai, polca. Szobanövénye. Betűi. Egymásra ráépülve, körös-körül, mérműves rózsablak. És akkor a mondhattad volna, hogy nem fogod mondani, vagy a félregombol, patenttal, tépőzárral, kulccsal, a mit gondoltam közben, az azt gondolja, hogy mást gondol, vagy mi a neve ennek.

A cinege közben már kint, én meg bent, de úgy, hogy kint. Kő vagy csempe érdekessége. Fa egyenesre csiszolt bordázottsága. Festékréteg a falon, festék a könyvek borítóján, a levelek színanyaga, betűk. Lakk. Papír. Szemhéj, szem, szemhéj. Szem. Fehér, színes, fekete, színes, fehér. Néz, vagy nézem. A madarak nyelvi környezete. Nem tudok találkozni. Kitalálni.

HELYZETJELENTÉS SENKI ÚRNAK

Bachot és Ramonest hallgatok
félek attól, hogy sokan befejezettek tekintenek
pedig mostanság új képeket festek retinámra
persze már mindegyiket ismerem
mint megközelíthetetlen, szent tereket
módszeresen szorítom vissza a káoszt, nem nyel el
minden zaj kiátkoz, mondhatni így is
rejtettségben ölel magához a létezés
gyakran ott tűnök fel, ahol már nem vagyok
holnapok gyomrában próbálom
emészthetetlenné varázsolni magam

HAZAKÖLTÖZÉS PRIPJATYBA

ránk tapadnak mozdulataink
ahogy sétálunk halott fák alatt
a mozdulatlanságot erősíti jelenlétünk
csak egy rozsdásodó gép a nap
nincsenek új szavaink
valami megnevezhetetlen takarja arcodat
meztelen itt minden, így élnek a halottak
talán le kellett volna takarni a tükröket
kiseperni az utolsó porszemet is a házból
ez már túl van az örületen
ajkad cserepes a láztól
az ablaknál állsz, benne vizsgálod
azt, ami még megmaradt
legvicsorgóbb éjszakánk közeleg
ágykarfához láncolom hangodat

Tóth Ágnes

KOCSMA-MESÉK

A VIRÁGVÁZA

Rozsnai, az öreg suszter bezárta apró műhelyét, és elindult a sarki kocsmába szokása szerint, hogy ebéd előtt megigyon egy stampedli szíverősítőt. Nem volt ő részeges, csak a megkopott szervezete és az öreg motor a mellkasában szükségét érezte egy kis üzemanyagnak.

A cipész a kispiacon vágott keresztül, ahol hetente kétszer meg szokta venni az ebédjéhez szükséges ételmet is. Az utolsó standon, ahol régi szármokokat, csapalkatrészeket és elsárgult Jókai-köteteket árult egy fickó, hirtelen megtorpant, és erős szívdobogást kapott. Meglátta ugyanis a virágvázát! Azt, amelyiknek üvegtestébe szegfűk és finom vonalú girlandok voltak csiszolva. Az öreg felemelte a vázát, és észrevette az alján a cirill betűket is.

– Honnan van ez a váza? – kérdezte izgatottan.

– Egy guberálótól vettem, mint a legtöbb, még használható régi cuccot – mondta az árus. – Ha kell, odaadom magának öt lejért.

Rozsnai gyors számolásba kezdett. Nyolc lej volt nála, ha megveszi a vázát, akkor döntenie kell, hogy a megmaradt három lejen egy deci vodkát iszik-e, vagy kenyeret vesz. De nem volt kétséges melyiket választja, így azonnal megvette a vázát, és szinte rohanva kacsázott egészen a kocsmáig, ahova kifulladásra esett be, és rekedten kiáltotta:

– Cimborák, megvan a Váza! – és magasra emelte a csillogó üvegtárgyat, hogy mindenki lássa.

Hatalmas örömujjongás tört ki, mindenki körülvette, izgatottan kiabáltak, egyszerre beszéltek, mintha az öreg azt mondta volna, hogy mindenkinek fizet egy üveg italt. Miranda, a pultosnő is kijött a söntés mögül, elvette és csodálattal tapogatta körbe az ismerős, rég nem látott tárgyat, aztán így kiáltott.

– Ez a váza ezentúl itt fog állni a legdrágább italos üvegek között, és minden évben, október negyedikén teletöltöm vodkával, és körbeadjuk a barátunk emlékére. – Azzal elhelyezte a vázát az italos üvegek között, miközben megjelent lelki szemei előtt Petruska, a negyvenes, szakadt bőrdzsekis, törött orrú férfi, aki még ferde orra ellenére is jóképű volt. Valami kaján

vagányság sugárzott belőle, ami mindenkit magával ragadott. Szokatlan figura volt. Folyton és elválaszthatatlanul egy virágvázával járkált, ami hol a válltáskájában, hol valamelyik zsebében lapult. Szép, karcsú kis váza volt, üvegtestébe szegfűk és finom vonalú girlandok voltak csiszolva, alján egy cirill betűs monogram látszott. Méretre is kecses volt, alig két és fél deci víz férhetett el benne és pár szál virág.

S ha már szóba került a virág, azt is tudni kell, hogy ez a váza már nyolc éve nem látott virágot. És vizet is alig. Viszont látott vodkát. Jó sokat és elég sűrűn. Petruska ugyanis csakis ebből a vázából itta a napi vodkáját. Otthon is, a kocsmában is, és ha netán meghívta valamelyik barátja, akkor magával vitte, hogy abból fogyasszon. Iszogatás közben izgalmas történeteket mesélt, amiket olvasott vagy hallott valakiktől, esetleg vele estek meg. A vázája miatt kész legendává vált. Ő volt a külvárosi kocsmá csodabogara. Miranda, a pultosnő majd hanyatt esett annak idején, amikor Petruska új vendégként a söntéshez lépett, kivett a belső zsebéből egy virágvázát, letette a pultra, és abba kért két deci vodkát. Azóta eltelt pár év, és lassan mindenki megszokta a férfi hóbortját.

Azért sokak oldalát fúrta a kíváncsiság, és meg is kérdezték tőle, hogy miért issza vázából a vodkát. De erre a kérdésre Petruska csak annyit mondott: – Miért ne?

Néhányan a kocsmá törzsvendégei közül azt gyanították, hogy nincs ki a négy kereke. A barátai viszont ezt cáfolták, mondván, hogy inkább pohára nincs. Petruska ugyanis olyan szegény volt, hogy a nyári konyhájában a stelázsra csak egy pléhdoboz és két vaslábas mészelt a lepattogzott zománc alatt. A priccse felett a falon pedig négy rajzszeg tartott fogva egy főiskolai diplomát, ami arról tanúskodott, hogy Petruska 1989-ben elvégezte az elektrotechnikai szakot.

Az egyetlen értékes tárgy a lakásban csak a különös szépségű csiszolt váza volt, amit a nagyapjától, Vasziljev Petkovtól örökölt.

Lehet, hogy Petruska nagyapjától itta ebből a vázából a vodkát, így hangsúlyozva, hogy az öregapja orosz nemesi család sarja volt, aki egy varadi magyar virágáros lányt vett feleségül, a Petruska későbbi nagyanyját, közvetlenül a második világháború után. De az sincs kizárva, hogy valamelyik amerikai film ihlette meg, ahol nagy, csiszolt kristálypoharakból itták a whiskyt a milliomosok, és utánozni akarta őket, azt képzelve, hogy ő egy nyugatra emigrált orosz gróf.

Am az igazság más volt. Ez a lecsúszott, munkanélküli segélyből tengődő férfi úgy érezte, hogy ha vázából issza a szeszes italt, az megkülönbözte-

ti a többiekétől, és mindenki más fölé emeli őt. Ez pedig nagyon jó érzéssel töltötte el.

Mert ugye vannak emberek, akik teletetováltatják a testüket, vagy kopszra nyíratják a fejük egyik felét, mások zöldre festik a hajukat, vagy karikat hordanak az orrukban, hogy kitűnjenek társaik közül. Petruska szerényebb volt. Ő csak vázából itta a vodkát.

Két éve már, hogy egy október eleji estén, amikor kissé illumináltan tartott hazafelé a kocsmából, a Körös-parton leütötték valami csavargók, és ellopták a válltáskáját. Nagyon csodálkozhattak, amikor kinyitották, mert nem volt benne más, csak egy piszkos törölközőbe csavart virágváza.

Petruska betört fejfelé, kóvályogva és hangosan zokogva tette meg az utat hazáig. Hajnalig siratta a vázáját, ami úgy hozzánőtt, mint öreg nénihez a macskájuk, vagy fához a gomba. Úgy érezte, hogy leszakították a karját, kitépték a szívét, ellopták a lelkét, aztán kimerülten hanyatlott a priccsre, és kábult álomba zuhant.

Látta magát frakkban, hóféhér ingben, csokornyakkendővel. Jobb karján egy gyönyörű estélyi ruhás nő volt, bal kezében a váza mint csiszolt kristály pohár, amelyben megcsillant a whisky. Halk zene szólt, ő letette a fehér damasztabrosszal terített asztalra az italát, és táncrea kérte a partnernőjét. Mámorosan keringőztek, forogtak körbe-körbe, egyre gyorsabban, gyorsabban, amíg a padló a plafonra nem került, és ő lezuhant onnan. Mikor két nap múlva rányitottak a cimborái, a földön találták ajultan.

Miután kijött a kórházból, már nem volt a régi. Elmaradt a kocsmától, a barátaitól. Senkivel nem beszélt. Egész nap a várost járta, minden nap benézett az antik boltokba, zálogházakba, az ócskasort is végigjárta hetente, és kereste a vázáját, de sehol nem találta. Aztán egy napon bezárta maga után a nyári konyháját, és eltűnt. Nem sokkal ezután találtak a Körösben egy hullát, egy hasonló korú férfi tetemét, de soha nem bizonyosodott be, hogy az Petruska lett volna.

Páran még most is reménykednek abban, hogy egy szép napon újra betoppan a kocsmába, megpillantja a polcon a vázáját, aminek majd nagyon megörül, és ismét a régi, jókedvű, vagány legény lesz, aki szereti vázából inni a vodkát, és közben kalandos történeteket mesél.

RÉGISÉGEK

A kocsma zsúfolásig megtelt, nagy volt a hangzavar, hatan is ültek egy asztalnál, és sokan a söntésnél tolongtak, iszogattak, röhécseltek. Nem akartak senkinek hazamenni, mert odakint szakadt az októberi eső. Az ablak bepárásodott, a sör savanyú szaga összekeveredett a cigarettafüsttel, amit megkoronázott a rum aromája. A falon terpeszkedő poszterről a sörivő majom kárörvendően szemlélte az alkohol rabjait és a májcirózis leendő áldozatait.

Am volt még valaki az ivóban, aki szintén leendő áldozatait kereste a sokaságban, és rendszerint meg is találta. Ő volt itt az egyetlen jól öltözött és ápolt férfi, aki konyakot ivott, és azt is fizetett egy-egy kiszemelt alanyának, sőt amerikai cigarettával is megkínálta őket. A férfi eredeti neve Alex volt, de mindenki csak Sakálnak hívta. Nagyon értett az antik dolgokhoz is. Régi könyvekhez, bútorokhoz, festményekhez, szőnyegekhez és porcelánokhoz is, mert értékük felismerését már gyerekkorában eltanulta a szomszéd Izsák bácsitól, akinek antik boltjában töltötte legtöbbször a szabadidejét, főleg a nyári szünidőket. Behunyt szemmel szívta magába a régi perzsák, bútorok, könyvek áporodott, dohos szagát, s megkopogtatva, pengetve egy-egy fémtárgyat, hallásra megmondta, melyik az ezüst vagy az alpakka. Az öreg pedig fiaként szerette és taníttatta a fiút. Aztán egy napon Alex bezárva találta a boltot, a redőnyt csak akkor húzták fel, amikor elvitték a temetőbe az öreg Izsákot, és rokonai kiürítették a boltját.

Később virágüzlet nyílt a kincses bolt helyén, ami cseppet sem érdekelte a fiút, aki később a könnyűipari szakiskolán sajátította el a lábbelikészítés csínját-bínját. Alex agglegény maradt, elhunyt szülei szoba-konyhás udvari lakásában élt. Harmincéves korára unni kezdte a csiríz, a ragasztók, acetonok meg a cserzett bőr szagát. Kényszeredetten indult naponta munkába, míg egy délben, amikor kibontotta az újságpapírba csomagolt uzsonnáját, észrevett egy apróhirdetést a lapban: „Régiségek eladók sürgősen.” És egy telefonszám is meg volt adva. Nagyon izgatott lett. Még aznap este felhívta a számot. Öreges, borízú hang recsegett a fülébe. Megegyeztek, hogy szombat délután találkoznak a Körös-parti kiskocsmában, és megbeszélik a dolgot. Ekkor indult el a lavina. Alex ezentúl, akár volt hirdetés, akár nem, csak bement valamelyik kocsmába, ahol sok lecsúszott ember – egykor értelmiségi, kereskedő, művész, orvos – ült iszogatva, és beszédbe elegyedett velük. Kedves mosolyával, finom modorával, magabiztos fellépésével és eleganciájával mindenkit levett a lábáról.

Egyedül tért be egy-egy ivóba, de hamarosan másodmagával jött ki, és együtt mentek az illető lakására, ahol ő felleltározta az értékesebb tárgyakat. Aztán az illető pénzzel, Alex meg az értékes portékával jött ki a házból, és tértek be újra a kocsmába áldomást inni a jó üzletre. Teltek az évek, és Alex Sakállá változott. Egyre több és értékesebb antik tárgyra, arany-ézüst ékszerre, antik bútororra és festményre tette rá a kezét, mégpedig potom áron. Az áldozatok hamar felélték, és elitták a régiségeikért kapott összeget, ő pedig egyre gyarapodott. Már rég otthagya a munkahelyét is, miért dolgozzon, amikor sétálgatva, iszogatva is flottul él. Hamarosan házat építtetett, drága autót vásárolt. Sofőrje, bejárónője volt. Világra szóló bulikat rendezett. Utazgatott a nagyvilágban, a legszebb és legdrágább fiatal nőkkel szórakozott, és szórta a pénzt, ami egyszer csak elfogyott. Nyugdíj meg semmi. Kénytelen volt eladni a kocsit, majd a házat, melyeknek az ára nem tartott sokáig. Mikor már semmije sem maradt, és nem volt hol lehajtsa a fejét, a Sakál elment a kocsmába, és egy deci vodka mellett bejelentette, hogy ő este felköti magát. Persze senki nem hitte el, pedig megtette.

FRANCISKA

Gáspár Imréné a munkából jövet mindig a sarki kocsmá előtt haladt el, persze sietve, nehogy beleküssön egy részeg alak. Ám most megállította az ivóból kihömpölygő röhögés. Odébb bökdösött a cipője orrával egy nagy követ, és rálépve bekukkantott a nyitott ablakon a füstös helyiségbe, ahol a kocsmá közepén egy fiatal részeg nő riszálta a csípőjét, és mutogatta a kebleit, melyek kibuggyantak kigombolt blúzából.

Hej, de elkapták a régi emlékek Gáspárnét, még a szeme is könnybe lábadt. Eszébe jutott szegény Franciska, a harminchat éves, boldogtalan teremtés, aki egykor ugyanebben a kocsmában táncolt félmeztelenül, a fenekét riszálva egy-egy deci italért, és egy rakás kiéhezett ittas férfi vette körül, nagyokat röhögve és hangosan arra biztatva, hogy a szoknyáját is vegye le.

Nagyon magányos volt az a Franciska, és szeretetre éhes. Eljárogatott hát a kocsmába iszogatni, és ott kereste a boldogságot, élete párját, valakit, aki vigasztalja, akivel együtt tud inni, aki olyannak szereti, amilyen: kicsit molett, kicsit kócos-göndör, nem túl művelt, de dolgos és nagyon jól főz. Aki korán elvesztette a szüleit, és egyedül nevelte fel az öccsét, Gergőt. Gürcölt, hogy egyetemre írathassa be, de azt a szegény fiút elnyelte egy

nyáron az átkozott Körös, hogy verje meg az Isten. Akkor kezdett inni Franciska, mérhetetlen bánatában, és úgy szíppantotta be a züllött társaság, mint öccsét az örvény. És egyre sötétebbnek látta maga körül a világot. Nem lelte a helyét benne, és a párját sem találta. Bár volt takarítónői állása egy irodaházban és szép kis szoba-konyhás lakása, mégsem volt boldog. Sokszor ezzel a szoba-konyhás lakással csalogatta magához az agglegényeket vagy az elvált, hazulról kiebrudalt férfiakat, akik közül jó néhányan laktak már nála albérletben, de akik igencsak kihasználták a jóhiszeműségét. Mert ha már beférkőztek a kegyeibe, ingyen kosztoltak-laktak nála, és egy kis udvarlás, bók és összebújás után leléptek. Az volt a Franciska nagy bánata, hogy bár mindenét odaadta, mégse akarta senki feleségül venni. Emiatt egyszer nagyon berúgott, felmászott a kocsmában az asztalra, és azt kiabálta:

– Mi van, uraim? Hát nem kellek senkinek? Csak a főztöm meg az ágyam kell maguknak? Nem vesz el engem senki? Pedig még igen szép és kívánatos vagyok. Nézzék csak meg! – És kezdte leráncigálni magáról a ruhát, míg végül ott állt egy szál bugyugóban, ami, valljuk be, nem volt sem csipkés, sem selyem, sem tanga vagy bikiniforma fehérenemű, hanem egy jó nagyméretű, kissé gusztustalan tetrabugyi, itt-ott megvarrogatva. Röhögtek is az ittas férfiak körülötte, és azt kiabálták, vegye le, mert sokat ront az alakján. És amikor le akarta tolni, hogy kidűtse a hátsó felét a pofájukba, akkor hirtelen odalépett hozzá egy fekete bajuszos férfi. Szétcsapott az öklével az emberek között, lerángatta Franciskát az asztalról, felöltöztette, kivonszolta az utcára, és hazakísérte. Azóta sem ment el tőle. Van ennek már tizenhat éve. Született két fiúgyermekük. Szorgos munkával minden szükséges dolgot meg tudtak venni. És Franciska azóta sem tette be a lábát a kocsmaiba. Most is gyors léptekkel sietett el az ivó előtt, és bár égett az arca, kimondhatatlanul boldog volt, mert várt rá a férje, Gáspár Imre.

RIVANOLOS BERTA

Rozsnai, az öreg cipész belépett a kocsmaiba, levette a kalapját, és a leült a halász mellé, aki előtt négy üres sörösüveg tanúsította, hogy ma sok halat fogott, melyeket sikeresen el is adott.

– Így válik a hal sörré – mondta a suszter nevetve, majd felállt, a söntéshez ment, és egy deci rummal tért vissza.

– És így válik a megtalpalt cipő rummá – vágott vissza ironikusan a halász.

– Még mindig jobb, mintha Rivanollá válna – szólta át a Tanár úr a szomszéd asztaltól, és az ajtón belépő vörös hajú asszonyra mutatott, aki óramű pontossággal, ma is, mint minden péntek délután fél ötkor megjelent az üres Rivanolos üvegcséjével, amibe kábé két deci vodka fért, és megkérte Mirandát, a pultos nőt, hogy töltsen tele. Nyilvánvaló volt, hogy azért veszi itt az italt, mert sokkal olcsóbb, mint az üzletben.

A nő mindig megkopott eleganciával és divatjamúlt cipőben érkezett, vörösre festett hajában kék, virág alakzatú hajcsattal. Ötven és hatvan év közötti, molett hölgy volt. Még szépnek is tűnt az arcára rakott sminktől, mint azok a régi bérpaloták, amelyeknek homlokzatát a városi önkormányzat renováltatni kezdte, és csak itt-ott tűntek ki alóla az ódon repedések. Krokodilbőr uzánzatú retiküljéből előhalászta az orvosságos üvegcsét, amit teletöltetett vodkával, kifizette és távozott. Soha nem szólt senkihez, és elengedte a füle mellett a gúnyos, pikáns megjegyzéseket, melyeket most is végig kellett hallgatnia.

– Hallja, anyukám, maga mindig csak Rivanollal fertőtleníti a máját? Miért nem oxigénes vizet iszik inkább. Az is csökkenti a gyulladást – kiáltott oda a villanyszerelő.

– Én a maga helyében inkább kékszeszt innék, az sokkal olcsóbb, és fél litert is vehet belőle ugyanennyi pénzért – mondta az ács, aki már elég spicces volt. – Na, ne siessen annyira. Ha megígéri, hogy kedves lesz hozzám, akkor fizetek magának egy konyakot, hogy valami elit piát is ismerjen meg a gyomra – tette hozzá, és még akkor is röhögött, amikor az asszony kilépett az ajtón.

– Tanár úr, látom, tetszik magának a nyanya. Miért nem kérdezte meg tőle, hogy kinek viszi az orvosságos üvegben a piát? – érdeklődött a halász.

– Mert nem vagyok paraszt. Mindenkinek joga van a magánéletéhez – felelte a Tanár úr, és mérgesen nézett a halászra, majd hozzátette: – Tudja, nem mindenki éli a magánéletét a kocsmában, úgy, mint maga.

– Van igazság abban, amit mond – sóhajtott fel a halász, és végigsimított fekete üstökén –, mert én tényleg itt élem a magánéletemet már három és fél éve, amióta a feleségem meghalt. Alig vagyok otthon. Hajnaltól délutánig ülök a Körös partján, vagy állok a folyóban, a combig érő gumicsizmámban, és csalogatom, lesem a halakat, sőt néha titkon imával fohászokdom Nepomuki Szent Jánoshoz, a halászok védőszentjéhez, hogy küldjön a horgomra minél több halat, mert fogytán a pénzem, és igen éhes és szomjas vagyok. Aztán ha meghallgat, megköszönöm és eladom a halakat a már meglévő klienseimnek. A vízparton eltöltött magányos órák után örömmel

indulok ebbe a kocsmába, zsebemben a „halpénzecskével”. Lenyomom a kilincset, belépek, és máris megcsap a sör és a piacról begyűrűzött lángos illata. Az ivó falait ugyanaz az okkersárga festék fedi, amit tizenkét éve az apám kent rá, Isten nyugtassa. Őt fogadta fel ugyanis a régi tulajdonos, hogy fesse ki a kocsmát, s mindig rá emlékeztet. És persze itt vannak maguk, a barátaim, akikkel mindig el tudok beszélgetni, akikkel közös emlékek és italozások, nagy bölcselkedések, kis disznóságok meg egyéb történetek kötnek össze. Hát Tanár úr, ezért élem én itt a magánéletemet. Otthon ugyanis csak az üres szoba vár rám. És meglehet, hogy ez a vörös hajú asszony is magányos. Csak az a kevés vodka a barátja, amit a kis Rivanolos üvegében hazavisz.

– Hallja, cimbora, nem is hittem, hogy maga ilyen filozofikus elme. Egészen meghatódtam a szövegétől. Belátom, igaza van, magát és talán az asszonyt illetően is. Sőt, egész kíváncsivá tett. Most már konkrétan tudni szeretném, miért csak péntekenként vesz piát a nő, miért nem veszi például kedden vagy szerdán.

– Ha ilyen kíváncsi, kérdezze meg a zugivó vén lotyót jövő pénteken, és ajánlja fel, hogy ha válaszol, akkor maga fizeti ki helyette a vodkát. Na, mit szól hozzá? – szolt oda röhögve a lepukkant villanyszerelő, aki a legtöbb gúnyos megjegyzéssel szokta célba venni az idős asszonyt.

– Megpróbálhatom – mondta a Tanár úr, megsodorva magyaros bajszát, és beleivott a sörébe.

– Ne fárassza magát, mert úgysem fog a hölgy válaszolni – emelkedett fel a székéről mérgesen Rozsnai. – Elárulom inkább én maguknak, itt és most, amire kíváncsiak. Na, ne meresszék úgy a szemüket, mert beleesik a poharukba. Tudják meg, hogy Berta, mert így hívják a nőt, évekig a kuncsaftom volt. Az összes cipőjét én sarkaltam, talpaltam egy évtizeden át. Ez az asszony özvegyen nevelte fel a fiát, aki szép szál legénnyé nőtt, és tehetséges zenész volt, de hat éve meghalt autóbalesetben. Berta teljesen összeomlott, az utcára sem igen járt ki, csak a temetőbe, de úgy egy éve valamiért jelentkezett egy álláshirdetésre, ahol alkalmazták. Egy éve már, hogy hétfőtől péntekig vigyáz egy nyomorék fiatalemberre, aki tolókoksihoz van kötve a súlyos gerincsérülése miatt, amit egy autóbalesetben szenvedett el. Berta foglalkozik vele, gondozza, ápolja, amíg a szülők haza nem jönnek a munkából. Péntekenként kifizetik az egyheti bérét. Ilyenkor Berta hazafelé menet betér ide, és a Rivanolos üvegcsébe, amiből, gondolom, a fiú gyulladáscsökkentő szere kifogyott, töltet egy kis vodkát. Aztán hazamegy, és eliszogatva megpróbálja a lelki sebeit gyógyíttatni és megerősíteni ma-

gát a következő hétre. Na, most már mindent tudnak róla – mondta a cipész az ivótársainak, akik ezután sokáig bámulták szótlanul az italukat.

A Tanár úr törte meg a csendet, felemelve a poharát.

– A „Rivanolos Bertára”! – mondta, és ivott.

KÖZÖMBÖSSÉG

A púpos nyakú, hórihorgas öregember ismét megállt a kocsmá nyitott ajtaja előtt, és hosszan nézte a bentieket. Soha nem lépett be az ivóba, csak mozdulatlan némasággal szemlélődött az utcáról, sokszor félóráig is. Közében megkopott raffiaszatyor lógott üresen, amit a szél kényére-kedvére himbált, annak függvényében, hogy éppen merről merre fújt. Az ivóban a törzsvendégek már megszokták a hallgató öregember kitartó kíváncsiságát, hiszen évek óta naponta visszajárt ide, akár esett, akár fújt, fagyott, vagy perzselt a nap. Valószínűleg keresett valakit. Valakit, akivel egykor együtt itta ebben a kocsmában a sört, akit szeretett, aki nagyon hiányzott neki. Talán találgatott az öregnek itt, és mégsem jött el. Ki tudja, ki tudhatná ezt rajta kívül. És mikor nem látta a többi ember között azt, akit keresett, továbbment. Nem ment messzire, csak a szomszédos élelmiszerboltba, ahol néhány üveg olcsó sörrel bélelte ki megkopott szatyráját, és egy negyedóra múlva immár tele cekkerrel, egy másik irányból tért vissza a kocsmá ajtaja elé, és nézett befelé apró barna szemével tovább kutakodva, hegyes orrát és állát magasabbra emelve, már amennyire púpos, merev nyaka ezt megengedte.

– Jöjjön be, öreg – kiáltott ki neki eleinte a tanár úr vagy Anka, a kisegítő lány, de hiába, mert az öreg fülei süketek voltak minden meghívásra és kérdésre. Talán néma is volt, mert soha nem válaszolt és nem szólt senkihez, így aztán nem foglalkoztak tovább vele. Egy idő után, amikor újra világos lett a terem, tudták, hogy az öreg továbbállt, mert már nem takarta el az ajtón beáramló fényt. Ilyenkor valamelyik kis utcán araszolt előre hosszú vékony lábaival, előreszegezve púpos nyakát, lehajtott fejét. Néha letért a Körös-parti sétányra, és meg-megállt egy-egy pad előtt, amin szerelmes párok csókolóztak, és sokáig mozdulatlanul nézte őket, aztán továbbment.

Nem sok vizet zavart, mégis furcsa jelenség volt, amolyan anonim kuriózuma a kerületnek. Ennek ellenére senkit nem érdekelt. Nem tartották

személyét fontosnak. Ha az öreg szokása szerint megállt a kocsmajtó előtt, átnéztek rajta, mint az ablaküvegen, és tovább itták a sörüket.

Aztán egy idő után mégiscsak hiányozni kezdett a púpos nyakú mindenkinek. Talán azért, mert már legalább három hónapja nem állt meg az ivó ajtaja előtt, és nem nézett be hosszan kutakodva. Valahogy olyan érzésük támadt a törzsvendégeknek, mint amikor a polcukról a csészék közül eltűnik az öreg, fületlen csupor, amit sose használtak, de most, hogy üres lett a helye, hiányolják és keresni kezdik, hogy visszategyék a megszokott helyére.

Így hiányolták a púpos nyakút is, és kérdezték egymást meg másokat, vajon tudják-e, mi történt vele. Talán beteg lett. Talán meg is halt. De senki nem tudta. Nem ismerték, nem hallottak róla. A nevét sem tudták. Azért mégsem tűnhet el egy ember csak úgy, a semmibe. Vajon ki volt ő? Kit keresett? Kire várt? Miért nem beszélt? Volt-e hozzátartozója? Volt-e barátja, ellensége, szomszédja? Volt-e kutyája, macskája? Hogy ép esze nemigen volt, az kiderült furcsa magatartásából és szokásából. De mégiscsak egy ember volt.

Anka, a kiségitő lány hiányolta a legjobban az idős embert, és keserűen kifakadt:

– Ha az öreg még egyszer meg találna állni az ivó ajtaja előtt, akkor követni fogom, amíg meg nem tudok róla mindent, hogy segítséget nyújthassak neki, ha kell. Mert mégiscsak szörnyű, hogy ebben a kegyetlen világban annyira közömbössé váltunk, hogy bárki felfordulhat tőlünk, az is, akinek öt éven át naponta néztünk a szemébe, és le se tojtuk.

PATYOLAT #1

Akár torkomon egy falat száraz
kenyér, a régi ház kulcsa is kezembe úgy
akadt. Mintha jelenem aranyzárát
próbálnám
nyitni valami rozsdá-ette múlttal.

Anyá előre figyelmeztetett:
illatod nyögik még mindig
a szekrények:

hogya kutyának a csontot, puha
pólód úgy dobjam oda – hasítson
belőle ablaktörlőrongyot, mit
nekem az új konyharuha?!

Most felszabdalt emlékeddel töröljük
a karácsonyi ablakot tisztára:
felsődet keményre, az üveget puhára.

FURCSALLEGÓRIA

Végignéztem.
Hogyan esel egy félkörív
tökéletlenségével a Körösbe,
csillansz vissza rám
a becsapódásnál.
A kulcsokat előbb-utóbb lecserélik,
látod,
az övé is épp valaki mást
zár.

Tudtad.
Ezúttal te következel,
ahogy tudtam én is:
ezért lettél egyre
súlyosabb.
Drága kölcsönhatás:
csak akkor válhattunk el,
ha már végképp nem
bírtalak.

Most csak egy dolog biztos:
a víz fenekén vagy.

„MINDEGYIK SZÓ EGYARÁNT FONTOS”

SELYEM ZSUZSA VÁLASZOL LÁNG ZSOLT
KÉRDÉSEIRE

Selyem Zsuzsa író, tanár, irodalomtörténész. Először matematikát végzett, majd a kolozsvári bölcsészkaron is lediplomázott, Balassa Péternél doktorált. Kritikái, esszéi, tanulmányai, publicisztikai eddig öt kötetben láttak napvilágot. Ahogy a kortárs magyar irodalomról gondolkozunk, az részben neki köszönhető. A tavaly jelent meg harmadik prózakötete.

A Moszkvában esik története több százból szövődik. Vannak a nagyapáddal folytatott beszélgetések felvételei, vannak újságcikkek, családi visszaemlékezések, és ott vannak a nem-emberi lények elbeszélései, amelyek a dokumentumjellegű kontextus miatt egészen olyanok tűnnek, mintha te tényleg beszélgettél volna ezekkel a lényekkel. Hogyan találtál épp rájuk? Volt valamilyen személyes élményed velük kapcsolatban?

Amióta kerestem a szavakat is ahhoz, hogy ne dölyfösen, az embereknek alárendelt lényekként gondoljak rájuk, mert ezt az élettapasztalatom sehogyan se igazolta, jöttek ők a történetembe maguktól. Azt tudtam előre, hogy vadászattal fogom kezdeni: erről mesélt a családom, úgy, ahogyan szokás, vagyis a meglőtt állatok szenvedése szóba se jött, csak a győzelem, hogy milyen pompásan célzott a kedves rokon. Miközben azt is láttam, milyen gyöngéd volt a kutyáival, macskáival, rigóival. Emlékszel, mi volt a *Szembe szét* egyik mottója? – „ha például egy hóban nyargaló nyúlról olvasok, szinte magamat látom ott futni”. Kafkától is tanultam, persze, ki nem, de ennél elementárisabb élmény velük élni, megfigyelni őket, és hagyni, hogy ők is megfigyeljenek az ő egészen más érzékelésükkel.

Igen, lehet érezni a fejezetek non-humán ízeit, a non-humán hangokat (a kutya története, vagy a bölcs macskáé, aki valószínűleg még punkot is hallgat, közel áll az ember-szerű történetekhez, de mondjuk a poloskáéban egyértelmű a másféle szempont vagy a hemlokfenyőében vagy stb.). Van-e olyan fejezete a

könyvnek, ami eredetileg nem lett volna benne, amit kizárólag a non-humán lény hozott magával?

Egy ilyen van, és ez éppen az, amit Beczásy mesél el a kuttyájának. Mivel őt követjük végig, nem akartam, hogy ő is meséljen, van szó róla elég e nélkül is. Ráadásul ha meg a korábban említett dokumentált kontextust nézzük, akkor ott van az ő saját könyve, a *Bekerített élet*. (Máig rejtély, hogy évekkel a memoárjának megjelenése után miért ragaszkodott hozzá, hogy nekem is elmesélje, mert ráadásul pont úgy mesélte, ahogyan megírta.) De amikor Lux felől képzeltem el a kilakoltatást, akkor valahogy szükségem lett, hogy beszéljen valaki ehhez a humánok által megszelídített és a humánoktól annyiszor kínozott lényhez.

A nem emberi elbeszélők szájából olykor végtelenül mulatságosan hangzik az emberbeszéd. Egyik kedvencem a börtönben lakó poloska, a maga Coelho-bölcsességeivel. A fejezet az egyik legszörnyűbb része a könyvnek, mégis van benne valami reménykeltő világosság. Mivel a könyv középpontjában az ötvenes évek állnak, kézenfekvő a kérdés, hogy az eszmék romboló hatása ellen megvédhetjük-e a magunkat valahogyan? Van-e valamilyen közös tapasztalatunk a non-humán világgal, amelyet alapként használva, újragondolható a világ?

Megvédhetjük, de ez egy folyamat. A pusztító eszmék mindig előkerülnek, már csak azért is, mert kézenfekvők. És több ezer éves hagyománya van például az áldozathibáztatásnak, a nemi, faji, vallási előítéleteknek. Igaz, az ellenállásnak is, az előítéletek nélküli szabad életnek is több ezer éves hagyománya van, csak ez kevésbé látható. Azt gondolnánk, hogy az olyan nagyokosságok szerzői, afféle életmód-tanácsadók, mint a csudálatos Paulo Coelho, az érzelmeinkre hat. Szerintem pont hogy nem, totál elvont, de az agyunk képes efféle hülyeségeket elhinni, amiket a poloskám is mond, hogy például az univerzum majd begyógyítja az általunk elkövetett hibákat. Az agyunk persze önkíméletből hiteti ezt el velünk, hogy a továbbiakban ne kelljen kutatással, forráskritikával fáradoznunk. A szentimentalizmus valójában onnan nézve is absztrakt, hogy a közeget leegyszerűsíti a saját érdeknek való megfelelésre. Coelho univerzuma az egyént nyugtatja meg, de hát hol van ez attól például, hogy a szekusztiszt vérengzését a jogi igazságtétel, a társadalmi trauma-feldolgozás és olyan törvények kövessenek, amelyek garantálnák, hogy többé soha ilyesmi elő nem fordulhat. Ami a non-humán világgal közös tapasztalatainkat illeti, persze, megvannak, pusztán absztrakció eredménye, hogy nem veszünk róla tudomást, vagy eszméket gyártunk felhatalmazni magunkat arra, hogy kényünk-kedvünk szerint bánjunk az állatokkal. És minden mással. Hogy úgysem érzik. De-

hogynem. Nézzen bele valaki egy disznó szemébe, közvetlenül mielőtt levágnák. Levágni: mennyire az ideológiai szaknyelv kifejezése ez, mintha egy tárgy volna, mintha nem az életét vennénk el. Aki megtanul így beszélni (és hát nagyon kevés figyelmes, kíváncsi tanítót kivéve, mindenkit így tanítanak), az ölést levágássá eufemizálni, annak kevésbé fog gondot okozni az emberek tárgyiasítása. Talán nem is azt mondanám, hogy a non-humán lények, állatok, növények felől újragondolható a világ, hanem inkább azt, hogy észrevehető a világ, közelebb kerülhetünk a valósághoz, a valóságos léthez, amiből nincs a többi élőlény kiderívalva.

A PIM-ben rendezett Mészöly-konferencián felolvasott tanulmányod, amelyben az Anyasírató „rókatárgyáról” írsz, azzal kezdődik, hogy Mészöly prózája kitérítette az antropocentrikus világnézetünket, még hozzá egy olyan korban (1983-ban jelet meg az elbeszélés), amikor a domináns beszédmódnak erre semmiféle érzékenysége, eszköze, engedélye nem volt. Mi a te „non-humán” érzékenységednek a története?

Akárhogyan is próbálok visszaemlékezni, hogyan kezdődött nálam, semmi különös nem jut eszembe, lakótelepen nőttem fel, hetedik emeleten lakunk, még csak eszembe se jutott, hogy lehetne mondjuk kutyám. Ha viszont találkoztam eggyel, vagy bárki más állattal, akkor elég jól értettük egymást. Olyasmiket tudtam ösztönösen gyerekként, hogy egy ismeretlen kutyával, ha jóban akarsz lenni, engedd, hogy megszagolja a tenyeredet. Vagy például az, hogy nem eszem húst, az is előbb volt, mint hogy szembejöttek volna a felvételek arról, hogyan élnek/halnak az élelmiszeripari célokból tartott állatok. Nálam egyszerűen az volt, hogy felnőtként már egyszer csak rájöttem, senki nem vehet rá többé arra, hogy megegyem azt, ami valójában soha nem ízlett. (Más talán a spenóttal van így.) Kognitív szinten viszont azt éreztem, hogy döbbenetes a szakadék az állatok képességei és aközött, ahogyan az ember bánik velük. Így kezdtem egyre többet olvasni a témában, etológiát, dendrológiát, különféle állatok történetét ismertem meg, állatjogvédő civil szervezeteket, voltam tüntetni azért, hogy betiltsák az állatok szerepeltetését a cirkuszokban. Felkavaró, hogy még 1931-ben is voltak az állatkertekben kiállítva emberek (Afrikából deportálták őket Európába). Ugyanakkor nyájasan nézegetjük a bengáli tigrist, amint az őrlület határán tesz pár lépést előre, pár lépést vissza a lebetonozott ketrecében.

Azért kérdeztelek erről, mert foglalkoztat, hogy előbb az individuális érzékenység alakul-e ki, és abból lesz (kollektív) beszédmód, vagy fordítva, a közbeszéd veszi rá az egyént, hogy például a cirkuszi állatszámokat beszüntesse. Aki ír vagy tanít, lényegében ebben a kétirányú folyamatban van benne, a köz-

beszéd nyelvét igyekszik úgy kikalapálni, hogy megértethesse individualitását. De hogy konkrétan kérdezzek: te előbb irodalomkritikai, elméleti szövegeket írtál, és csak később jött a szépirodalom – ennek a váltásnak van története?

Szerintem a közbeszéd megerősíthet, felbátoríthat arra, amit érzékeltél korábban is, de nem voltak eszközeid (se szavak, se trombiták), hogy kifejezd. Nekem meggyőződésem, hogy nagy sebei vannak annak a gyerekek, aki élvezi, ahogyan ostorral rávesznek egy tigrisre, hogy a tüzes karikán átugorjon. A konszenzus viszont elvárja, hogy szórakozzon a gyerek, ha nem más, akkor a jeges döbbenet, hogy akkor tehát ilyen az élet, kinevezi szórakozásnak. A nyelv közös, és ha korruptak a beszélők, akkor a nyelv is korrupt. Csak nincs hogyan leváltani. Apró változásokat tudunk csak elérni. Innen nézve számomra Ottlik *Iskola a határon*ja egy kiáltvány regény terjedelemben, hogy többé ne vegyük normálisnak, hogy „Néma gyerekek az anyja se érti a szavát”. Én rendes némagyerekek voltam, túl sokáig. Ha ez egyáltalán múlt idő. Amikor kritikákat, elméleti szövegeket írtam, és írok most is, valójában megérteni próbálok valamit, örömet artikulálni, hogy feltárult egy világ, amit azok nélkül a könyvek, jelenségek nélkül nem vettem volna észre. Ehhez viszont minimális önbizalom se kell (talán egy episzilonnyi mégis), vershez, prózához, egyebekhez viszont igen. Ameddig az ember nem hisz saját érzékeinek, addig nem fog írni.

A Mészöly-tanulmányodban utalsz A tágasság iskolája egyik írására, A vadásznaplóból címűre, idézel belőle, majd azt mondod a vadászról, hogy azonosulása a vaddal: „csak egy érzés, nem érzékelhető, hiába gyűlöli aztán a vadhúsárusokat, a vadász és a vad összeolvasztása élménytől ráfogás”. Érzékelhető érzés – számomra van ennek egy olyan olvasata, hogy akkor hát az írás legfőbb mércéje az érzékelhetőség megteremtése. Nem az erkölcsössége dönti el valamiről, hogy remekmű-e. A regényedben is emlegetett halál völgye azért a remény kapuja, mert megjeleníti a reménytelent? Mert közel fér a valósághoz?

Olvasva Mészöly Polcz Alaine-hez írt leveleit, eléggé megrendített, hogy mennyire tudatában volt annak, hogy valamit elrontott. Valamit, amit korábban élt, érzékelt, felejthetetlenül megformált. Sokfelől artikulálható ez az elcsúszás, a levelekből nekem az jött át, hogy Alaine, jóllehet szó nem volt harcról, a maga absztrakt rituáléival legyőzte. „Kincsem.” Mészöly az univerzális kereséséről, annak a kereséséről, amiben minden élőlény osztozik, a későbbi művekben lemond, és valamiféle kozmikus/mágikus rutinja vált át, valami absztraktra, a rituálék személytelen elvontságára. A vad és a vadász azonosulása elvonatkoztat a vadtól, és föltupírozza a vadászt, és az író úr észre se veszi, hogy beleállt valami klisébe. A *Saulus*ban még a

maga tágas világérzékelésével volt benne. Nem ment rá a sztori fordulatra, jobban érdekelte egy hangya a sivatagban. Különös, hogy halál völgyét mondasz, nálam Ákor völgye van, ami a szerencsétlenség völgyét jelenti. Hóseás próféta beszél róla, aki messze nem morálisan közelít a dolgokhoz. Feleségül szántszándékkal egy prostituált nőt vesz el. Akkoriban is totál reménytelen volt a helyzet, az emberek esküdöztek, hazudoztak, loptak, vért ontottak és minden ilyesmi, és akkor azt mondta Hóseás, hogy az Ákor völgyét a remény kapujául fogják megkapni. Felszabadító érzés, hogy nem kell a végtelenségig elviselni a hazudozás konszenzusát, és nem is kell meghalni; hogy a sivatagban, a szerencsétlenségben végtelen élet van, hogy is mondjam, öröm.

Vajon nem a kisajátíthatóság alól próbálta kivonni magát Mészöly? Nem ebben segítette Elaine? Akik nem adták el magukat a hatalomnak, Ottlíktól kezdve Weöresig, Mészölytől Nemes Nagyig, azok könyveiről azt mondta a hivatalos kritika: elvontak, esztétizálók... Az Iskola a határon kiáltványként kisajátítható volna, de így a szabadság regénye. A sivatagban végtelen élet van – egy átkos korszak rabtartó kiáltványa is lehetett volna, de mondjuk Bodor Ádám prózája által maga a remény. Te nem csupán az állatok cirkuszi szerepeltetése ellen tüntettél, hanem harcba szálltál a milliőkat inkasszáló „íróakadémia” ellen is. Mit jelent számodra az irodalom?

Azt írja Elaine Mészölynek, amikor a magyar ellenzéki írók a letartóztatott Duray Miklós mellett szervezik a szolidaritást, hogy „ma a Gerbaudba ne menj” (kiemelés az eredetiben). Előtte meg: „Kincsem, Knoppal hosszú megbeszélés.” (629. levél, Knopp az akkori MSZMP KB Tudományos, Közoktatási, és Kulturális Osztályának osztályvezető-helyettese.) Polcz Elaine ragyogó lény lehetett, de pár dolog nem hagy vele kapcsolatban nyugodni: miért olvashatatlan a kézírása, ha egyszer grafológus? miért mondja egy tévés beszélgetésben Baló Györgynek, hogy életében a legfontosabb az írás, ugyanakkor nincs ideje rá? miért mondja a haldokló gyerekeknek az ő csodálatos hangján, hogy most kap egy szurit, és nemsokára egy olyan szép világban lesz, ahol már nem lesz szuri? Sokszor képzeltem magam azóta a rákos gyerek helyébe, és jobban esne, ha az a szép nő inkább hallgatna velem, semmint hogy olcsó vigasszal (hazugsággal) traktál utolsó perceimben. Ne érts félre, kérlek, Polcz Elaine gyerekekkel végzett munkáját nagyra tartom, főként, hogy Reich Károllyal kifestettette a kórházi szobájukat, de van valami ellentmondás a személyiségében, valami hatalmi mámor, ami miatt a szépirodalmi könyvei felületesekek, mesterkéltek lettek.

Ami a diktatúrák sivatagi show-ját illeti, hát, szerintem ők pont abban érdekeltek, hogy beszűkítsék az ember horizontját, hogy csak azt lássa, amit mutatnak nekik. Az internalizált diktatúrában se sivatag, se végtelen, se élet. Persze rabok bárhol lehetünk, elég, ha nem a saját életünket éljük. Aztán a harcról kérdezel: nem annyira fontos ez már nekem, de azért jelezném, hogy nem *harcoltam* az egész irodalmi mozgásteret az aktuális kormány gyűlöletpropagandájára kisajátítani próbáló KMTG-vel, csupán annyit tettem, hogy ahányszor hívtak vagy kérdeztek, én megpróbáltam maximális tisztességgel megosztani gondolataimat, ezt is mindössze azért, hogy ha egy fiatal író tájékozódni szeretne, legyenek érvek is, ne csak az édesgetés. Ha szabad akar lenni, legyen szabad. S hogy mit jelent számomra az irodalom? Hogy tudom, hogy ez az utolsó kérdésed, és próbálok ezen az aláaknázott területen (mert maga a nyelv is tele van előítéletekkel) úgy bánni a szavakkal, hogy nem az én privát igazságom az érdekes, hanem mindegyik szó egyaránt fontos. „Még a még is.” Az irodalom számomra az a döbbenet, hogy Tolsztoj akart írni egy regényt egy könnyelmű nőről, akít szívből utált, de írás közben megszerette.

Ha van még türelmed, ne zárjuk le, visszakanyarodnék a Moszkvában esikhez. Nagyon sok történelmi dokumentumot, tudományos elméletet, ismeretanyagot (dendrológiától talajtípusokig) használtál fel hozzá, és minden bizonytalansággal nem csupán a családi legendárium volt segítségemre. Találtál-e olyasmire, ami számodra is új volt, akár a családra, akár a korszakra vonatkozólag?

Hát persze hogy van türelmem, végül is van még két perc az ítéletnapig. Vegyük például azt, hogy tudtam-e a *Moszkvában* előtt, hogy hogyan kopulál a poloska? Nem tudtam, de, bevallom, nem is érdekelt, hogy aztán kiderüljön, a „traumatikus inszemináció” fordított antropomorfizmusként vicces is, és illik is ránk, humánokra. Vagy hogy Ana Pauker gyerekeket mentett a bukaresti pogrom idején, meg ő volt az, aki próbálta megakadályozni a Duna-csatorna építését? Érdekelt volna, de nem tudtam. Ahogyan azt se tudtam, hogy Luka László/Vasile Luca a szebeni árvaházban nőtt fel. Azt hittem korábban, hogy nagyjából képben vagyok a kelet-európai ötvenes évek mentalitásával, de messze nem voltam képben, elképesztő, mennyire észrevétlenül képes befolyásolni az embert a korabeli propaganda ellentéte, mondjuk az egyesült államokbeli propaganda. Az pedig, hogy az állatok és egy fa érzékelési módja szerint is próbáltam elképzelni a történetet, egy másik pogromot mutatott meg, amit korábban nem vettem észre, hogy amikor az ember például vízierőművet épít, azon a helyen minden védekezésre képtelen élőlényt elpusztít.

Ennyire rosszul állunk? Ha arra gondolok, hogy gyerekkoromban teljesen bevett dolog volt konzervdobozt kötni a kutya farkára, aztán röhögni, amikor a kutya lélekszakadva kirohan a világból, meg persze az is, ahogy az iskolában rendszeresen pofozták a diákokat, meg az is, ahogy az úgynevezett természettel bántunk, ezek mára megszűntek, vagy megszűnőben vannak, szóval mintha nem gyilkolnánk annyit egymást, mintha több volna bennünk az empátia és az önzetlenség. Nem lehetséges, hogy ha kapunk még időt, a végítélet napjáig egyre több mindent helyrehozunk, visszakerülünk valamiféle esztétikai stádiumba?

A két percet a Hirosimára és Nagasakira ledobott bombák után, atomtudósok alapította *Bulletin of the Atomic Scientists* hozta nyilvánosságra pár hete, figyelembe véve, hogy a nukleáris veszély és az éghajlatváltozás következtében mennyire valószínű, hogy elpusztul az emberiség. Az idő persze (két perc, pár hét, hogy 1953-ban már voltunk két percre a végtől) fura egy dolog, az se biztos, hogy létezik, kitől is kaphatnánk belőle még?

Ezek után egyetlen dolgot kérdezhetek: min dolgozol most, mi lesz a következő könyved?

Az első világvége, amit együtt töltöttünk, 17 novella, de még nincs kész.

CAVALLO

Hozz nekem régi sorsokat, ott boldogabb vagyok...
Ahol az agyag szétesik, éppen a térd inas hajlatában,
vagy egy képet: telt női arcot, Ginerva Benciét s
a világ szétterjedt lombozatát, levelecskéit,
kanyargó folyót tükröződni a háború-maszatolta
sötét, üszkös völgyben, ahol egy
bíboros lovas kíséretével Firenzébe riválisait a halálba
küldeni, anno 1521, áthalad; hozz nekem régi sorsokat,
fürtöket, sfumatót, szikladarabokat, fényt; mondom,
hozz megformált ideát: hol Mária tartja, billenti lágyan a fejét,
és rebbenő, aranyszín fürtöket igazít el a szellő az
áldott Gyermeken – akit a torz, otromba vén arcok körbegyűlt
serege, látod: *már világra jöttekor félve, hitetlenül, szinte
gyűlölködve, puzmogva, kétségbeesetten vizsgál...*

WATTEAU-ARC

Alszik az erdő, a kert, a ház is –
Szökőkutak tarajába
Lombok ága hasogat,
Nyarak csipkéje kibomlik
Kinevethetik Hold-fehér
arcomat...

Hintácskádát felcsapom,
Érosz itt labdázgat;
Bokrok mögött járkál a szél,
Csókol szobortomporokat.

Alszik az erdő, a kert, a szél, a ház is...

„Jöjj, estém, jöjj!...
Elnyugodni a fűvön – ...”
Vihar száll a fellegekben,
Kert vizében csillagözőn.

Húrokra borult lámpás,
Alszik a kezem,
Az erdő, a fény, a kert, a ház is;
Szép, sekély szeretők keble kibuggyan;
Szempillád, mint az éj patakzik;
Halkan az énekem szétfut, él
A fényben, a könnyben, a kőben, a lombban.

A „HABLEÁNYBAN” ...

nincs más csak a süket téli vihar riadt üvöltözése
mely lecsutakolja a pőre, esti tájat
miként egy hatalmas kopár színpadot
úgy mossa át, sepri szét a szél ezt az elhagyott Planétát
ahol többé semmi csoda meg nem eshet már
csak a fák sötét csont-lombozatán akad fenn a
hófergeteg
részeg kurjongatása, és a kitárt
kocsmaajtókon túl
a koncra ugrasztott kutya dühöngő marakodása
dulakodása töri darabjaira, szilánkjaira
a csendet
ahol lovak alszanak el örökre – letakarva a világ
kifogott szekér rettenetes árnya nyikordul, süllyed
reccsen a hóban, egy pojáca öklendez, bámul

*hogy tegnapjaink mily ragyogó fény lámpásai
és kihunyt elmék szótagjai voltak*

TAO JÜA MING SUTYORGÁSA

Valóban, valóban megkísértett,
hogy beálljak a hivatalnokok közé
végre már én is, hogy gazdag legyek, hin-
tóban járjak, távol a világ porától, ahogyan
távol jár tőle ma annyi büszke társam... Hintóban
mennék, gondoltam, és fejet hajtanának
nekem a járhatatlan, gyatra utakon szülőfalumban
a meggyötört parasztok. Talán ágyasaim is
lennének; őszidőn, télen vígan elszórakozgathatnánk –
új barátok látogatnának sorra,
kedvesek volnának mind, nyájasak, békülékenyek,
elnézők, előzékenyek, szelídek.
Én sem zsörtölődnék már annyit folyton a holnappal.
Mindenből mindig a legjobb jutna: a leg-
választékosabb, a legfinomabb, ami ritka, a legdrágább...
Megtanulhatnám, hozzáedződhetnék hamar.

(.....)

Az én dolgom pedig cserébe mindezekért a „jó-
téményekért” annyi lehetne csak, hogy
gyorsan feledjek, és (akárcsak ők) szemtelen
hazudozásban semmibe vegyem a törvényeket,
csaljak, ahol csak lehet szemrebbenés
nélkül, kegyetlenkedjek, pecsételjek hamis
papírokat, és tulajdonítsam el bátran
az adó (egyébként napnál világosabb) leple alatt
azt, ami öröktől fogva a másé. Mindez,
mint a boldogulás másik, előre kitaposott útja,
elmondhatom, felmerült már bennem.

De az ördögön könnyen, ám annál nehezebb
szívvel atmosolyogtam (hogy megint itt
lót-fut, somfordál körülöttem...), hiszen a neveltetése
mondhatni egyszerűbb, másféle, más volt... Ehhez s az ehhez
hasonló lagymatag álmokhoz képest valahogy túl
finnyás, túl erős. Egyetlen rövid, gyerekes
káprázat nem törhette össze teljesen, sem részben
magas és szép gerincemet.

*te kifehéredsz a hirtelen felizzó fényben,
a mondat-, a szigorú szóromokban –*

bennük susog még, szuszog,
hajladozik
levelenként a világ...

CZÍMKÉZETT FÉLDISZNÓK

Jaroslav Hašek emlékére

A polgármester úr ócska disznó
A köztisztviselő lágyan rábólintó
Gyöngén röffent a jegyző úr is
Tanácsosok zengik a bús himnuszt
Egyik kezében hangvilla repedt partvis
„Bevezetjük holnaptól az éji lóvillamost is!”

A rendőr bácsi kicsi ócska pitiáner disznó
Mocskos a gerinc és velőig korhadt
De a gyávaság feszít haptákban –
A szájra vasrácsot, vaspántokat és vashidat.

A köztisztviselő ócska rúzsos dísznő
Csülökből pecsétel, kapkod a jegyző úr is
Tanácsosok, fonjatok dús nimbuszt
Bár zsarnoki, zsíros ülepen nagy
Tam-tam, harczy csatazaj dúl is!

Zsarnoki, zsíros ülepen ülnek, remélnék egyre többet
Kisváros kivál, szalutál, ledől a Hamisegylet
A röhögés vashídból...
(Sörtémről hajtsd el azt az egy legy't...)
Kirajzik a korpa, égbe robban – kisvasút megáll, szalutál
(Utálják ezért titokban mind Hašek Jaroslawet...)

Kisváros szalutál, a vashídlás az égbe lóg
Gyermek kezéből kifújt tört papírzacsek
Száll a jövőbe s fénylő vitrinbe belevicsorog
Sok címéres, címkézett féldisznódemagóg.

SZATURNUSZ

Elhagytam a házat, a városomat,
és nem izgatott már, hogy mi készül vagy
egyáltalán mi készülhet még ellenem. Valaki más
volt, aki lődörgött részegen a mélysötét partokon,
és azok az éjszakák úgy csapódtak ki,
olyan hirtelenséggel, könnyelműséggel, miként
a városokra ráborított tűz... Bejegyeztem a
füzetembe ezt-azt, apróságokat és
lényeges dolgokat vegyesen. Lerajzoltam a
szeretkező állatokat, a Holdat és (bár régóta untatott
már) a színház bejáratát is. A sötétben a hófehér gyümölcsfák
között zokogtam, és tudtam, sosem lesz
már elég erőm ahhoz, hogy hatalmaskodásra adjam
a fejemet. Így ért a hajnal. Majd miután a nő,
aki nálam járt, elment, egyedül maradtam...
Talán az ágyon feküdtem vagy a tükörben
bámultam merőn az arcomat, miközben éreztem
magamban forogni az önzés jóleső, de édeskés,
rothadó, mocskos, megbízhatatlan gyümölcsét. Késő éjszaka
ismét lámpát gyújtottam, és tegnapi bort is töltöttem,
megnézegettem közben ezt-azt, újságokat, névtelen és családi
fotográfákat vegyesen...
Semmi sem lett, és semmi sem lesz az életemből –
ennyire gondoltam
komoran, mély meggyőződéssel... Arra, hogy nem tudom,
mit kell, mit kellene tennem. Hiábavalónak,
semmitmondónak, üresnek találtam mindent. És egy félig élőt,
félig már halottat hurcoltak hozzám aznap akkor, mondván, hogy

Hajdú Farkas-Zoltán

DISZKRÉCIÓK

„A magasabb fokozatra lépett élet nem gondoskodik saját alapfeltételeinek fennmaradásáról, hanem feléli ezeket, kénytelen tehát a magatartás primitívebb rétegeihez folyamodnia. A kultúra és a moralitás kifinomulása egyre inkább megnehezíti a fennmaradáshoz szükséges immoralitás elviselését.” (*Hennig Ritter*)

Mary de Rachewiltz-ra, Ezra Pound törvénytelen lányára egy régi ismerősöm hívta fel figyelmemet. Azaz nem is rá, hanem az apjára, a ketreche zárt költőre.¹

Persze hogy régi ismerős, az túlzás. Háromszor találkoztunk, először Csíkszeredában: ő mint befutott költő, én mint tejfelesszájú gimnazista; majd jó húsz év múlva Strasbourgban: ő mint vezető erdélyi politikus, én mint szürke kis programozó; és harmadszor Budapesten: ő mint a magyar kormány tagja, az én státuszom Strasbourg óta nem változott. Nem is értettem, miért volt olyan készséges, és ígért szöveget az általam szerkesztett *BorLátó*-számba.² Igaz, a költők félnak a mellözöttségtől. Mindannyian félünk a mellözöttségtől, de a költők félelme nagyobb. S mert írni tudnak a mellözöttség rettenetéről, jobban sajnáljuk őket, mint önmagunkat.

¹ Ezra Pound (1885–1972), amerikai költő, a 20. századi líra emblemikus egyénisége, akinek radikális művészetfelfogása nagy hatással volt kortársaira, 1928-tól az olaszországi Rapallóban élt. A II. világháború alatt, Benito Mussolini híveként az amerikai zsidó nagytőkét bíráló beszédek tartott a római rádióban. Az 1945-ben bevonuló amerikai csapatok elfogták, és egy pisai fogolytáborban három hétig az erre a célra épített vasketreche zárták. Később az Egyesült Államokban beszámíthatatlannak nyilvánították, és közveszélyes elmebetegek közé, a St. Elisabeth Hospitalba internálták, ahonnan 1958-ban szabadult. A költő viszatért Olaszországba, és Brunnenburgban, a lányánál húzta meg magát.

² *Látó* szépirodalmi folyóirat, 2006. június

Költőnket meg mindig akkor mellőzték, amikor nem az a politikai párt volt hatalmon, amelyiknek el-/lekötelezettje volt. Minden pártnak vannak udvari költői. És írói. Akik áthallásos versekben vagy esszéikben megvédik a politikusaikat, még akkor is, ha azok például nyíltan bevallják, hogy hazudtak és csaltak. Nem, költőnk abban az időben nem írt kedvenc pártját dicsőítő verseket, még áthallásosakat sem. Mert már régen nem írt verset. Van ilyen, hogy egy lírikus nem akar írni? Pedig lenne rá pénz, paripa, fegyver? Miért kellene állandóan írunk? Mert levegőhöz csak a szavak által juthatunk, ha felkapaszkodunk a szavakból épített tutajunkra. A furcsa csak az volt, hogy költőnk ezek után is elvárta volna, hogy tiszteljék és szeressék. A régi költeményeiért. De nem szerették már, mert az úgynevezett irodalmi közvélemény – tegyük hozzá: téves – felfogása szerint valaki azért költő, hogy szakadatlanul költsön. Ő pedig már csak a pénzét költötte, amiből feltehetően sokkal több volt neki, mint amennyi Ezra Poundnak valaha is lehetett – figyelembe véve a tér- és időbeli koordinátákat.

Költőnk borról szóló írásában Ezra Pound sorstársának ábrázolja magát. Hangsúlyoznunk kell, hogy a szövegben szó sincs költészetről, kizárólag csak mellőzöttségről és a biográfjáról, mely utóbbinak az idejétmúlt irodalmi elméletek szerint vajmi kevés köze van a műhöz.

Melyik szerkesztő ne örülne, ha szerzője kitágítja a világot, szóval ekstrá hungáriám igenis eszt vitá, például Dél-Tirolban is van jó bor. A Tirol nevezetű faluban Pound – amerikai szülőhazájának egyik bolondokházában töltött – hosszú száműzetésének éveit végre kipihenhetette lánya, Mary otthonában. Költőnk azzal kezdi, hogy venyigét telepítene Erdélybe Pound maga ápolta tiroli szőlőjéből. Bölcs dolog, ha költők a borral kezdenek foglalkozni, hisz a jó bor elkészítése legalább akkora kihívást jelent, és annyi szakismeretet követel, mint a versírás. De hogy Pound vincellérkedett volna, arról nem volt tudomásom. Öregem, törekenyen érkezett vissza Európába, képzeletemben sehogyan sem illett kezébe a csákány-kapa.

Ha valamiben bizonytalan vagy, nézz utána, jutott eszembe anyám tanácsa.

*

Mary de Rachewiltz telefonszámára hamarosan rábukkantam a világhálón. Kedvesen csengő hang szólalt meg a vonal túlsó végén, hogy szőlőről, borról őt hiába kérdezem, mert az férfimunka, hívjam fel inkább a fiát, és diktálta a számát. Siegfried de Rachewiltz kissé hajszolt, de nagyon udvarias hangon válaszolta, hogy dehogyis, az öreg sohasem ment le a me-

redek dombon húzódó szőlősbe, noha szerette, ha volt otthon néhány palack fehér burgundija. Dehogyan volt borissza! Csak ebéd után, egy-két pohárral.

Nem baj, ha a költők túloznak. Még az sem baj, ha hazudnak, úgysem ártanak senkinek. A költők csak maguknak szoktak ártani.

De Mary hangja, az a néhány jókedvű mondat, a kedvesség és tisztelet, amellyel az idegen telefonáló kérdéseire válaszolt, nem engedték elszakítani magamban a Tirollal épphogy összekötött, vékony szálát.

A postán hamarosan megérkezett a *Discretions*³ német kiadása, Mary önéletrajza. Egy ültömben elolvastam volna, ha lett volna rá időm. De nem volt, mert csak nyolcórányi programozás, csak a fiaim fürdetése és a lefekvés előtti meseolvasás után ülhettem íróasztalhoz.

Már az elején megszerettem ezt a könyvet, mert egy lányról és az apjáról szól, s első házasságomból nekem is van egy lányom, aki már évek óta ezer kilométernyi messzeségben él. Hiánya még legboldogabb perceimre is ráveti lepkeszárny-árnyékát.

Újabb hívásomkor Mary készségesen válaszolta, hogy szívesen elbeszélget velem, csak néhány nappal előtte jelezzem érkezésemet. Az első adódó alkalom pünkösdkor volt: szombat reggel elindulunk, vasárnap találkozunk, hétfőn hazajövünk. Nyaktörő vállalkozás egy három és fél és egy fél éves fiúcskával. Az fel sem vetődött bennem, hogy egyedül induljak útnak.

Feleségem lelkesen átvállalta a szervezést: vásárolt egy összecsukható bébiágyat, és a világháló segítségével szállást foglalt. Pünkösdre sokan kérésülhetek Dél-Tirolba, mert csak hosszú keresés után akadt kiadó szobára. Frau Gampert kedves volt, még azt is megígérte nehezen érthető dél-tiroli nyelvjárásban, hogy betesz egy pótágyat a nagyobbik fiunknak.

*

Egy dél-tiroli utazás lenyűgöző, főleg az utolsó negyede, az átkelés. Igenis: az ÁTKELÉS. AZ ALPOKON. Északon szürkén szemerkélő eső, a havasokban az utak szélén ilyenkor, májusban koszos hófoltok. Kövek mindenütt. Sárga meg barna zuzmók. Aztán a csúcstról való leereszkedés a hirtelen napsütésbe, virágzó fügefák, szőlőskertek közé. A széttárt karú,

³ Mary de Rachewiltz: *Diskretionen. Erinnerungen der Tochter Ezra Pounds*. Suhrkamp, 1994 [Diszkrétciók. Ezra Pound lányának visszaemlékezései].

négyezer méteres hegyek őszülő anyákként, fehér nőtény oroszlánokként vigyáznak a zöldellő dombokra épült falucskára.

Közhelyes ez a rajongás, fogja megjegyezni két nap múlva, pünkösöd hét-főjén Siegfried de Rachewiltz, Mary fia. Minden Alpokon átkelő elődje hasonlóan lelkendezett. Még Goethe is. Hogy megérkeztek a földi paradicsomba. Ebbe a vidéki paradicsomba. A törekeny alkatú unoka őszülő homlokát dél irányába, a kiszélesedő völgy felé fordítja: néha átkozottul szűk ez a paradicsom, suttogja maga elé, majd bocsánatot kér, hogy dolga van a szőlősben.

Az útszéli üzletekben szombat délutáni csúcsforgalom. Német és olasz szavakhoz jófajta sajtok, helyi vörösborok, *vernatsch*-ok és többéves, alpesi levegőn szárított sonkák meg a híres, ánizzsal ízesített kenyér. A fiúk ébredenek délutáni álmukból, narancslevet hörpölnek, mandulás süteményt majszolnak. Örvidenek. Jól vannak. Jó fejek.

Szállásunk a falu legmagasabb dombján, emeletes, muskátlis gerendaházban. Herr Gampert kissé imbolyogva irányítja be a Passatot a meredek udvarra, aztán kerekét old. Felesége épp csak annyira tartózkodó, hogy elviselhető legyen az első találkozás. Szobánk a vendégággal és a szétnyitható járókával apró sátor, biztonságos szállás.

Miután a fiúk elalusznak, a szűk, szellős erkély anya-apa-páhollyá változik, ahonnan az egész világ belátható: ölelés és kibontakozás. Paradicsomi biztonság. Felettünk a csillagos ég jeges mélysége. A fiúk békésen alusznak az erkélyről beáramló havasok meséitől. Nem félnek tőlük. Az óriások szeretik egymást.

Feleséggel gyertyát gyújtunk, sajtot, sonkát csemegézünk, szelíd *vernatsch*-ot töltünk a poharakba. És örömmel leljük egymásban. Alattunk, a kinyíló völgy egyik dombján Brunnenburg kastélya magas tornyával.

– Vajon miről álmodik brunnenburgi tornyában rég megözyvegyült Marynk? Az anyja is itt halt meg, tudod, Olga, Pound szerelmese. A híres, Vivaldi muzsikáját csipkerózsika-álmából felébresztő hegedűművész. Száz évet élt – suttogom.

– Nem szeretnék száz évig élni, csak ha veled – így a feleségem.

– Mary és jegyese már megismerkedésük napján elhatározták, hogy egy igazi várban fognak élni. Vagy lehet, hogy ez Mary feltétele volt? A dél-tiroli falusi kislányé, Ezra Pound világ elől elrejtett *szerelemgyerekéé* (milyen szép ez a szavunk!)? Tény, Boris de Rachewiltz, a félig orosz, félig olasz herceg, melleleg nemzetközileg jegyzett egyiptológus, szóval a leendő férj szavatartó ember volt.

– Veled talán még egy ilyen várban is...

– És alighogy a fiatal pár beköltözött a romos, kitörött ablakú toronyba, megszületett első gyermekük, Siegfried. Majd váratlanul betoppant Olga, anyósával, a büszke Isabellel. Az öregasszony törött medencecsontjával meg sem tudott moccanni. Háta tele volt felfekvés okozta sebekkel. A rapallói kórházban mindenkinek azt mondta, hogy költő fia kastélyt vásárolt neki.

– Hogyhogy az anyósával? Poundnak Dorothy Shakespear volt a hites felesége!

– Akkor helyesbíték: Olga a szeretője anyjával érkezett Brunnenburgba. És Maryn megint nevelőapja, Tatte segített. Szomszédait szólítva otthagytta a szénacsinálást, hogy egy karosszékéből hosszú gereblyékkal gyaloghintót rögtönözzenek, s vigyázva vállukra emelve meginduljanak a meredélyen. Úgy vitték Isabelt, mint egy császári özvegyet. A rögtönzött trónust férfiak, asszonyok, gyerekek kísérték. Bőröndökkel, könyvesládákkal, kosarakkal, párnákkal és szatyrokkal. Az agg hölgy egyfolytában szónokolt, de az ösvény mellett rohanó patak csobogásától senki sem értette a szavát.

– Hol van Olga? Nem látom Olgát a díszes menetben.

– Nem tudom. Talán rábízta mostohaanyósát falusi lányára, és másnap hajnalban visszautazott Velencébe. Olga nem szívesen mozdult el Pound mellől. Igaz, hiába menekült volna vissza, mert a költőt akkor már elhurcolták egy államokbeli bolondokházába. De Olga mindvégig kitartott mellette.

– Miközben a férfi fiatal szeretőkkel szépítette bezártsága napjait...

– Tévedsz, ha Sheri Martinellire⁴ gondolsz. A hatvanhat éves költőt a harminchárom éves Sheri végig *grampa*-nak⁵ szólította. Pound meg unokalányának nevezte. Legalábbis kapcsolatuk elején.

– *Concitatio senectutis...*

– Ha nő lennék, én is beleszeretnék egy ilyen ipsébe. Szép volt, gyöngéd, és nagyon okos. Miért félünk ettől a szótól? Leszoktunk volna az alázatáról? Miért fáj, ha nálunk jobbal találkozunk? Aki nálunk bölcsebben, szebben, kedvünk szerint szól? Miért félünk, hogy magunk fölé helyezzük azt, aki ki tudja mondani, amit mi nem? Azt mondja:

⁴ Sheri Martinelli (1918–1996), amerikai író- és festőnő, zenészek, költők műzsája; az 1950-es években rendszeres látogatója volt a fogva tartott költőnek.

⁵ nagyapa (angol)

*Amit szeretsz az megmarad
s a többi: sár
amit szeretsz azt el nem szedhetik
amit szeretsz örökséged s igaz
avagy kié ez a világ, enyém, övék
vagy senkié?⁶*

– Mi rossz van abban, hogy csak egymáséi? *Faithful!* Nem tudom lefordítani neked ezt a szót. Talán: bizalommal és ígérettel terhes. Odaadó, ragaszkodó, megbízható, kitartó, állhatatos, becsületes, lelkiismeretes, kötelességtudó, elvhű, szótartó, megbízható, hitelt érdemlő, az igazsághoz ragaszkodó, pontos, hiteles.

– A hűség furcsamód hiányzik a felsorolásodból! Pound maga írta, hogy „szeszélyes napba csörgő szarka” volt.

– Olgával huszonháromban ismerték meg egymást, a párizsi Natalie Barney szalonjában. Olga Rudge, a világhírű, csodaszép hegedűművész nő éppen diadalmas koncertkörútról tért vissza. Pound meg – a dzsungelhajú költő. Kapcsolatuk ötven évig tartott. Huszonnégyben Pound és Dorothy, a felesége, Rapallóba költöztek. Háromszögű szerelem.

– Szárnyát összetéveszti a farkával! Nehogy azt mondd...!

– Dehogy mondom. Huszonötben Olgának le kellett mondania amerikai turnéját, mert állapotos lett. Leányocskáját, szóval a mi Marynket Maria Rudge néven hozta napvilágra a Sanatoria della Citta Bressanonében. Akkorjában más idők jártak, egy törvénytelen gyerek komoly veszélyt jelentett volna a fényes karrierre. Stigma! Az a dél-tiroli parasztasszony fogadta örökbe, aki Olga mellett vajúdva halott fiúcskát hozott világra. Johanna Marchert Mary *Sama Mammé*nek fogja hívni.

Mary: Vajon milyen hatalom tartotta vissza azt a kezet, amely Mammét egyszerű császármetszéssel megszabadíthatta volna a szenvedéstől? Miért nem jutott ez akkor senkinek az eszébe? Egészséges parasztkenyecske volt. Igaz, túl sok temperamentum ahhoz a törékeny testhez. A hasában mozgolódó gyerek meg túl nagy volt kicsi természetéhez. Megfulladt. Halálra kékült bébi. Csak a bőségesen kiáramló anyatejet hagyta erre a világra. Öten figyelték, amikor először megszojtattott. Mintha attól féltek volna, hogy nem is igazi a teje. Három orvos, apám, az úr meg anyám, az előkelő, városi hölgy. Mamma később azt me-

⁶ Ezra Pound: *LXXXI Canto*, ford. Weöres Sándor

sélte, hogy úgy nyújtottam csicse után a számat, mint egy csóré madárka. És már akkor érezte, hogy nekünk kettőnknek szükségünk van egymásra.⁷

– Attól nem félt, hogy házas ember szeretőjeként szájra veszik?

– Olgát ez egy cseppet sem zavarta. Hamarosan már a Salle Pleyelben játszott. Pound új operáját, a *Le Testament de Villont* adták elő. A következő években Európa legfényesebb koncerttermeiben királyok, miniszterelnökök csodálták művészetét. Korának egyik legünnepeltebb koncerthe-gedűse volt. A kislány titkát szigorúan őrizték. Már a nevelőszülőkhöz is titokban vitték el a pólyást.

Mary: A hegyi falucskába pillanatok alatt beköltözött Amerika. Egy éjfe-ke-te, Outis márkájú automobil képében érkezett. Belsejéből divatos úr és úrinő szállt ki. A szénacsináló népek felemelték kaszájukat, lábuk közé fogták gereb-lyéiket. A fuvarozók az árok felé fordították a lovak fejét.

Tatte bizonytalanul kezet adott a magas, szőke úrnak: Adjon Isten! A kéz-fogás nem sikerült valami jól, mert Tatte jobb keze félszeg volt, a kék szemű óriás pedig bal kezével sebesen az úrinő karjaiban tartott pólya után nyúlt.

Jó, nagyon jó, bólogatta az úr kétségbeesetten a füstös gerendák alatt fejét hajtogatva, és a rugdalózó porontyot Mamme kezébe nyomta. A levegőnek szé-naillata és trágyaszaga volt. Az úrinő nem ment be a házba. Szeméhez fehér selyem zsebkendőt szorítva visszaült a kocsiba.

Mamme magához szorította a pihepólyát, majd a beoldalgó, piros arcú Margitra pillantva magasba emelte: Nem biztos, hogy ilyen szép kislányt tu-dok belőled csinálni, de megígérem, hogy szeretni foglak. Mamméban nem volt képes megülni egyetlen gyerek sem. Nem, hogy csak hónapokra hagyják, arról szó sem lehet, ezek évekig nálam fogják hagyni a szőke csöppséget, gondolta magában.

Később azt mesélte, hogy az úr az asztalra tett egy ötszázlírást, ami óriási összegnek számított abban az időben. Kéthavi ellátás plusz száz líra zsebpénz. Zavarodottan néztem a még sohasem látott bankóra. Mire az úr tétován meg-kérdezte, hogy talán nem elég? Az orvos azt mondta, hogy nagyjából ennyi a taksa. Bólintottam, erre megszorította a kezem. Gondozott körmű, hosszú ujjai voltak, és Margitra mosolyogva megjegyezte, hogy aztán az övéből is ilyen szép kislányt nővesszek, mire visszajönnek. A nagy fekete autó elviharzott.

Ezeknek bottal ütheted a nyomát. Tatte úrhölgyek és urak iránti bizalmat-lansága éppoly rendíthetetlen volt, mint Mamme bite az isteni Gondviselésben.

⁷ Mary kurzivált szövegei a *Discretions*-ból valók, ford. Hajdú Farkas-Zoltán.

S akkor mi van?! Ez a pénz az Úr ajándéka, a lányocskát meg kárpótlásul adta a miénkért, aki ott halt meg az ölemben. De a tejem az jó. Bárcsak sohasse jönnének vissza.

– A németek a gyerekét elhagyó anyát *Rabenmutter*nek, hollóanyának nevezik. Igazuk van! Otthagyta, és elment koncertezni, ünnepeltetni magát a nagyvilágban!

– Ez a kifejezés egy téves megfigyelésen alapszik. Nézz utána a *Duden*ben! És nem igaz, *Pound* és *Olga* nem adta fel *Maryt*! Ha tehették, meglátogatták.

Mary: Nyár végén érkeztek, bejelentetlenül. Aratás ideje volt, sok munka a havasok hűvösödő sóhajában. Ráadásul kenyérsütés napján. Tatte már éjszaka felkelt, hogy befűtse a kemencét. Mire a nagy kenyérpillangók beszálltostak forró fűszükbe, még a legkisebb gyerek is elfáradt. A csecsemőket ilyenkor félretolják, hogy ne legyenek útban. Szarban, húgyban találtak, a kopott mőzeskosárban. Az úri hölgy összevonta a szemöldökét, Mamme elpirult: úgy vigyáztam rá, mint a lelkemre! Tatte megvonta a vállát: ilyenkor a kenyér fontosabb. Az úr megértette-forma a helyzetet: A föld mindünknek anyánk... Az élet alapja a kenyér... A nép búzaszem-izzadása... Aggass rá üveggyöngyöt, etesd mézeskaláccsal, végezetül dobra veretik a porta.

Megegyeztek, hogy másnap bevisznek a városba. Mamme életében nem járt még szállodában. A Hotel Post Bruneckben van, jó egyórányi járásra. Tolta a babakocsit, és kétségbeesésében egyfolytában énekelt: kitérta szívét a Jézuskának.

Apró kép az egészségesen vigyorgó lányocskáról. Arról, hogy Kofler fényképező műhelyében készült-e, vagy a szállodába rendelték a veres hajú öreget, nem szól a fáma. Mamme szürkületkor feldúlt lélekkel hazatolt. Duzzadó mellei között nagy címletű bankjegy, háta mögött szívéből legördült kövek.

– Kultúrsokk mindkét oldalon. Jó, megértem, vannak dolgok, amiket nem lehet visszacsinalni. Jóvátenni ugyanvalóst nem! De hát, könyörgöm, ott van ez az anyjától elhagyott kislány.

Mary: És nőtt-növekedett Samáék Moidiléja. Szóval én. Megszerettem a bárányokat, a teheneket és a lovakat. Imádtam a knéllit és a szalonnát. A népdalokat és a meséket. Minden este ugyanaz a történet: ahogy megpillantom, hogy Tatte zsebre vágja a dohányoszacskját, felszököm a padra, és hátulról nyakára kulcsolom a karomat. Tiltakozik, de csak úgy viccesen, mert sohasem

enged el. Mammét azzal nyugtatja, hogy így legalább korábban hazaérünk. Mamme napsugaras meséit a holdfényben összegyűlő férfiak folytatják a kocsmáig, a fehérre meszelt kemencéje körül. A történetek gyakran leszakított végtagokról és kirabolt hullákról szólnak. Tante igazi hősnek számít, mert sohasem volt szerencséje. Megparancsolták, hogy hírt vigyen az ellenségről, de alig indult el, egy olasz golyó szétszaggatta a jobb kezét.

– Az elhagyatottság érzése minden gyerek ösfélelme. A sírás ennek az ösfélelemnek a megnyilatkozása. Segítség és vigasztalás utáni kétségbeesett kiáltás. A gyerek érzi, mi több: tudja, hogy ki van szolgáltatva a felnőtteknek. S ezt a szövetséget, ezt a bilincset csak a szeretet és a törődés képes szavatolni. A boldogság, a biztonság lehetőségének egyetlen záloga a szülői szeretet. Az anya szeretete. Az „olyannak akartalak, amilyen vagy” érzése. És a remény sohasem vész ki a gyerek lelkéből! Bámulatra méltó, hogy akárhány csalódás, fájdalom érné, mindvégig feltétlenül bízunk a felnőttekben.

Mary: Hotel Post, Bruneckben, másodszor. Fonott székén trónol az úr és szíve választotta. Lábuknál vízzel telt lavortengerben regulázom celluloid lábanyámat. Unom a játékot. Inkább a puha bőrbe bújtatott, karcsú lábához szorítom az arcomat. Net!, csitítgat a küszöbön lábatlankodó Mamme. Net! Alig hallom veszélyvívóját. Pound és Olga olvasnak. Csókra termett lábuk néha összefonódik. Az emlékek káosztaván egyetlen bizonyosság lebeg bennem, hogy igenis: AKARTAK! A többi zene és költészet. Költészet?

– Persze, ezt utólag írta, jó harminc év múlva. De vajon mit érezhetett ott, abban a szállodai szobában?

– Furcsa, mondhatnánk, összetett bizonytalanságot érzett. A falusi nevelőszülei kézzelfogható, közvetlen szeretetét, és a vér szerintié egészen más, művészvilágból érkező idegen odaadását.

Mary: Az elemi iskolában, úgy emlékszem, a harmadik vagy negyedik osztályban egyszer házi feladatként önéletrajzot kellett írunk. Az anyám így szólt: „Maria Rudge a nevem. 1925. július 9-én születtem Brixenben. Az első kilenc napomat egy üveggarang alatt kellett eltöltenem, mert még nem tudtam jól szuszogni. Aztán szüleim hazavitték Geisbe. Apámnak nyomorék a jobb keze meg a lába szára. És a háta tele van az ellenség golyóival. Emiatt időváltáskor nagyon szokott fájni a teste. A háborúban szerzett kitüntetését az üveges szekrényben tartjuk. Nővéremet Margitnak hívják, és imádja a macskákat.

Barna a haja és zöldek a szemei. Barátaim: Andreas Hofer és Adolf Schuster. És van egy kedves kis fehér kutyám, akit Turggille-nek kereszteltem. És van egy fekete báránym, aki velem lakik, mert a gonosz anyukája elhagyta, és nem szoptatja többé. Azt mondta, hogy neki elég az a két fehér, a harmadik már túl sok. Így hát én cumiztatom, s néha kap egy-egy tojást vagy kicsi cukrot a tejébe. Csinos, kövér báránka és szép göndör a szőre.”

– Na látod, szó sincs ebben úrról és úri hölgyről, szállodai luxusról és vízzel megtöltött lavórban úszkáló celluloid kacsákról!

– A dolgotat valószínűleg Pound is megkapta, mert hamarosan Mary-nál termett, még az apját is magával vitte.

Mary: Mamme az álomittas kislány fölé hajol, és suttogni kezdi: mondd utánam, énistenem jóistenem lecsukódik máraszemem... vigyázz az én szüleimre meg a nagyszüleimre... Nagyapámat Homernek hívták. Egyszer meglátogatott. Az úrral érkezett. Nem értettük egymás szavát, az úrnak kellett fordítania. Csak évek múltán tudtam meg, amit akkor a fejemet simogatva egyfolytában ismételtetett: túl zsenge még a hajtás, vétek lenne átültetni. De éreztem, hogy bölcs és szeret. Nagyapónak nevezhettem.

– A gyerekek nem szeretik a többértelműséget. Elbizonytalanodnak, ha választás elé állítjuk őket, mert ezzel éppen az általad emlegetett ösbizalmat kezdjük ki a lelkükben. Ösztönösen elutasítják a döntések dilemmáival, magánnyal járó szabadságot.

Mary: Elsőáldozásom tavaszán nagy a felfordulás körülöttünk: lebontani, átrendezni, kipucolni, felépíteni. Ácsok, asztalosok forgolódnak Mamme körül, aki elhatározta, hogy erre az alkalomra szobát nyit az úrnak és a hölgynek. Hogy közelebb legyenek bizalmukkal a családhoz. Hogy soha el ne vigyenek innen. Hogy maradjanak az ő lánya. A felső lakosztály el is készült időben, friss cirbolyafenyő illatú. Ki nem állhattam ezt a cirkuszt. Csak Tatte hálókamráját szerettem, ahol együtt aludtunk el, kéz a kézben.

– Most erre mit mondjak? Hát: nőtt-növekedett Samáék Moidiléja, míg egy szép napon Velencébe hívták...

Mary: Magas, sötétkék karosszékbe ültetnek, leopárdbőrrel letakart párnákra. Szemben velem, óriásnyi sötétbarna asztal mögött ül anyám. Felsőgesen, akár

egy királynő. Időnként tündérlágyan a fal melletti padon ülő apámra mosolyog. A falak világossárgára vannak festve, okkerszínű oszlopokkal. Fejünk fölött óriási üvegcsillag. Ez az első emeleti ebédlő. A belső lépcső falán sötétbarna festmény: káosz? univerzum? vagy egy keresztrefeszített torzója? Legjobban anyám szobája tetszik. Az ajtaját borító óriási tükrön gyönyörű ruha függött. Vele szemben gyöngyházselyemmel bevont heverő. A hosszú, alacsony könyvespolc közepén két pár különleges cipellő, az egyik szalmából, a másik fekete fából: anyám japán kimonójának tartozékai. Négyévesen jártam először ebben a házban, de csak rövid időre, ahogy Homer nagyapám tanácsolta. Anyám feláll, és megsimogatja a fejem. Nagy megdöbbenésemre megállapítom, hogy nem visel harisnyát. Azonnal meg is jegyzem az ajtóban didergő Mamménak, hogy ez egy feslett nőszemély, amit ő nagy hirtelen, olaszra fordítva a szót, nix strumfra szelídít. Anyám erre megfogja a kezemet, és végighúzza a lába szárán. Üveglábad van, jegyzem meg mogorván, és otthagynom. Apám a másik szobában mintha a fejében zúgó méhkaptár ellen küzdene. Dühös. Nem gondolkodik. Most nem töpreng. Csendet! Ez a belső csend másfajta feszültséget kíván. Egy boldogságos érzést, a várakozás boldogságát, hogy felszökelljen a termékenység nyula, aki órákig képes énekelni, mindegy, hogy az asztalnál vagy az utcákon. Zümmögése utánnozhatatlan. Embertelen beszéd szeretőnek, lánynak. Orrhangú fémszavak. Pallasz Athéné világító sisakját Aphrodité fejéhez koccantja. Izgatott kalapácsütések. SZABÁLYOK MÁRIÁNAK.

Az óriások megszomjaztak, anyjukat hívják: amamamamamá.

Kell-e a pátosz? Kell-e a meghatódás? – kérdezem immár magányosan. Kell! Mert a versnek nincs vége:

„Uralkodj magadon s majd elviselnek.”
Alázd meg hívságod
Vert eb vagy jégesőben,
szeszélyes napban csörgő szarka vagy,
félíg sötét félíg fehér,
szárnyt farkkal összevétsz
alázd meg hívságod
silány dühöd
hamisságon hizott,
mondom alázd meg,

*serény pusztító, szűk adakozó,
alázd meg hívságod,
mondom alázd meg*

Nem! Ez a történet nem rólunk szól! Mintha volna világod ezek után nélkülük. Átbújsz a drótkerítésen, fellélegzel, és szárnyaid nőnek, miután elhagyod a földet, ami csak a szenvedésről szól?!

*Mit megtettél a nem-tevés helyett
az nem hiú.
Ha zörgettel illendően
Hogy egy rideg lélek kinyíljon
Ha légből szűrtél élő hagyományt
vagy szép agg szemből győzetlen tüzet
Az nem hiú
Itt a meg-nem-tevés a tévedés
vagy tétovázó visszatorpanás⁸*

Hajnalban háznépem zümmögésétől, álomsóhajaitól és a szelíd *vernatsch*-tól mámoros fejjel régi naplót betűzgetek a pislákoló gyertyafénynél: „1946. június 3. Eltemettük a kistestvért. Hideg, szeles idő volt. Egy koféferben vittük ki az 59-es villamoson. Megvettük a sírhelyét, elmentünk a melegedőhöz, vártuk a sírásókat, hogy elhantolják. Megjöttek, s elföldelték a kis ládikát. Mikor magunkra maradtunk Lászlókéval, nem tudtam többé elfojtani a könnyeimet. Soha nem éreztem még ilyen állati fájdalmat. László azt mondta: Ne sírj, apa. Én megmaradtam a kisfiadnak. Aztán hazamentünk.”

Nem! Ez a történet éppen hogy rólunk szól! A mámorban lakozó metafizikai félelem szétzúzza bennem a szeretet gátjait, elém tárja a racionális, metafizikától elfordult, kétségbeejtő e világot. Zuhanok.

„Mások pedig csúfolódva mondának: Édes bortól részegedtek meg.”¹⁰

*

⁸ Ezra Pound: *LXXXI Canto*, ford. Weöres Sándor.

⁹ Rónai László: *Napló*.

¹⁰ ApCsel 2,13.

Izgalommal készülődöm a tiroli pünkösdi misére. Feleségem érzi a feszültséget bennem, a reggelinél a gyerekekre figyel. Hagyja, hogy magamba roskadjak, mint minden nagyobb nekifutás előtt.

A templomban tavaszi virágillat. Sok fény és sok ember, helyiek, turisták vegyesen. Mary után kutatok, úgy beszéltek meg, hogy a mise után találkozunk. Ismerem arcait a könyvből: bébiarc fotográfusnál, kislányarc mellvéden Pounddal és a velencei Lidón, bakfisarc báránnyal és bikával, lányarc nevelőapával és ekét húzó lóval, fiatalasszonyarc csecsemővel, férjjel és várkastéllyal, feleségarc apákkal. Vajon milyen az arca ennyi halott után?

Korán érkezünk, de az első négy padosor máris foglalt. A szélső bejárat közelében ülünk le, hogy feleségem könnyen kerekedjen, ha a fiúk ráunnának a füstölgő *hic est corpusra*. A gótikus templom otthonos, de valamiért mégis idegen. Az élénk színek! Semmi tatárjárás, semmi komcsi besúgó, buta békepap. Mary temploma.

Őt keresem, fejemet ide-oda forgatva a zsúfolásig megtelt térben. Feleségem a gyermekeket csendesíti. És csendesítés közben felém sűgja, hogy ott ül Maryd az első sorban. Szerelmes szemekkel a világosság, az oltár felé int, a fekete ruhás nő felé. Megőszült asszonyfej hátulról. Varkocsba font, kontyba tűzött fehér hajkorona. Egyenes tartású fej a sok hajlott között. A fényképezkedő idegenek között.

A fiatal papot, mondhatnánk papocskát gyertyák fénye és tömjénfüst övezi. Ahogy illik. Ahogy nálunk, otthon is szokták. Ahogy szeretem.

¹ Amikor érkezett pünkösdi napja, ugyanazon a helyen mindnyájan együtt voltak.

² Und es geschah plötzlich ein Brausen vom Himmel wie von einem gewaltigen Wind und erfüllte das ganze Haus, in dem sie saßen.

³ Apparvero loro lingue come di fuoco, che si dividevano, e si posarono su ciascuno di loro.

⁴ Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek, és különböző nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogy a Lélek szólásra indította őket.

⁵ Es wohnten aber in Jerusalem Juden, die waren gottesfürchtige Männer aus allen Völkern unter dem Himmel.

⁶ A quel rumore, la folla si radunò e rimase turbata, perché ciascuno li udiva parlare nella propria lingua.

⁷ Nagy meglepetésükben csodálkozva kérdezték: „Hát nem mind galileaiak, akik ott beszélnek?”

⁸ Wie hören wir denn jeder seine eigene Muttersprache?

⁹ Siamo Parti, Medi, Elamiti, abitanti della Mesopotamia, della Giudea e della Cappadocia, del Ponto e dell'Asia,

¹⁰ Frigiának, Pamfiliának, Egyiptomnak és Líbia Cirene körüli részének lakói, a Rómából való zarándokok, zsidók és prozeliták,

¹¹ Juden und Judengenossen, Kreter und Araber: wir hören sie in unsern Sprachen von den großen Taten Gottes reden.”

¹² Tutti erano stupefatti e perplessi, e si chiedevano l'un l'altro: „Che cosa significa questo?”

¹³ Mások gúnyosan megjegyezték: „Teleítették magukat édes borral.”¹¹

Bábel ellentörténetének csodájából a prédikáció jőzanít ki. Nem az az áhítatoskodó, kioktató, amelynek korlátoltságától legszívesebben a föld alá bújnánk szegyenünkben. Nem. A plébános németül beszél, de hanghordozásában, mimikájában, gesztusaiban vérbeli olasz operaénekes. Vagy inkább latin szónok: helyesel és tagad, kérdez és azonnal felel rá, suttog és felkiált, behunyja, majd nagyra mereszti szemeit: „Kedves testvéreim! Pünkösöd a lélek ünnepe. Azé a léleké, amely nem ismer korlátot és nem ismer lehetetlenséget. Azé a léleké, amely évszázadokig hamuban lappang, míg egyszer kiömlik a zsarátnok mindenekre. Azé a léleké, amelynek végtelen árnyalatai, megfoghatatlan finomságai és alig kifejezhető erői vannak. Amelynek fény- és színskálája beláthatatlan. És ha karácsony a gyermek, húsvét a hívők, akkor pünkösöd a poéták ünnepe. A mi ünnepünk, testvéreim a boldog és szent látásban. Kettős tüzes nyelvek a mi fejünkre szállnak! Ó, bár várnók méltó alázattal őket, mert nem mi ajándékozzuk meg a világot, hanem minket ajándékoz meg a Lélek! Más nyelven beszélni pedig azt jelenti: költői nyelven beszélni! Mi, egy nagyon megpróbáltatott, kis népnek poétái, voltunk már Kasszandrák, vagyunk ma Jeremiások, de leszünk még Illések, Mózesek, Péterek is!”

A templom lassan kiürül. Bach *D-dúr fúgáját* már csak az egyenes hátú, térdeplő asszonnal hallgatom végig.

Az orgona elnémul, mire ő fürgén feláll, felém fordul és elmosolyodik. Igen, ő az: néhai Ezra Pound és Olga Rudge szerelemgyereke. Ősz haja kontyocskába szigorítva néhány ujjnyival a tarkója fölött. Két opálos fényű kagylófésű fegyelmezi a magas, domború homlokból hátrafésült fürtöket. Az idővel packázó parányi fülkagylók, fehér fodrú gallérban eltűnő, hosszú nyak, lányosan friss, világoskék szemek. Az izmos asszonyi testet egyszerű

fekete kosztüm fedí. Igen, a fejtartásában van valami időnek ellentálló. Hosszú, ápolt körmű kéz, a bal kéz kisujján egyszerű foglalatú briliánsgyűrű, apró bőrtáskát szorít a gazdagon domboruló mellekhez. A jobb kéz rövid kézfogásnyira kiszabadul eme példás elrendezettségéből.

A templom előtt feleségem a fiúkkal a sírköveket böngészi. Némelyikükön tojásdad zománcfénykép, katonai egyenruhába öltözött férfiakról.

Egy darabig együtt sétálunk a turistáktól zsúfolt korzón. Mary bosszúsan kerülgeti az autóbuszokból kiömlő, idős idegeneket. Brunnenburg irányába tartunk. A kastély felé vezető út kereszteződésénél azzal búcsúzunk, hogy délután találkozunk az interjúra. Megfordul, integet, fürgén ereszkedni kezd a meredek úton. Hegyet hágó, lejtőt lépő tirolai paraszttasszony zergetései.

Gampert asszonyság dél-tirolai bablevese, a délutáni napfény s a havasok felől fújdogáló szellő valamennyire enyhítik lámpalázamat. A kastélyt körülvevő kerítésen modern kapu, telefonnal. Öreg, gyerekarcú kapus sánít végig a repkényes kövekkel szegélyezett udvaron. Nem igen értjük a beszédét, de fiaim azonnal megbarátkoznak vele.

A lakótornyot kivéve a kastély néprajzi múzeum. Siegfried, Mary fia gyűjtötte össze anyagát a turizmusból meggazdagodott, anyák-apák szegényemlékétől szabadulni akaró falusiaktól. Hogy minél több szobát kiadhassanak, a két-három emeletes családi ház cselédszobájában meghúzódó házigazdák zsugorisága felszámolta az idegenek számára érthetetlen falusi kultúráját. A szegény múltat majd elmagyarázza a brunnenburgi grófúr a gyéren érdeklődő múzeumlátogatóknak.

Fürgelábú Mary várat magára, addig nyugodtan körülnézhetünk a pompás termekben. Legszebb a kinyíló völgyre, a Meranra néző. A sötétedő, ónémet faburkolaton fehérre mázolt afrikai maszkok, rozsdásodó fegyverek, elsárgult fényképek piramisokról, ásatásokról, kevés fehér bőrű, sok sötét bőrű szereplővel. A Boris de Rachewiltz-émlékszoba mellékszoba, mert minden többi Poundról szól. Mary férjét jó nevű egyiptológusként tartották számon. Megtehetette, hogy szenvedélyének éljen, hisz apja, az öreg Rachewiltz gróf dúsgazdag volt. Maryt fenntartásokkal fogadták, de a menyecske hamarosan önállósította magát, rokonokat, barátokat csalogatott az egyre ott-honosabbá váló kastélyba – és fizetővendégeket.

Mary toronylakásából jön fogadásunkra. Kissé zavarban van, mintha tapintatlanságnak érezné, hogy az eljövendő néhány félórában elhagyom a családomat, hogy vele lehessenek. Kézen fogja feleségemet, és a múzeumnak

berendezett termek felé int: nézzen csak nyugodtan körül, sok érdekes dolgot mutathat a fiainak.

Kinyitja a torony feljáróját, és fürgén elindul a meredek lépcsőkön. Negyvenhét van belőlük, naponta többször is megmászom őket, fordítja vissza büszkén a fejét. Délelőtti kontya kissé meglazult, házi ruhában van: homokszínű, bő férfiing, sötétszürke nadrág, lapos sarkú fekete cipő. A két tágas szobába magas ablakok ontják a fényt. Egyszerű bútorok, nagy részüket maga Pound készítette. A falak mellett könyvektől, kéziratoktól roskadozó polcok, irattartók. Mindenütt a magas homlokú úrról készült fényképek, festmények, grafikák. A kétszemélyes szentély sötétkék heverőjének szélére ülök. Előttem alacsony, Bauhaus-stílusú asztal, üveglapja alatt két géppel teleírt, megsárgult papírlap.

Mellém ül, türelmesen várja, hogy előkészítsek magnót, mikrofont. Kisé előrehajolva, odaadóan figyel. Nekem meg jólesik, hogy komolyan vesz, hogy már első telefonbeszélgetésünkön komolyan vette ezt a jöttment írócskát, aki képes volt egész családját elcipelni Tirolba, csak hogy őt láthassa.

*

De Rachewiltz asszony, nagy élvezettel olvastam Discretions című önéletrírását. Bevallom, Mary apjaihoz való viszonya érdekelt a legjobban, az érzelmeik bonyolult szövetségé. Tévedek, ha azt állítom, hogy Önnek két apja volt?

Nem téved.

Milyenek voltak ezek az apák?

Pontosítanuk kell: nem volt két apám, mert Sama Tatte a dajkám férje volt. Igazából sohasem volt egy igazi apám. Helyesebb lenne, ha azt mondanám, hogy nekem nem volt, nincs apám... Mert az én apám olyan kivételes egyéniség volt, hogy amit most mi a *daddyn* értünk, az rá sehogyan sem talál. Mindemellett óriási felelősségérzete volt, és nagyon komolyan vette a szerepét. Igenis, nevelőm kívánt lenni. És ezt nagyon okosan csinálta, mert keveset törődött a testi dolgokkal, keveset játszott velem. Nem törődött a testemmel. Hogy is mondjam? Sohasem játszottunk. Mindig csak a szellemiekre figyelt.

Ezt a másik férfit, Tattét, akit Ön most a dajkája férjének nevez, kislánykorában még apjának tekintette.

Igen, vele sokat játszottam, és egy ágyban aludtunk, ami manapság olyan furcsának tűnik, mert arra gondolnak, hogy ah, ez rettenetes lehetett... Ez számomra csak akkor vált nyilvánvalóvá, miután megírtam ezt a könyvet,

és valaki azt mondta nekem, hogy *Oh, that is terrible, how is it possible?*¹² De hát értse meg, a hajam szála se görbült! *Es war alles in größter Unschuld!*¹³ Ez a legborzasztóbb ebben a pszichoanalízisben, ebben a Freudban, ebben a butaságban, hogy olyasmit sugallnak az embereknek, amit észre sem vesznek, amit nem is érzékelnek.

Pedig csak melegségről, kedvességről volt szó.

Dehogyan! Szükségyszerűségből, kényszerűségből volt! Csak egy szobában fűtöttek. És ebben a szobában mindenikünknek meg kellett valahogy találnia a maga helyét. Tulajdonképpen mindannyian tudtuk, hogy ő nem az igazi apánk. Nem én voltam az egyetlen gyerek, tudtuk, hogy ők nem az igazi szüleink.

Mikor tudatosult ez Maryben? Már az elejétől fogva érzett valamifajta idegenséget?

Nem az elejétől fogva! Nemrég a New Directions kiadó újra megjelentette a könyvet, s ennek a rövid utószavában megírtam: könyvem az „intelligencia”, a magát „haladónak” mondó liberális értelmiség elmarasztalta. Nem is annyira a könyvet, mint inkább a szüleimet kritizálták. És ez engem nagyon megbotránkoztatott. Elképzelhetetlen volt számomra, hogy ilyesmi megtörténhet, hisz én csak azt szerettem volna megírni, hogy egy nagyon boldog gyermekkorom volt. Hogy az a szisztéma valójában egy csodálatos rendszer volt. Elvártam volna ezektől a mindentudóktól, hogy megértik, emlékeim elsősorban dajkámtól származnak. Mert ő nagyon tehetséges mesélő volt. Egyszerű parasztasszony, de igazi, nagy mesélő. Ő mesélte el nekem tudatosulásom előtti életemet. Persze benne is volt némi elfogultság, de hát ez érthető is, hisz féltékeny volt az anyámra. Látástól vakulásig dolgozott, s egyszer csak megjelenik egy úrinő, egy dáma, néhanapján meglátogatni a kislányát. Az ő gyerekét! És hát az én apám egy nagyon szép ember volt, és udvarias, míg az ő férje, Sama Tatte csak egy szegény paraszt volt, egy nyomorék. Talán ebből adódott az a határtalan csodálat és alázatosság, már-már *adoration*,¹⁴ amit már egészen kis gyermekként is éreztem az apám iránt. Arra, hogy könyvemben anyámat sértő dolgokról is írtam, csak jóval később lettem figyelmes.

Édesanya és dajka – dajka és édesanya – ősrégi, sokszor ki nem mondott féltékenységek.

¹² Ez rettenetes, hogy is lehetséges? (angol)

¹³ Messzemenő ártatlansággal történt az egész. (német)

¹⁴ imádat (angol)

Természetesen! Anyám egyfelől rákényszerült, hogy rábízson valakire, hogy örökbe adjon, másfelől csak az övé voltam, az ő egyetlen gyermeke. Ilyesfajta érzékenységek megértéséhez fel kell nőni, meg kell öregedni.

Gyerekkorának legfontosabb éveit a közeli Gais nevű falucskában töltötte. Úgy gondolom, ez a falusi leányka még a legnagyobb szellemi és fizikai megpróbáltatások közepette sem vesztette el a havasi emberek bizakodó erejét.

Ez természetesen elsősorban a nevelésnek köszönhető. De – igaz, manapság erről nem nagyon illik beszélni –, ez az optimizmus őseimtől, de rék amerikai őseimtől is származik. Mert a *pilgrim fathers*-ek¹⁵ mindig valami újba kezdtek. Édesapám, Homer nagyapám egész családja ilyen *go west young man*¹⁶-típusú ember volt, és anyám családját is hasonló fából faragták. Hála Istennek!

Mindemellett Ön az európai kultúrában nőtt fel.

Így van! De a *Discretions*-t valaki más írta. Azt a valakit én már kinőttem, magam mögött hagytam. Az egy befejezés volt. Addigi életemre ezzel a könyvvel kitettem az utolsó pontot. Utána más következett.

Ahogy pünkösdkor a tanítványok is új életet kezdtek.

Valahogy úgy. Megírása után kezdtem igazából az irodalommal foglalkozni. Elutaztam Amerikába. Ebben a könyvben csak annyi volt a jó, hogy hozzájuttattott egy kétéves ösztöndíjhoz a Radcliffe Institute-ban, ahol elmélyíthettem ismereteimet az amerikai és a kínai történelemről, kultúráról. Mert addig nekem nagyon felszínes volt a műveltségem, igazából nem is volt műveltségem. Nem jártam soha *college*-ba.¹⁷ Tanulnom kellett, nagyon sokat kellett tanulom. Ilyen szempontból jól jött ez a könyv. Máskülönben nem nyílt volna alkalmam továbbtanulni. S ez boldoggá tett. Ott is akartam maradni őseim földjén. Később, a német kiadásban, azt hiszem, meg is írtam, hogy végül is a gyermekeim rángattak vissza Európába, mert

¹⁵ zarándok apáink (angol) – az Észak-Amerikába érkezettek egyik első generációja (1620 körül), jórészt radikális puritán vallási irányzatot követő telepesek

¹⁶ Menj Nyugatra, fiatalember (angol): a 19. század közepi Amerikai Egyesült Államokban elhíresült szállóige, mely a zsúfolt, de fejlett infrastruktúrájú keleti partról a *terra incognitának* számító, így kihívásokat, de több lehetőséget is jelentő nyugati területek felé való vándorlást szorgalmazta. Egybeesett az ún. *manifest destiny* (ang. nyilvánvaló elhívás, elrendelés) ideológiájával, mely szerint az Egyesült Államok az egész észak-amerikai kontinens meghódítására, belakására hivatott.

¹⁷ főiskola (angol)

még a fiam is, aki a Harvardon szerzett doktori címet, úgy döntött, hogy itt, a faluban fog letelepedni.

Ez jóval Pound halála és a Discretions megjelenése után történt.

Igen, de a gondolat már régebben gyökeret vert bennem. Nézze, apám bejelentése, hogy el akar költözni tőlünk, rettenetes sokk volt számomra. Pedig igaza volt. Itt éltünk ebben a toronyban, ön is látta, negyvenhét merdek lépcső vezet a lakosztályomig. Ezt mindennap többször megmászni... Akkoriban még központi fűtésünk sem volt, autóval nem lehetett a kastélyig lejönni. Én ezt már rég megszoktam. De most képzelje el őt, aki tizenhárom évet egy alaposan kifűtött szobáskában töltött, és sohasem élt hegyek között, mert imádta a tengert, Rapallót, Velencét, a művészetek városát. Az elején jól érezte magát, szőlőt telepítettünk neki, volt saját bora. De aztán lassacskán elmagányosodott. Utólag persze megértettem, s fel is tettem magamban a kérdést, hogy vajon miért műveltük mindezt ezzel a szegény emberrel, hogyan is képzelhettük, hogy itt megtalálja majd a boldogságot.

Tizenhárom évnyi megalázó száműzetés után nem kerülhetett volna jobb helyre.

Az elején boldog volt. Tetszett neki a szép ház, a szőlő. Igaz, a havasi klímát nagyon nehezen viselte. És el volt zárva a világtól, mert ez itt egy Isten háta mögötti hely. Washingtonban mindenki megfordul, Velencébe is sokan elmennek. Itt a madár sem jár.

A washingtoni St Elisabeth Hospitalban töltött éveiről sok mende-monda kering. Egyesek szerint még titkárnőt is tarthatott.

Sohasem volt titkárnője! Akkora szobában élt, ahová csak egy ágy meg az íróasztala fért be. Napi két órában fogadhatott látogatókat. Szép időben kiülhetett a parkba. De ha esett az eső, a folyosón kellett szorongania vendégeivel. Amit Ön emleget, az egy nagy butaság! Sheri Martinelli egy művésznő volt; nem túl nagy művésznő. Mindenesetre nagyon vidám volt, néha még apámat is fel tudta egy kicsit vidítani. És persze ott volt Marcella Spann.¹⁸ Különben már csak Marcella és én élünk apám közvetlen környe-

¹⁸ Marcella Spann (1932), Pound költészetének nagy tisztelője, az 1950-es években angoltanár nő volt New Yorkban. Első levelét 1956-ban írta a költőnek, majd 1957-ben átköltözött Washingtonba, ahol rendszeresen látogatta a *Cantók* fogva tartott szerzőjét. Egy év múlva személyes titkárnőjeként követte az Olaszországba menekülő Poundot, majd 1959 októberében visszatért Texasba.

zetéből. Ez a két hölgy sűrűn látogatta. De az szemenszedett hazugság, hogy titkárnőt tartott volna!

Pound maga írja, hogy Sheri Martinelli adta vissza az ihletét.

Ne feledjük, ennek a méltatlan helyzetnek volt egy nagy előnye is: semmiről sem kellett gondoskodnia. Csak művészetének, gondolatainak élhetett. Sorsa Knut Hamsunéhoz volt hasonlatos, aki visszaemlékezéseiben megírta, hogy jó szívvel ült abban a rettenetes fegyintézetben, mert ott legalább nyugodtan írhatott. Azt hiszem, apám is hasonló helyzetben volt, hisz mindenáron be akarta fejezni a Művet, a *Cantókat*. Annyi kép, annyi bölcsesség volt még megíratlan. Itt, Tirolban ez volt a legnagyobb gondja. Hogy mi valamennyien igényt tartottunk rá, megszerveztük az életét, nagy ebédekkel, vendégségekkel, látogatásokkal próbáltunk kedveskedni neki. Ellentétben a tizenhárom évnyi bezártságban megszokott befele fordulással.

Térjünk vissza az első találkozásokra. Milyen nyelven szólt apa a lányához?

Magam sem tudom! Gondolom, németül, mert akkor én még csak a dél-tiroli nyelvjárást beszéltem.

Tegeződtek?

Biztos, hogy tegeződtünk, mert a dél-tiroli nem ismeri az önözést, csak a *dest*, aminek az olasz megfelelője a *voi*. Mikor később megtanultam olaszul, természetes volt, hogy a *tuval* folytattuk. Törte a németet, de meg tudta értetni magát. Éppen ma jutott eszembe, a templomban, amikor papunk a sok nyelvről meg a szeretet nyelvéről beszélt. Eszembe jutott, hogy én az apámat mindig megértettem. Mintha mindig pünkösdkor találkoztunk volna. Az én apámat mindenki megértette! Még a falunkbeli férfiakkal is elpolitizálgatott. Még azok is megértették! Nagy karizmája volt. És nagyon udvarias ember volt. Tudja, ez a szívbeli jóság, ez volt a végzete! Mert ha feldühödött, szörnyű és kínos dolgokat mondott és írt. Megsemmisítő dolgokat. Manapság szinte érthetetlen, hogy miért mondta ezt vagy azt?! De hát én magam is ilyen vagyok: ha valamiben nagyon, de nagyon hiszek, és ezt minden úton megkísérlem elmondani az embereknek, velük megosztani, és nem értenek meg, ha mindenki csak gúnyt űz belőlem, ha nem vesznek komolyan, én is nagyon fel tudok dühödni. Az ember elveszti a fejét. Az olaszok azt mondják, hogy *accecato dall'ira*, hogy dühünkben megvakulunk.

Ezért az „időleges elvakulásért” Poundnak nagyon sokat kellett szenvednie, de tegyük hozzá, sohasem volt Mussolini udvari költője, és amit abban az időszakban írt vagy mondott, azért sohasem kapott pénzt, nem gazdagodott meg belőle.

Persze hogy nem! Maga a Duce sem volt gazdag ember, nem voltak titkos kontói Svájcban, s utolsó fia, aki nemrég halt meg, dzsesszmuzsikusként kereste kenyerét. Dél-Tirolban természetesen nem szerették őket, de hát itt egyetlen olaszt sem kedvelnek különösebben.

Az apa és lánya közötti viszonyt a pszichoanalitikusok a legösszetettebb szülő-gyerek kapcsolatnak tekintik.

Erre csak azt tudom mondani, hogy az én apám nagyszerűen viselkedett. Anyám kevésbé. Vele mindig nehezebb volt a dolgom. De hát ehhez kell ismernünk az akkori időket, édesapám akkori helyzetét. Anyám nagyon aggódott az életéért, hisz akár mikor kivégezhették volna. Ekkor határoztam el, hogy hátat fordítok az egésznek, visszatérek Dél-Tirolba, és önálló, *self-sufficient*¹⁹ leszek. Nemsokára elkezdtem ezután a félig olasz, félig orosz férfi után szaladgálni, különben ő kezdte, csak közben megfordultak a szerepek, és ez anyámat teljesen kikészítette. Tudni sem akart a házasságról. Mindenképpen meg akarta akadályozni, azzal, hogy túl fiatalok vagyunk, hogy semmink sincsen, se állásunk, se pénzünk, se lakásunk. Így az anyám. Apám néhány vicces megjegyzés után, hogy *très russe! très russe!*,²⁰ mert hát eléggé távolságtartóan kezelte az oroszokat, azt írta, hogy nagyon örül közös boldogságunknak. Anyagilag nem tudott támogatni, de lelkiemben sokkal többet segített, mint ha egy autót vagy egy lakást vásárolt volna nekünk. Tudta, hogy a gyermekeket szárnyukra kell engedni.

A Discretions német kiadásának címlapján kötött kabátos kislány áll egy kőfalon. Kezecskéit csillogó szemüvegű, szakállas úr tartja. A kislány láthatóan biztonságban érzi magát, szereti a magasban.

A kép Gaisban készült, a pütkösdi találkozások idején. Akkor még német nyelven értekeztünk. Olaszul később, az első elemiben kezdtem tanulni, mert kötelező volt. Emlékszem, egyszer az olasz tanító feladta a *Miatyánkot*, de mi kijelentettük, hogy ennek semmi értelme, az Úristen úgysem ért olaszul.

Könyvében édesapját sok helyen az úrnak nevezi. Dajkájától vette át ezt a megnevezést?

Az úr! Persze ezt is félreértették. Egy amerikai újságíró egyenesen *masternek*²¹ fordította. Nálunk csak egy Úr van: az Atyaisten. *Az úrnak* ehhez semmi köze, a domináns, parancsoló *padre padroné*hoz, ahogy az olaszok

¹⁹ önálló (angol)

²⁰ túlságosan orosz (francia)

²¹ mester (angol)

mondják. Nagyon zavart ez az értelmezés, meg is írtam, hogy elnézést, ezt én nem így értettem, mert ő sohasem akarta rám kényszeríteni az akaratát.

Kérem, meséljen az első velencei találkozásukról.

Szegény dajkámnak volt a legnehezebb, hisz ki kellett szakítania magát a megszokott milióból. Biztosan nagyon szenvedett távol a férjétől, távol az állataitól, mert nem szabad elfelednünk, hogy egy parasztasszony számára a háziállatok családtagnak számítanak. Én is valami hasonlót érezhettem, mert már első nap kijelentettem, hogy azonnal haza akarok menni. Anyám nagyon megsértődött, pedig a kijelentés mögött nem volt semmi számítás, spontánul jött, így éreztem. Mert nekem Gais volt az otthonom. Ugyanígy érzek manapság is. De mióta a *Cantók*ban élek,²² egyre gyakrabban vágyódom Amerikába. Nehéz ezt elmondani. Valahogy úgy érzem, hogy engem igenis megillet Amerika, hogy én inkább oda tartozom, hogy nekem kellene ott apám emlékét képviselni, én kellene gondozzam a hagyatékát. De hát ezek csak amolyan röpke gondolatok.

A Cantóknak sok életrajzi vonatkozása van.

Mi az hogy, minden benne van! Az egész élete. Nemrég egy német költő megkérdezte, hogy mit olvasok. Mondtam, hogy a *Cantókat*. De hát azokat Ön már rég lefordította olaszra! Ami távolról sem jelenti azt, hogy el is olvastam őket, válaszoltam. Mert csak mostanra ért meg az idő, hogy végre enyeleghessek, szerelmeskedhessem a verseivel. Például amikor azt írja, hogy *Penelope waited because he never did ever wrong to any man...* szóval miért várta Ulyssesst Pénelopé vissza? Hát mert ő senkivel sem tett rosszat. Miért várta a nője, miért várták a női haza? Mert ő senkivel soha rosszat nem cselekedett! Vagy: *Odysseus' old ma missed his conversation.*²³ Vajon miért hiányzott Ulysses anyjának a fia beszéde, a fiúi szó? Hát mert saját anyjáról írt. Mert Isabelnek hiányzott a száműzött, bolondokházába zárt fia. Nagyanyámmal különben elég nehezen jöttünk ki, mert ő egy igazi *lady* volt, németül *hochnäsigt*. Nagyon fenn hordta az orrát. Ha valami nem úgy történt, ahogy ő akarta, akkor egyszerűen nem vett tudomást a környezetéről. De azt kell mondanom, hogy mindannyian a helyzet magaslatán voltunk, némán elviseltük Isabel összes rigolyáját, még akkor is, ha sokat szenvedtünk. Apám persze nekem is hiányzott. De tulajdonképpen végig jelen volt az életemben. És ma is jelen van. Azokban az években sokat leveleztünk. Ezek a levelek mindig egy érdekes témáról szóltak. Szóval nem a min-

²² Mary de Rachewiltz Pound *Cantóinak* olasz fordítója.

²³ *Canto XCIX.*

dennapi életünkről, nem a *patema d'animó*ról.²⁴ Néha komoly volt a hangvételük, máskor vicces. Például egyszer arról írt, hogy soha semmitől se féljek, és megemlítette régi barátját, James Joyce-ot, aki rettenetesen félt a vihartól, a kutyáktól, és attól, hogy egyszer egy gyermek le fogja őt szűrni. És ezt addig-addig hajtogatta, míg egyszer, egy utazás alkalmával a vonatfülkében egy gyerek tényleg beleszúrta a combjába egy tűt. Magánéletről kevés szó esett köztünk. Ami fontos volt, azt megírta a *Cantók*ban.

És abban a kétoldalnyi, géppel írott, Szabályok Mariának című szövegben, amelynek eredetijét itt látom az asztal ívveglapja alatt.

Ezt is csak jóval később, felnőttkoromban értettem meg. Amikor írta, még nem is tudtam angolul. Tulajdonképpen anyámnak szánta, aki utólag nagy szeretettel apró fényképeket ragasztott a kéziratra, és nekem ajándékozta. Nézze, nekem olyan a természetem, hogy igyekszem mindig a szeretteimnek tetsző dolgokat cselekedni. Egyfolytában bizonyítani akarok. Hogy szeressenek. Ahogy apám írta: „Hármas az ember fordulása: keresi a HASZNOSAT (ebben a növényvilághoz hasonlatos), a KELLEMESET (akár állat-társai) és az ERÉNYESET – HONESTUM (magányában csak a fényes szárnyú angyalok társai).” Van úgy, hogy a szavak szokásos jelentésének ismerete nem elegendő. Amikor a szent szövegeket író emberek, még inkább a Szentlélek szándékát kellene keresnünk...

*

Beszélgetésünket furcsa alak szakítja meg. Szakítja félbe. Fejezi be. Teszi végessé. Kopaszodó, vörös fejű, középkorú férfi, elnyűtt trikóban, színes térdnadrágban. Kész a tea?, kérdi tettetett szemrehányással, majd angyali mosollyal, mintha ez volna a legtermészetesebb, közénk telepszik. Mary bocsánatkérően rám néz, majd megadó mosollyal bemutatja Dr. Cohent, az amerikai irodalomtudóst, aki ösztöndíjjal tartózkodik Brunnenburgban, hogy monográfiát írjon Pound állítólagos, *yes, yes fictive*, ezt nekivörösödve többször is megismétli, antiszemitizmusáról. Mary szabadkozik, hogy ma nem volt ideje a teára, de szívesen hoz a pincéből egy palackot Pound fehér burgundijából. Tudósunk látható élvezettel fogadja az ajánlatot: *That's great, Mary! Marvellous!*, majd fürgén az egyik könyvespolcnál terem, és a leemelt kötetbe temetkezik.

²⁴ lelki-/kedélyállapot (olasz)

A kínos csend hosszúra nyúlik a negyvenhét plusz negyvenhét – és ki tudja, még hány lépcsőtől.

Az asztal üvege alatti szöveget betűzgetem.

LAWS FOR MARIA	SZABÁLYOK MARIÁNAK ²⁵
<p>1. That she is not to lie, cheat or steal.</p> <p>2. If asks inconvenient questions, to be told All countries do not have the same customs. That her father was like that, or that such was HIS custom and that she can discuss it with him when she thinks she has arrived at suitable age.</p> <p>3. That if she suffers, it is her own fault for not understanding the universe. That so far as her father knows suffering exists in order to make people think. That they do not usually think until they suffer.</p> <p>4. That she is not to judge other people's actions save from two points of view: A. objectively as elements in a causal sequence i.e. as effects of causes (anterior) and causes of subsequent effects. B. as to whether such action or course of action is one she wd. LIKE for herself. A preference which has NOTHING what-</p>	<p>1. Nem fog hazudni, csalni vagy lopni.</p> <p>2. Ha kellemetlen kérdéseket tesz fel, meg kell mondani neki, hogy nem ugyanaz a szokás járja minden országban. Hogy az apja ilyen volt, ezek voltak a szokásai, és mindezt övele beszélheti meg, ha úgy gondolja, megfelelő korban van már hozzá.</p> <p>3. Hogy ha szenved, az saját hibája, mert nem érti a mindenséget. Hogy az apja úgy tudja, a szenvedés azért van, hogy gondolkodásra bírja az embereket. Az emberek általában nem szoktak gondolkodni, amíg nem szenvednek.</p> <p>4. Nem fog ítélkezni mások cselekedetei felett, kivéve a következő két szempontból: A. objektíve, mint valamely okozati egymásután részét képező elemekről, értsd okok következményeiről és következmények okairól; B. hogy a cselekedetek vagy a cselekvéssor olyan-e, hogy elsa-</p>

<p>ever to do with its being suitable of likable for someone else.</p> <p>5. In case of disliking things, to blame 'em either on the universe or on herself. The former course is in some religions considered presumptuous.</p>	<p>játítaná őket. Ennek a tetszésnek az égvilágon SEMMI köze ahhoz, hogy másnak találó vagy kívánatos-e.</p> <p>5. Ha valami nem tetszik neki, ne hibáztassa sem a mindenséget, sem magamagát. Némely vallásban az előbbi hívságnak számít.</p>
<p>LAWS FOR MARIA (passage from vegetable to animal life).</p> <p>I. First thing to learn is: NOT to be a nuisance. I think you have learned this.</p> <p>II. <i>Autarchia personale</i>. To be able to do everything you need for yourself: cook, sew, keep house (otherwise unfit to marry. marriage: a partnership, mutual help.)</p> <p>III. <i>Autarchia</i>. The ideal is that everyone should be Bauernfähig.</p> <p>The moment a family is separated from the land everyone must be able not only to DO something, or MAKE something, but to sell it. When the land is no longer there, nothing will WAIT. People not peasants must think QUICKER than peasants.</p> <p>Curriculum:</p> <p>I. Typewriting (dattilografia).</p> <p>II. <i>Lingua Italiana</i>. without which you will not be able to sell what you write in Italy.</p>	<p>SZABÁLYOK MÁRIÁNAK (átmenet a növényiből az állati létbe)</p> <p>I. Elsőként megtanulandó: SOHA ne legyen teher. Azt hiszem, te ezt már megtanultad.</p> <p>II. <i>Autarchia personale</i>. Hogy képes légy mindent elvégezni, amire szükséged van: főzz, varrj, vezesd a háztartást (máskülönben alkalmatlan a házasságra. Házasság: társas viszony, kölcsönös segítség.)</p> <p>III. <i>Autarchia</i>. Ideálisan mindenkinek <i>bauernfähig</i>nek kellene lennie.</p> <p>Mihelyt egy család elszakad a földtől, tagjainak nemcsak tudniuk kell TENNI vagy CSINÁLNI valamit, hanem el is kell tudniuk adni azt. Ha elvész a föld, elvész az IDŐ is. A földtelen agyának GYORSABBAN kell járnia, mint a földművésének.</p> <p>Tanterv:</p> <p>I. Gépírás (dattilografia)</p> <p>II. <i>Lingua Italiana</i>, nélküle nem tudod eladni azt, amit Olaszországban írsz.</p>

<p>III. Translation. IV. Inventive writing? first simple articles, then the novel. That is to say, I can only teach you the profession I know.</p>	<p>III. Fordítás. IV. Alkotó írás? először egyszerűbb cikkek, utána a regény. Vagyis csak arra a mesterségre taníthatlak, amit én ismerek.</p>
--	--

*

Néha úgy érzem: önmagam fikciója vagyok. A fejem fölött összecsapó idegenségtől csonka láncszemnek érzem magam ebben a világban. Levegőhöz csak a szavak által juthatok. Ha felkapaszkodom szavakból épített tutajomra. Ha írok: belélegzem az óceánok szabad levegőjét. Néha azt hiszem, mindennek semmi köze az irodalomhoz. Vagy mégis? Szétválasztható-e életem feljegyzése a másoknak szánt írástól? Meggyőződésem, hogy a valóság csak a szavak építménye: ami nem válik nyelvvé, az nem is létezik. Azért írok, hogy megalkossam, hogy megcsináljam saját valóságomat. Hogy ne mások lökdössenek végig a számomra kimért időben. Hogy ne egy lepecsételt vagonban vagy bekötött szemmel éljem meg a rám kiszabottat, hanem összetéveszthetetlen egyedként araszolgassak e világi pályámon.

Amik Annamária – György Andrea

A TŰRÉS TESTAMENTUMA

GERLÓCZY MÁRTON: *MIKECS ANNA – ALTATÓ*. REGÉNY.
BUDAPEST, SCOLAR KIADÓ, 2017.

AA: Vannak könyvek, amelyek első mondatukkal beszippantanak. Ez a regény engem már a nőiesen finom borítójával meghódított.

GyA: Sejteti, hogy Gerlóczy Márton családtörténete női nézőpontból íródik, hiszen a szerző főként nagyanyjának és dédanyjának a naplóit és a kiterjedt családi levelezést használja fel arra, hogy felidézze a Jékely familia világát, amelyben a nőknek nagyon boldogoknak kellett lenniük, hiszen – mint a falvédőbölcesség is mondja – kiválóan megtanultak tűrni és szenvedni.

AA: És a tűrésnek ezt az értelmetlen testamentumát adják tovább lányaiknak, miközben ott van bennük mélyen a szép, az alkotás iránti vágy. A családban a végtelenül, olykor a tehetetlenségig érzékeny anyák vonalán öröklődik a lelki finomság.

GyA: Bár leszármazottként írja meg híres családjának aprólékos gondolat kidolgozott krónikáját, Gerlóczy mégsem esik a túlzott szubjektivitás csapdájába, sikerül megtartani az alapanyaggal, a hatalmas írott hagyatékkal szembeni distanciáját, és a főként nagyanyja, Jékely Márta és dédanyja, Schéfer Ida érezhetően nagyon eltérő stílusú emlékirataiból táplálkozó regényében egy szókimondó, tárgyilagos stílust teremt meg, amely mégsem nélkülözi a líraiságot.

AA: Sőt, a líraiság teljesen áthatja a sok-sok szereplő sok-sok apró, egybeszótt színes történetének labirintusát! Helyenként Ulickaja „mikrotörténeteit” juttatta eszembe, amelyekben pár sorból teljes képet kapunk a mellékszereplőkről. Például amíg Schéfer Ida a szobából a pincébe ér egy kis bort felhozni, már a sógor, sógornő életébe is betekintést nyertünk. Ugyanitt, a pincében rejtőzködő, csak gyerekszem előtt feltárulkozó szörnyűsé-

gek Elena Ferrante nápolyi regényeinek hangulatát idézik. Máshol egy-egy szereplő mintha Bánffy regényeiből ugrott volna be vendégnek. Gazdag asszociációkat ébreszt, mégis egészen egyedi.

GyA: A regénynek az olvasót elementáris erővel beszippantó hatása egészen egyedi narrátorára vezethető vissza. Gerlóczy saját személyét alázattal háttérbe szorítva Mikecs Annát, Jékely Márta és Mikecs László négyévesen, 1946. július 26-án, Anna napján meghalt lányát lépteti fel elbeszélőként, azt a „kicsi árnyékot”, aki tér és idő kötelékétől szabadon, a család asszonyainak tudatába beférkőzve meséli el a történetet. Ennek a tudatfolyam-regénynek az alfája és ómegája Mikecs Anna, aki az idősíkokat váltakoztatva, párhuzamosan meséli el a család generációinak a történetét.

AA: A gyász feldolgozásával, azaz inkább feldolgozatlanságával nyit. Érdekességképpen megemlítem, hogy a múlt évi Man Booker-díjat is a gyásznak szentelt könyv nyerte, amelyben a történetet a holtak lelkei mesélik. De térjünk vissza... Gerlóczy párbeszédjeleket nem használ, és végig jelen időben beszél. Ezzel időtlenné is teszi a történeteket, s még több értelmet nyer a narrátorválasztás, mert – ahogy mondtad – őt nem köti sem az idő, sem a tér. Jelen van, és mégis jelen. Időn kívül van, és mégis az idő legtapinthatóbb formájában, a jelenben vesz részt, amint anyját, nagymamáját kíséri. S közben megörökít apró, gyengéd részleteket a családról, gyermekekről, a szerelemről, a természet mindennapi csodáiról. Teljesen belém itta volna magát az a letűnt világ, amelyről mesél, amelyben a gyermekek kapócsontos játékot játszanak, kártyáznak, fálnak dobnak labdát, bélyeget gyűjtenek, palatáblán írják a házi feladatot, majolikartartóra tett petróleumlámpa fényénél. Sajátos varázsa van ennek a világnak, és ahogy beszippant, csodásan lelassít, megnyugtat. Annyira szép ez a könyv, mintha transzban volnék tőle.

GyA: Sejthetően a transzilvánok inkább transzban vannak tőle, mint a többiek, hiszen ez egy nagyon erdélyi regény, amelynek háttérében ott zajlanak a huszadik század nagy katasztrófái: az első világháború, aztán a második világháború, megelevenedik Trianon és a nyomában bekövetkező összes erdélyi kisebbségi trauma. Te, noha ezek irodalmi ábrázolásaitól általában berzenkedsz, mégis szereted a regényt. Miért?

AA: Leginkább talán azért, mert nem ítélik meg. A gyermek narrátor (aki melleleg több kortárs regénybeli párjával ellentétben nem mesterkélte felnőtt-gyermeki hangon szól meg) ártatlanságával átszűri az évszázadnyi történeteket. Láttatja ugyan a férfiúi tetteknek a szenvedő asszonyokat érő hatását, de értékítéletet nem fogalmaz meg. Ugyanakkor értékes és alaposan

dokumentált korrajz is. Noha élesen érinti a szereplőket a politikai helyzet, az mégis inkább csak háttér-információként szolgál. A családi kapcsolatok világában zajló, főként belső történések adják meg a tónusát a könyvnek. S teszik mindezt a tudatfolyam technikára jellemző fárasztó hömpölygéstől mentesen, elragadó természetességgel.

GyA: Gerlóczy hihetetlen érzékkel úgy adagolja a történetet, hogy a legnagyobb hatást éri el. A második világháború után indít, Jékely Márta történetébe fog bele, és halad lineárisan a jelen felé, közben meg spirálszerűen hatol bele a múltba, a mélybe, elindítva onnan is egy-egy újabb történet szálat.

AA: Hol fiatal lánykorukban, hol felnőtt, anya-feleségkorukban olvashatunk róluk...

GyA: Akárhogyan próbálok valami logikát felfedezni ebben az ide-oda csapongó történetmondásban, kicsúszik a kezemből. És ez mennyire jó, hogy nem tudom egy képletbe begyömöszölni a narráció technikáját.

AA: Talán nincs logikája, de van ritmusa. A múlt-jelen váltakoztatásának technikája a kortárs világirodalomban sem ritka (hogy egy kedvenc példámhoz hozzam fel, ott van Jess Walter *Szép romok* című regénye), de a számomra ismert nyugatiakra jellemző az, hogy egy időben is megragadható végkifejlet felé tartanak az alternáló szálak. Itt viszont visszafelé halad a múltba. És minden ilyen hátralépésben tett generációváltást a kis narrátor „Kicsi virágnak hívtak, és most árnyék vagyok, kicsi árnyék” megjegyzése kezd. Mintha minden egyes ilyen alkalommal a kicsi virág, Áprily „drága holtja”, bemutatkozna az előző generációnak.

GyA: A regénybeli nők szenvedésének legfőbb okozói a férfiak. Megtudjuk például, hogy Áprily-Jékely Lajos rideg természetétől mennyit szenvedett a felesége. Tulajdonképpen Mikecs László az egyetlen férfi, aki nem kínozza a feleségét, talán azért, tenném hozzá gonoszul, mert nem jutott rá ideje, hiszen fiatalon, a Jékely Mártával kötött házasságuk első esztendeiben orosz fogságban hal meg. A női tűrés testamentumának nevezted a regényt, és tényleg, szinte perverz, ahogyan éppen egy férfi, Jékely Lajos néha emlékezteti lányát arra, hogy: „a családban az asszonyok mindig szerencsétlenek voltak, a sors ugyanazzal az ökölrel sújtott le rájuk, újra és újra, és hiába készültek ré, mégsem tudták kivédeni”.

AA: Nem csak néha, elég gyakran emlékezteti.

GyA: Az önbeteljesítő jóslat pedig működni kezd, hiába határozza el Márta, hogy kiáll magáért, és csakazértis boldog élete lesz. Az anyák sorsa a lányokéban ismétlődik meg, de egyre szenvedéssel telibb változatban. S

ez összefügg azzal is, hogy az első világháborúval véget ért egy stabil értékrendű, polgári világ, amelyben egyértelműbbek voltak a női szerepek. Schéfer Ida, ha dilemmában van, még felteszi magának azt a kérdést, amit lánya már nem, hogy, vajon mit tett volna hasonló helyzetben az édesanyja, Kerekes Terézia? A huszadik század történelmi viszontagságai között, egy idő után az anyák tapasztalatai már nem elegendők ahhoz, hogy megoldják a lányok problémáit.

AA: Ezt a különleges családba való születéssel is magyarázom, ahol ropant sok a szenvedély. Ehhez hozzáadódik az is, amit a családba kívülről hoznak, például Dezső a saját bűnei felett való szemet hunyást, az átörökölt vadságot, amit a művészet sem képes kicsiszolni belőle, minduntalan előtör belőle, kínozza vele a feleségét.

GyA: Bár nagyon belejöttünk a női tragédiák boncolgatásába, azért szólnék Jékely Zoltán nagyon árnyalt, elfogulatlan portréjáról is. Jékely Lajos-sal, az esendő emberrel itt találkoztam először. Eddig csak a kimértségeről, rideg természetéről esett szó, de a regény azt is felvillantja például, ahogyan Magyarországra kitelepedett költő súlyos alkotói válságon megy keresztül, látjuk, mennyire megviseli a távollét a szülőföldtől, és megható, ahogyan kivirágzik (családjával együtt), amikor felfedezik a Völgyet, amely annyira emlékezteti őket az erdélyi tájra.

AA: Csodálatos a természetábrázolása! Erdély és Magyarország tájait Bánffy és persze Áprily verseit idéző természetszeretettel festi meg. Az utcák, a házak, a kertek illata, patinás fénye lebegi körül az írást, még ott is, ahol a színhelyek a jobb élethez szokott polgárhölgynek talán nem ideálisak. S éppen ez a szomorúságon áttörő életöröm teszi igazán feledhetetlenné. A sajátos felépítésének köszönhetően levetkőzi a történetiség nehéz oldalait, kiiktatja a halál, a fájdalmak véglegességét. Mintha a kis mesélő bátorítaná az őt túlélő, de paradox módon az őt megelőző nők generációit is: bármi, ami megtörténik velük, már korábban is megtörtént, és később is meg fog történni. Noha iszonyú nehéz ez a női sors, az áldásairól sem feledkezik meg. Ezek a felhőn rést vágó fényként ragyogják be az ábrázolt élet völgyét. Fény-árnyék játéka. Emlékezetes számomra például az, hogy az Ida kórházba kerüléséről szóló beszámoló a háztól kivezető utat szegélyező virágok pazar szépségének leírásába torkollik bele. Minden szenvedés ellenére van benne valami mélységesen pozitív. Sokatmondó, hogy a legszebb családi képpel zárul, Ida és testvérei lefekvésével, „alszik a... alszik a...” hangulatban, ami József Attila *Altatójára* emlékeztetett.

GyA: Bár a regény elején már tényként kezeli Mikecs Anna halálát, a késleltetés technikájának köszönhetően az utolsó előtti fejezetben kerül sor a kislány halálának nagyon visszafogott, szikár, mégis lírai szépségű leírására, amely a mű hangulati csúcspontját jelenti. Ez a rész, ahol ellenállhatatlanul kitört belőlem a katartikus zokogás. Az utolsó fejezet már csak ráadás.

AA: Igazából Áprily Anna halálára írott versével zárul...

GyA: A regény zárata Áprily Lajos *Annának hívták* verse, felfogható úgy, mint a mű érzelmi ihletője. Visszatérve, a Schéfer család békebeli, idillikus kolozsvári otthonának a megidézése tényleg pozitív, életigenlő zárókép, ám ne feledjük, hogy ehhez a képhez tartozik Deszka János alakja is, a földig fityegő, mocskos batyuval járó koldusasszonyé, akiről azt mondják, hogy nem más, mint a halál. Mintha azt sugallná, hogy az élet sarkában mindig ott várakozik a halál.

AA: Vagy azt, hogy a halál minden hatalma ellenére születik új élet...

GyA: Élet-halál körforgásáról is szól a regény, erre utal a körkörös szerkezet is. És, még ott van, szintén refrénként, a Gyulai Pál-féle bölcsődal adta ritmus, ami szintén tagolja a történetet.

AA: Megfigyelted, hogy az első előfordulásoknál hiányzik az altató utolsó sora? „S a gyermek, ki hallja épen, a szemét behunyja szépen, elalszik az énekszóra s álmodik majd szépet róla.” Ezt a sort Gerlóczy csak az altató legutolsó előfordulásakor, a regény végén illeszti be. Mintha a gyermek *most már* békésen aludhat. Itt olvassuk, hogy Mikecs Annával megállt az altató továbbhagyományozódása, átadása. S mégis, Gerlóczy révén, Mikecs Anna is elénekelhette az altatóját, ezt a női történetet. Ha nem is a lányának, akkor a sok-sok lánynak, anyának, leendő anyának, aki ezt a regényt elolvassa.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

A MEGNYÍLÓ REGÉNY

TOMPA ANDREA: *OMERTA*. BUDAPEST, JELENKOR KIADÓ, 2017.

TD: Nem volt furcsa neked, hogy egy olyan könyv címében és alcímében (tehát kettős hangsúllyal) történik utalás a hallgatásra, amiben folyton beszélnek? Hogyan értelmezted a hallgatást a regény kontextusában?

LZS: Valami lehet ezzel a hallgatással, mert ha én kezdtem volna ezt a klikkrecet, akkor az első kérdésem így hangzott volna: Vilmos, a történet egyik elbeszélője egy helyen azt mondja, sok-sok életrajzot írt már, de azokban épp az életéről nincs szó – vajon az, amit ő ebben a könyvben elmesél, az életéről szól-e?

TD: Ha az életünkről beszélünk, valóban azt hozzuk-e szóba? – dobhatnám vissza a kérdést. Hiszen mindig szűrőkkel dolgozunk, hangsúlyozunk, el- és kitakarunk, és ez így van a regény szereplőinek az elbeszélésében, az elmondott történetekben. Számomra csak az volt a kérdés, hogy az érzékelhető torzítások, az elhallgatások valóban olyan hangsúlyosak-e a könyvben, hogy a hallgatás, az elhallgatás felől olvassam a történeteket, vagy valahol máshol van a hallgatás tétje a regényben? Ezen sokat gondolkodtam, kíváncsi vagyok, te mit gondolsz erről?

LZS: Ha a cím felől közelíték, akkor ugye a cím utalás a fogadalomra, amit a börtönből kiszabaduló apáca aláír: nem beszélhet arról, ami bent történt. Az ő fejezete viszont mindent kibeszél, vagyis a „hallgatás könyve” itt azt jelenti, hogy a hallgatást feloldó könyv. Mi van a hallgatáson túl, alatt, benne. Ilyen értelemben ez a könyv a hallgatást nem „ontológiailag”, hanem jelenségként tárgyalja. Volt egy történelmi korszak, amiről hallgatni kellett, most viszont beszélhetünk róla. Nem véletlenül folytatott a szerző tetemes történészi munkát.

TD: Nagyon érdekes, amit mondasz, mert úgy láttam, hogy a cím elég sok helyzetbe félrevitte az eddigi értelmezéseket. Sokan azt kezdték vizsgálni, hogyan van jelen a hallgatás a szereplők elbeszélésében, az egymáshoz való viszonyaikban. És én ezt tévútnak éreztem. Ennél sokkal gazdagabb metafora a hallgatás szerintem. Számomra valahol azt jelzi, hogy itt mind korlátozott tudású emberekkel van dolgunk, akik nem látják át (vagy nem akarják átlátni? – lásd Décsi Vilmos) a körülöttük történő világot.

Mintha csak mindenkivel megtörténne az élete, senki nem alakítaná tulajdonképpen. Ezzel a láttatással pedig szerintem azt próbálja elkerülni Tompa Andrea, hogy a mi, jelenkori tudásunk, szempontjaink felől lássuk, ami ott, az ötvenes években történt. Hagyja létezni, lélegezni azt a kort, már amennyire az lélegzett egyáltalán. De ha már a tetemes történelmi munkákra utal, megkérdezném, te történelmi regénynek tekinted ezt a regényt? Vagy félrevisz ez a kérdés?

LZS: Nagyon erős a korrajz. Az ötvenes évek, Kolozsvár, a széki cselédek, a hóstátiak... Ez a négy történet széles látóhatárt be tud tölteni. De ha már szóba került, te mennyire éreztél indokoltnak pont ennek a négy történetnek az összekötését?

TD: Tompa Andrea egyik írásában beszámol arról, hogy lett volna még egy ötödik történet is, egy ló, gondolom a regényben megjelenő Puju története, az kimaradt a regényből. De más is kimarad, mert például Kali és Eleonóra kapcsolata egyáltalán nincs megírva, csak az epilógusban történik utalás arra, hogy Kalit élete utolsó hónapjaiban Eleonóra ápolja. Szóval a kudarc valahogy bele van kalkulálva a regénybe. Arra gondolok, hogy nehéz egy olyan külső szempontot találni, ami szükségszerűen megindokolná, hogy miért ez a négy szólam hangzik fel a regényben. Persze vannak átkötések, kapcsolódások, de ezek nem szülnék totalitást. Akár egy szűkített *Párhuzamos történetek*ként is olvashatjuk a regényt szerintem. Mert ahogy Nádas regénye, úgy Tompa Andrea regénye mögött is ott van az a felismerés, hogy egyetlen történetben nem tudjuk visszaadni az élet, s ennyiben egy történelmi korszak teljességét. Nincs objektív totalitás. Szóval más a modellje ennek a regénynek, talán egy négyteteles zenei mű. Egy szimfónia. Különbözőn én a szerkezettel kapcsolatos döntéseket tartom itt a legizgalmasabbnak.

LZS: Éspedig?

TD: Azt, hogy ugyebár négy személyesen elbeszélt történetet olvasunk, ezek több ponton összekapcsolódnak, ugyanakkor szét is tartanak. A negyedik történet, az Eleonóráé teljesen elemeli a regényt az addig olvasott valóságtól, ugyanakkor a végén meg van nyitva a monológ, dialógus lesz belőle, gondolom azért, mert úgy gondolta a szerző, hogy a mondandóját már nem tudja egyetlen szólamba belekomponálni. Ahogy az is érdekes dolog, hogy hiába csak egy szűk, hol hosszabb, hol rövidebb metszetét látjuk a regény történeteinek, a szerző fontosnak tartotta, hogy egy rövid epilógusban jelezze a történetek folytatását. Szerintem feleslegesen.

LZS: Nádas *párhuzamosokjai* megkonstruálnak egy teret, az elbeszélő ebben a térben van benne (és vele az olvasója is). Itt a párhuzamosok egy eleve meglévő térben húzódnak, az elbeszélő, annak ellenére, hogy belülről beszél (egy-egy szám első személyben), nem a tér képződménye/tartozéka. Ennek talán az is oka, hogy szerintem rossz az a nyelv, amit használ, meglehetősen gyakran tűnik kelléknek, jelmezeknek, és emiatt gyengíti a szereplők elmesélt történetét.

TD: A nyelv-kérdés valóban centrális a regény esetében. Miért van szükség újraalkotni egy korszak, egy régi életstílus nyelvét? Szerintem írói bravúr, még az általad kiemelt problémák ellenére is. Azért ebbe a nyelvbe sok leleményt belehelyezett Tompa Andrea, még ha sokszor lötyögnek is a megoldásai, mondjuk, néhány kifejezés túlzottan nyomatékosított használata miatt. A megoldásból sokszor kimutatkozik az írói szándék. Ez nem mindig jó. Ahogy szerintem a történelmi anyag felhasználásában is. Sokszor erőltetettnek éreztem a történelmi anyag beleszuszakolását a regénybe. Főleg Vilmos történetében. A színház világa is megjelenik ugyebár, egy kicsit, ha kell, ha nem alapon – bár érthető ez a szakmai elfogultság. Ahogy a MAT, az erdélyi ötvenhat bemutatása is sok helyen brosúraszerű. De a hibák ellenére azért visznek ezek a történetek, nem?

LZS: Mintha egy amerikai filmet néztem volna (főszerepben Robert Redford), amelynek a címe alá kiírják, hogy igaz történet az alapja.

TD: Igen, az bennem is megfogalmazódott, hogy ezzel a regénnyel Tompa Andrea tulajdonképpen professzionális regényíróvá avanszált. Magas szinten megoldott egy feladatot. Az első két regénye még hordoz magában valami bizonytalanságot, egyenetlenséget, talán több izgalmat is. De itt már meg vannak oldva a dolgok, áramvonalasítva vannak, ettől nem is annyira izgalmasak. Ilyen regényekkel szoktak kilépni, és sikeressé válni a nemzetközi porondon.

LZS: Sokféleképp ki lehet lépni. Például Selyem Zsuzsa *Moszkvában esik* című regénye nagyjából ugyanezt a korszakot írja le, annak is igaz történet az alapja. De radikálisan fikciós elemeket használ, fikciós nyelvet – és mégis, megrázóan az életről szól. Szóval én hiányolom a Pujó történetét.

TD: Azért ebben a regényben is vannak erős momentumok. Számomra a szerzetesnő, Eleonóra és a testvére, Annuska regényvégi párbeszéde ilyen helyzet. Ami megnyitja a transzcendencia felé a regény világát. De nem didaktikusan, hanem ellentétezve, a humor eszközével. Itt mintha sikerült volna több mindent játékba hoznia a regénynek. És ezek szerint: jönnek divatba az ötvenes évek? Selyem Zsuzsa, Szabó Róbert Csaba és most Tompa Andrea. Vajon mit keresnek a szerzők azon a peremvidéken?

Adorjáni Anna

TÉTOVA HALÁLUGRÁS

HAN KANG: NÖVÉNYEVŐ. FORD. KIM BOGOK ÉS
NÉMETH NIKOLETTA. JELENKOR KIADÓ, 2017.

Egy olyan világban, ahol az a normális, ha egy nő *a férj elvárásainak megfelelően játssza el az átlagos feleség szerepét*, és *legnagyobb erénye a csöndes tartózkodás*, ahol *az étkezés idejének közeledtével szó nélkül nekiáll főzni*, férjét *gondoskodó búcsújával indítja el a munkába*, éjszaka pedig *mindig enged férje vágyainak*, ott bizony furcsa, ha egy nő egyik napról a másikra valami rossz álomra hivatkozva kipakolja a hűtőből az összes állati eredetű eledelt, a férjét nem várja többé húskészítményekkel haza, nem vasalja ki reggelre a fehér ingét, és szexuális közeledését is elhárítja. Egy olyan világban, ahol az a norma, hogy a nő engedelmességgel tartozik a férjének, az ilyen viselkedés nem jelent mást, mint *a feleség indokolatlan makacsságát*, *hogy ellenálljon férje kívánságának*. Az ilyen nő viselkedése szégyenletes a férj és az egész család számára. Egy ilyen nő férje joggal dühös, hogy „mi a fene?”, „mi a büdös franc ez?”, hogy „Nem vagy normális. Biztosan bekattantál”, méltán szorítja le a nő csuklóját, amikor a szemeteszacskóba dobálja a marha-, disznó-, csirke- és angolnahúsokat. És természetes, ha késő éjszaka egy összejövetel után alkoholmámorosan leteperi a feleségét, leszorítja a karját, és szitkozódva a testébe hatol úgy, *ahogyan egy erőszakos japán katona tesz magáévá egy szexrabszolgát*. Egy ilyen nő viselkedése rendkívül megalázó a férj számára.

Ha igaz, hogy az ember már ötszázezer éve is vadászó életmódot folytatott, akkor *a húsevés alapvető ösztön*, *a vegetarianizmus pedig nem természetes*. Az ugyan elképzelhető, hogy egyesek egészségi okokból egy időre lemondanak a húsról, és speciális étrendet tartanak. Ha azonban valaki minden ok nélkül, egy álom miatt mond le a húsevésről, miközben a teste egyre sorvad, ne csodálkozzék, ha a családi vacsorán az apja dühbe gurul, arcul csapja, férje és testvére lefogják, majd az apja egy újabb pofon segítségével, az arcizmokat ellazítva egy húsdarabot passzíroz az összeszorított ajkai kö-

zé. Ez a gesztus az apai szeretet rendkívül megható megnyilvánulása. Egy olyan világban, ahol egy férfi számára természetes a döntés, hogy a világ legátlagosabb nőjét vegye feleségül, nem csoda, ha a férj beadja a válási papírokat, amikor a feleségét azon találja, hogy a családi vacsorát követő öngyilkossági kísérlete után a pszichiátria udvarán fedetlen mellét napoztatja.

Han Kang Man Booker-díjas regénye, a *Növényevő* olyan világba vezet, amelyet szervesen átít az erőszak – amelyet a szó szoros értelmében az erőszak táplál. Olyan világ ez, ahol az erőszakos cselekedetek legitimitását társadalmi normák és intézmények védik – olyan intézmények, mint például a család. A szerző, ahogy azt több interjúban is kiemeli, Jonghje történetén keresztül arra a kérdésre keresi a választ, hogy hogyan lehetséges egy ilyen világban tisztának maradni, erőszakmentesen élni. Jonghje először húsmentes diétával próbálja magát távol tartani az erőszaktól. Vegetarianizmusa azonban olyan mértékű agressziót vált ki közvetlen környezetéből, amely teljességgel ellehetetleníti elhatározását. Amikor tulajdon teste szisztematikus elsorvasztásán ügyködik, vagy önkezével akar véget vetni az életének, hiába a húsmentes diéta, az ő kezére is vér tapad. Jonghje ekkor drasztikus következtetésre jut: hogy ártatlanságát megtartsa, le kell mondania emberi mivoltáról. Jonghje fává akar változni.

Az indoeurópai mitológiában a nimfák játszva változnak fává, hogy az őket fenyegető erőszak elől megmeneküljenek. Akinek azonban az apja nem a folyóisten, hanem vietnami háborús veterán, hiába könyörög, hogy változhassék fává! Jonghjét nem szánják meg az istenek, családjá és a pszichiátriai intézet alkalmazottai pedig arra törekednek, hogy megtartsák emberi testében. *Tényleg azt hiszed, hogy fává változtál? Hogyan tudna egy növény beszélni? Csak fekszel az ágyon és haldokolsz. Ennyi.* Jonghje átváltozása elmarad. Kórlapján: skizofrénia és anorexia nervosa. Az ágyra nyomják, kezét és lábát leszíjazzák, gumikesztyűt húznak, a csövet egy zselészerű anyaggal kenik be, egy másik ápoló a fejét tartja, „nem akarom!”. Az orvos az orrán keresztül behelyezi a csövet, elakad a cső, nem tudja letolni a nyelőcsövön. Kihúzzák a csövet, aztán kezdik előlről, a belgyógyász beinjekciózza a rizspépet, a biztonság kedvéért beadnak egy nyugtatót, aztán a csövön keresztül Jonghje szájából ömleni kezd a vér. Hiába él napfényen és vízen, mint egy fa, Jonghjét erőszakkal emberi testében tartják orvosai.

A legnehezebben megfejthető a regény második fejezete, amikor Jonghje vágya, hogy elszakadjon a testétől, sógorának erotikus alkotói fantáziájában teljesedik ki. A férfi meztelen, virágokkal telemázolt testek szeretkezéséről ábrándozik, és erotikus fantáziáját sógornője mongolfoltjának mentális ké-

pe tüze. Jonghje olyan természetességgel viseli sógora vágyának tárgyait – mongolfoltját és meztelenségét –, mint egy csecsemő. Jonghje azt szeretné, hogy növénné váljon, elmúljanak véres rémálmai és az őket kísérő szorongató büntudat. A férfi az alkotói kiteljesedésre áhítozik egy, az addiginál sokkal merészebb és autentikusabb művészi nyelven. Hosszas gyötördés után szabad utat enged vágyának, és megszerzi a sógornője beleegyezését, hogy meztelen testére virágokat fessen. Noha mindketten a halhatatlanságot szomjúhozzák, virágmintával borított testük a tátongó vágyba rántja le őket. *Együttlétük még öt percig sem tartott, ráadásul önzően egyoldalú volt.* Halhatatlanságuk vágyának emléke egy elkenődött virágminta a bőrük felszínén. A feleség, Jonghje nővére kihívja a hatóságokat. A férfi felett a büntetőjog, a nő felett az orvostudomány mond ítéletet. A férfi eltűnik, a nő a Csukszong Pszichiátriai Intézet betege lesz, és testsúlya rövid időn belül 30 kilóra csökken.

Jonghje a teljes ártatlanságot akarja, teste azonban az erőszak és a gyilkosság tethelye lesz. Összeszorított ajkakkal lépeget az élet poklából a halál poklába. Átváltozási kísérlete azért olyan szívszorítóan reménytelen, mert a tulajdon testén elkövetett merényletsorozattal végzetes módon belsővé teszi az erőszakot, amelytől pedig megtisztulni vágyik. Ez az anorexia paradoxona: a teste felett megszerzett hatalmát a beteg nem ideáljának megvalósítására, hanem életerejének, nemi sajátosságainak, hangjának, cselekvőképességének felszámolására használja. Jonghje elindul ki a társadalomból, de utat téveszt. Ebből az elgyötört emberi testből nem sarjadhat ki szent fa, hogy lombja alatt istenek leljenek nyugalmat! Egy olyan világban, ahol az a normális, ha az apa arcul csapja a leánygyermekét, a férj alkoholemberként leteperi a feleségét, a művész pedig magáévá teszi múzsáját, egy nő teste nem más, mint a férfiak dühének gyűjtőedénye. Egy szenny-csatorna. *A saját tested, azt csinálsz vele, amit akarsz. Az egyetlen dolog a világon, amivel szabadon rendelkezhetsz. De még ezzel sem az történik, amit szeretnél.*

Miért nem változhat Jonghje fává? Daphnének, Küparisszosznak, Baucisnak és Philemonnak, Káriának, a szatírok elől menekülő nimfáknak, Smilaxnak, Phillisnek, Minthének, Myrrhának és Phaeton nővéreinek egytől egyig sikerült: fájalmukra kéreg borult, kilombozódott, virágot hajtottak és gyümölcsöt teremtek. A *Növényevő* kapcsán a szerző, az angol fordító és a kritika Kafka és Ovidius mellett Hang Kang egy korábbi, *A*

*nejem virága*¹ című elbeszélését szokta megemlíteni. Han Kang elbeszélésében a fiatal feleség, ahogy otthonában egyre sorvad, testén sebek jelennek meg, mígnem egy nap virággá változik. A házastársi kötelességek elmulasztása miatt a feleség „betegsége” leginkább ingerli a férjet. Növényvé változása azonban gyengéd és gondoskodó szeretetet vált ki belőle. A fejére csorgatott víztől a virággá vált feleség testébe friss élet költözik, és új létformájában a férj feleségét nem egy beteg embernek, hanem tökéletesnek látja. Fel sem merül benne, hogy az erkélyen talált virág ne volna azonos az üzleti út előtt otthonhagyott feleségével: *Még sosem volt ilyen szép a feleségem.*² És a férj gondoskodó kezei alatt a feleség gyümölcsöt terem.

A számos hasonlóság mellett Han Kang két átváltozás-története abban különbözik sarkalatosan, hogy míg az elbeszélésben a feleség sikerre viszi az átváltozás mutatványát, és kiszabadul betegnek bélyegzett testéből, hogy egy új létformában kivirágozzék, Jonghje rabja marad elkínzott testének. Az átváltozás sikere azon múlik, hogy az alakváltozás, az ismert formától való végzetes elrugaszkodás pillanatában elég erős-e a hit, amely az úzött és lakhatatlan emberi testet egy másik létformában – mondjuk egy babérfa alakjában – tökéletesnek látja. Ebben a pillanatban a kétely nélküli teljes önfeladás semlegesíti az erőszakot. A hagyomány is úgy tartja, hogy vilám soha nem csap babérfába. A kétely nélküli feladás és ezzel egy időben a felismerés mozzanata ott van Daphne és Apolló történetében is. A folyamisten lánya nem menekül tovább, hanem beleugrik egy másik létformába, így változik babérfává, Apolló pedig nem űzi tovább, hanem azonnal felismeri, és szent fájaként azonosítja: „Lám, nem akartál lenni a nőmmé, fám léssz hát ezután.”³ A sikeres átváltozás így kettős csoda: csoda egyrészt a nő átváltozása egy olyan formába, amely megvédi az erőszaktól, amely segít megtartani tisztaságát. És csoda az erőszaktevő átváltozása is, amikor az azonosítás pillanatában megszeli a vágya előtt, hogy tiszta maradjon. Így az alakváltozással meghittség születhet a bántalmazás és félelem helyén.

¹ Fordítás tőlem: Han, Kang: *The Fruit of My Woman (Nae Yeoja-eui Yeolmae)*. [<https://granta.com/the-fruit-of-my-woman/>]. Utolsó letöltés: 2018.01.13.]

² Uo.

³ Ovidius, Publius Naso: *Átváltozások*. Ford. Devecseri Gábor. Magyar Helikon, 1975. [<http://mek.oszk.hu/03600/03690/03690.htm>]. Utolsó letöltés: 2018.01.13.]

Az átváltozás két ember közös halálugrása. Ki tarthatná meg Jonghjét, hogy elrugaszkodása ne legyen ilyen tétova és ugrását sikerre vigye? A családja megtagadja, a férje elhagyja, a sógora önző vágyának szolgálatába állítja, orvosai szemében egy nehéz eset. Hogyan kelhetne életre és borulna virágba bármi is benne! Egy ilyen testet csak elpusztítani lehet. Egyedül nővére tart ki mellette, gondoskodása azonban arra irányul, hogy hűgát megtartsa beteg testében, miközben őt is csak egy cérnaszál köti az élethez. *Mi olyan rossz a halálban?* Ha a nővére is lemond róla, Jonghje meghal. Az átváltozás ugyanis nem a halál, hanem az élet akarása: a légtornásznak az a mutatványa, amellyel átfordul egy olyan formába, amelyben az élet élhető. Csak vízen és napfényen. Mint egy virág, mint egy fa. Jonghje álmodik, és többet soha nem ébred fel. A Csukszong Pszichiátriai Intézet nyugati folyosójának végén fejen állva próbál gyökeret eresztetni. *Ha egy kicsit meglöki, eldől.* Hol vannak a gyökereid, Jonghje, hol a kérged, hol a szárad, hol van a lombod, hol maradnak a virágaid? *Többé nincs szükségem ételre.* Csak az nyer bebocsátást odaátra, akinek nem a teste, de a lelke könnyebb a tolnál. Csak vízen és napfényen. Diagnózis: anorexia nervosa. Mint egy virág, mint egy fa. Diagnózis: skizofrénia.

TALÁLT VERS

Ezra Pound

(1885–1972)

A CXV. CANTÓBÓL

A tudósok telve félelemmel
s az európai agy megáll
Wyndham Lewis inkább megvakult
mintsem az ő agya megálljon.
Éjszaka szél alatt szegfűk között,
szirmuk parányit rezdül
Mozart, Linné, Sulmona,
Amikor barátaink gyűlölik egymást
hogyan lenne béke a földön?
Torzsalkodásaikat még élveztem ifjúkoromban,
Kiszáradt hüvely, mely nincs tovább
de a fény zeng mindörökké
lidérccláng a mocsarak fölött
hol a szíkfű susog a dagályhoz
Tér, idő,
sem élet, sem halál nem a válasz.
S azok, kik jót akartak
de rosszat cselekedtek
In meiner Heimat
ahol fenn jártak a holtak
s az élők mind papírmáséból

KEMENES GÉFIN LÁSZLÓ fordítása

NÉVJEGY

Ha a társaság Konstans marad is,
az olaszai útrondák közelebb hozhatják
minket - a Látó olaszaival.

Hálás vagyok, hogy végre megjelenhettek
a lapban!

A legjobbakat:

Záradak Péter

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982